

SVAMPE

48
2003

SVAMPE er medlemsblad for **Foreningen til Svampekundskabens Fremme**, hvis formål det er at udbrede kendskabet til svampe, både videnskabeligt og praktisk. Foreningen afholder hvert år en række ekskursioner, svampeudstillinger, foredrag og kurser.

Indmeldelse sker ved at indsende 110 kr. (ved bopæl i udlandet 120 kr., 150 kr fra 2004) samt tydeligt navn og adresse til:

Foreningen til Svampekundskabens Fremme
Søndermarken 75
3060 Espergærde
Giro (reg.nr. 1199) 9 02 02 25

SVAMPE udkommer to gange årligt, næste gang til februar.

SVAMPE is issued twice a year. Subscription can be obtained by sending Dkr. 120 (Dkr. 150 from 2004) to:

The Danish Mycological Society
Søndermarken 75
DK-3060 Espergærde, Denmark
E-mail: svampe@e-box.dk

Please give name and address clearly.

REDAKTIONEN

Jan Vesterholt & Pia Boisen Hansen
Langelinie 37 st.tv., 7100 Vejle
tlf.: 75 72 02 80
e-mail: myco@vip.cybercity.dk

Thomas Læssøe
Botanisk Institut, Ø. Farimagsgade 2D, 1353 København K.
tlf.: 35 32 23 07
e-mail: thomasl@bot.ku.dk

Mogens Holm
Primulavej 11, 5700 Svendborg
tlf.: 62 22 61 31
e-mail: mogens.holm@dadlnet.dk

Jens H. Petersen
Nøruplundvej 2, Tirstrup, 8400 Ebeltøft
tlf.: 86 36 37 10
e-mail: jens.h.petersen@biology.au.dk

SVAMPE 48 er korrekturlæst af Betty Klug-Andersen og fotosat og trykt hos Skive Offset, Oddense.

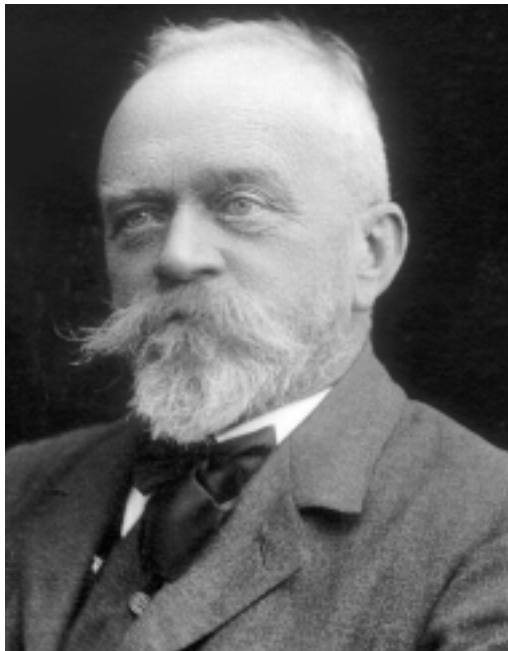
„En sammenslutning af svampevenner“

Flemming Rune

Der boede en læge på Frederiksberg – i en almindelig lejlighed på Gammel Kongevej. Kort tid efter sin lægeeksamen i 1869 åbnede han en praksis, som han levede af resten af livet. Men det var ikke den, han levede for. I sin ungdom havde han foretaget en længere studierejse til Paris, og måske var det dér, han blev grebet af en passion, der fulgte ham resten af livet: paddehatte. Han samlede dem i naturen, han malte akvareller af dem, han spiste dem, og han fortalte om dem til alle, der orkede at høre om dem. I 1905 var han med til at grundlægge Foreningen til Svampekundskabens Fremme. Han hed Christoffer Mundt.

Sine tidligste barneår tilbragte han i Sorø, hvor faderen var lektor ved Akademiet og senere blev titulær professor. Allerede som seksårig flyttede Christoffer med familien til København, hvor han som attenårig fik studentereksamen fra Metropolitanskolen og syv år senere medicinsk embedseksamen fra universitetet. Dermed lå hans livsbane nogenlunde fast – han fik sin praksis, som gav ham tilstrækkelig indkomst til at kunne leve et anstændigt liv.

Men så var der svampene – den store lidenskab, der optog ham stadig voldsommere, som årene gik. En stor del af fritiden blev brugt til enten at samle svampe omkring København eller til at male akvareller af dem ved arbejdsbordet. Der kom tit svampe på spisebordet i det Mundt'ske hjem, og familie og venner måtte

Christoffer Mundt (1844-1925) omkring 1905, hvor han blev foreningens første formand. Foto: Marius Christensen, privateje J. Mundt.

ustandselig holde for, når dagens fund skulle afprøves. Det var snarere en æstetisk og anvendelsesorienteret fascination af svampene, der drev ham, end en egentlig naturvidenskabelig for-

Flemming Rune, Skov & Landskab (FSL), Hørsholm Kongevej 11, 2970 Hørsholm; e-mail: flr@fsl.dk

History of the Danish Mycological Society (1) – 1905-1925

The Danish Mycological Society was founded in 1905 by a medical practitioner Christoffer Mundt (1844-1925), a young dentist Hjalmar Madelung (1874-1948), and the director of the Copenhagen Zoo Julius Schiøtt (1856-1910). The world famous zymologist Emil Christian Hansen (1842-1909) joined the board, and guided most field trips in the beginning with Dr. Mundt, who was elected president of the society during the first 20 years. From 1912 the two mycologists Carl Ferdinandsen (1879-1944) and Øjvind Winge (1886-1964) edited the society's first periodical and elaborated the first Danish field guide to macrofungi with descriptions, illustrations and keys to 539 species. Most members primarily sought social intercourse in the society from the beginning, but in the hard times during the first world war many new members attended the society to learn to collect edible mushrooms in the forests. The membership rose to a temporary maximum of 432 in 1919.

Christoffer Mundt i sin yndlingsstilling foran staffeliet med akvarelpensel i hånd. Ordrup, juli 1904
Foto: Kaj Mundt, privateje J. Mundt.

skertrang. Han forsøgte ikke at udfordre viden-skaben. Ingen forsøg på at beskrive nye arter, ingen lærde afhandlinger fra hans hånd. Men en entusiastisk, nogle gange næsten barnlig glæde ved at kunne skelne i den store mangfoldighed af beskrevne arter, anvende dem bedst muligt og fæstne indtrykkene på papir med akvarelpenselens hjælp. Han var ikke videnskabsmand – han var svampeelsker!

Mundts akvareller

Mundt var nok lidt af en enspænder. Han elskede mest af alt at tegne og male: landskaber, naturbilleder, nisser (som han havde en svaghed for) og svampe. Måske kunne han have gjort det til sin levevej, men lægegerningen var en sikrere vej til en stabil indtægt, selv om han havde svært ved at skrive regninger ud. Lægepraksisen var brødet, men akvarelmalingen var saltet.

Han malte sine første svampeakvareller i begyndelsen af 1880'erne. I et gammelt læg i svampeforeningens arkiv ligger den ældste daterede svampeakvarel fra Mundts hånd, en Kruset Fold-

hat, fundet ved Ulvedalene i Jægersborg Dyrehave den 7/10-1883. På akvarelpapiret har han bl.a. noteret: „Den angives af Forfatterne at være spiselig. Den er imidlertid nederdrægtig seig“.

I 1888 satte han sin svampeakvarelmaling i system. En akvarel af en Koglerørhat blev tildelt nummer 1 den 9/9-1888, og så malte han løs, art efter art. I oktober 1889 var han nået til nummer 115, tre år senere var han oppe på 174, men så begyndte det at gå langsommere. Artskendskabet slog ikke rigtig til, og først da han fik en god forbindelse til lærer Severin Petersen i Slotsbjærgby ved Slagelse, kom der atter gang i penselen. Severin Petersen var en særdeles habil svampekyndig, og han modtog både friske svampe med posten til bestemmelse og små stakke af akvareller til faglig kritik. I 1911 malte Mundt akvarel nummer 300 og i 1925 nummer 384, et antal som kun Jakob E. Lange dengang kunne overgå i Danmark.

Mundts svampeakvareller var ofte lidt grove i penselstrøgene, og farverne var blege. Men artskendetegnene er fint gengivet. Det var antagelig ikke Mundts hensigt at få akvarellerne udgivet. De få, han fik trykt, var anderledes sirligt udført, og nogle gange var omgivelserne malet med. Uden på akvarelsamlingen skrev han „Iconotheca Agaricina Danica“. Akvarellerne var hans ikonoték, hans billedmappe, som først og fremmest skulle bruges af ham selv og af dem, der lagde øjne og ører til hans budskab om svampenes herligheder.

På et tidspunkt irriterede det ham imidlertid, at det gik for langsomt med at udvide samlingen af „svampeportrætter“, og så gav han sig til at kopiere de 100 arter han helst ville (men ikke kunne?) finde fra Elias Fries' svenske plancheværk: *Icones selectae Hymenomycetes*. Mundt efterlod sig således næsten 500 svampeakvareller – hvis man altså regner kopierne fra Fries' værk med.

Han fik også udgivet en populær svampebog for begyndere, „Danmarks spiselige Svampe“ på C.A. Reitzels Forlag i 1887. Man kan ikke sige, at det var den første populære svampebog i Danmark. I 1876 havde J. Liisberg fået udgivet en bog med samme titel på Høst & Sønns Forlag, og allerede i 1869 var E. Rostrups „Blomsterløse Planter“ udkommet. Men Rostrups bog var en tør bestemmelsesflora, og Liisbergs bog var for

En af Mundts plancher (22x28 cm) med spiselige og giftige svampe, som han håndkolorerede i sommeren 1907 og udsendte til ophængning i det ganske land. Dette håndkolorerede eksemplar findes på Botanisk Centralbibliotek.

størstedelen en ordret oversættelse af en engelsk og en svensk bog. Så Mundts bog var reelt den første rigtige danske vejledning i brugen af spiselige svampe. Den havde seks litograferede farvetavler med 31 arter svampe afbildet – lidt flere end i Lüsbergs bog, men i øvrigt fuldstændig tilsvarende i stil, tryk og oprindelse. De var malet af fra udenlandsk forlæg.

Mundt & Schiøtt

Den utrolige begejstring over svampe, som Mundt havde, måtte han dele med andre. Han gav sig til at holde foredrag om svampe i oplysningsforbund, på husmoderskoler og for lægeforeninger. Et manuskript til et foredrag i Østerbros Oplysningsforening den 9/10-1904 fyldte 32 tætskrevne sider med noter, så tilhørerne fik god

besked, når Mundt blev inviteret. Mundt var ikke selv imponeret over publikums gensvar, og han omtalte siden sit oplysningsarbejde som, at han „havde søgt at udbrede Kendskabet til Svampe i videre Kredse uden egentlig at have havt synderlig Held i denne Bestræbelse“. Det har ganske givet været under denne frivillige foredragsvirksomhed, at Mundt bemærkede en anden ildsjæl i folkeoplysningsarbejdet, direktør Julius Schiøtt.

Julius Schiøtt var på mange måder en kæmpe i landskabet. En hvirvelvind. En utrættelig bannerfører for folkeoplysningen. En uudtømmelig cisterne af idéer – og med en jernvilje til at gennemføre dem. Han skrev bøger og artikler, han redigerede tidsskrifter og leksika, han havde et forlag, var lærer, deltog i en uendelig række af fi-

Julius Schiøtt (1856-1910), Zoologisk Haves ildsjæl og den egentlige initiativtager til det stiftende møde for svampeforeningen. Litografi af „O.P“, 1904, Det Kgl. Bibliotek.

lantropiske projekter og var en af hovedmændene bag de senere institutioner Studentsamfundet og Børnehjælpsdagen. Hvis ikke han var død en alt for tidlig død, var han også kommet i Folketinget. Men han havde sit helbred og sin fysik imod sig. Han var dværg.

Som ung tog han magisterkonferens i fransk litteratur. Han var særdeles intelligent og kastede sig ud i et formidabelt oplysningsarbejde, hvor han med sin vedholdenhed fik vundet en masse tilhængere for de sager, han kæmpede for. Mange er nok først blevet overrumplet af den mærkelige, lille mands udseende med bowlerhat og gradvis tiltagende pukkelryg, men hans charme og veltalenhed skabte ham et stort netværk af støtter, og han blev en eftertragtet organisator. I 1894 blev han sekretær i Industriforeningen, og som 43-årig blev han i 1899 håndplukket til direktørjobbet i Zoologisk Have, der var på fallittens rand. Han havde ingen zoologisk indsigt, men på få år fik han vendt haven til en guldgrube. I et nært samarbejde med fagzoologer fik han hentet giraffer, moskusokser og pingviner til

haven. Han fik importeret en flok søløver og byggede et kæmpebassin til dem, et nyt fuglehus og et girafhus – og fulgte det hele op af en hidtil uset reklamekampagne i København. Og folk strømmede til.

Da Schiøtt havde næse for alt, hvad der kunne trække publikum til, startede han en lang række andre aktiviteter i haven. I efteråret 1905 åbnede han f.eks. en storslået georgine-udstilling, som blev besøgt af flere tusind københavnere – deriblandt Christoffer Mundt. Mundt fortalte senere, at efteråret 1905 var en strålende svampesæson, og at han havde et ualmindelig stærkt anfald af sin årligt tilbagevendende svampebegejstring. Under georgine-udstillingen opsøgte han derfor Schiøtt og foreslog ham at lade den afløse af en svampe-udstilling. Lad os høre om de efterfølgende begivenheder med Mundts egne ord:

„Jeg kom her til den rette Mand. Han gik strax med Begejstring ind paa Tanken, og med den ham egne livfulde Energi og Dygtighed fik han hurtigt vakt Interesse for Sagen. Der blev stødt i Trompeten i alle Blade, saa at Publikum formelig blev bombarderet med Svampeartikler. En Expedition under Ledelse af Overgartner Risum (fra Zoologisk Have) og flere andre blev udsendt i Skovene i Kjøbenhavns Omegn for at indsamle Svampe, og da der ogsaa fra hele Landet kom mangfoldige værdifulde Sendinger, lykkedes det os at faa arrangeret en meget righoldig og interessant Udstilling. Samtidig inviteredes Pressens Mænd til en flot Frokost i Haven, hvor der af materielle Nydelser blandt andet serveredes en Svamperet, og hvor Direktør Schiøtt i et aandfuldt og humoristisk Foredrag slog til Lyd for Svampene, som herefter fik en velvillig Omtale i Pressen. Derved, og ved at der i de følgende Dage, medens Udstillingen bestod, serveredes Svamperetter i Havens Restaurant, blev Sagen populær, og Sejren var vundet. Hvad jeg saaledes i 18 Aar havde gaaet stille og sværmet for, men ikke kunnet bringe videre end til fromme Ønsker, var nu ved Julius Schiøtts Energi blevet gennemført i Løbet af 14 Dage“.

Foreningen stiftes

Otte dage efter udstillingens start skrev tandlæge Hjalmar Madelung fra Hillerød et læserbrev til københavneravisen „Dannebrog“. Han

Julius Schiøtt konverserer en hattedame i Zoologisk Have i København, 1906. Ukendt fotograf, Det Kgl. Bibliotek.

havde selv bidraget til udstillingen i Zoologisk Have med flere „værdifulde Sendinger“, og nu ville han udbrede sine visioner (se side 7). I læserbrevet slog han til lyd for at stifte en forening, der skulle udbrede kendskabet til svampe, en „Sammenslutning af Svampevenner“.

Julius Schiøtt læste læserbrevet, satte sig straks i forbindelse med Madelung og Mundt og sammenkaldte – formentlig efter Mundts anvisninger – en kreds af svampeinteresserede til et stiftende møde for en svampeforening i Zoologisk Haves restaurant den 1. oktober 1905 kl. 10. Hvor mange der egentlig blev inviteret, ved vi ikke; heller ikke hvor mange der mødte op. Men da mødet var forbi, var foreningen stiftet med en fem-mands bestyrelse og to suppleanter.

Ud over Schiøtt og Mundt lykkedes det at få en kongelig mundkok, Julius Freitag, og en overretssagfører Frederik Knudsen fra Vejle til at gå med i bestyrelsen. Men vigtigst af alt lod en af datidens mest berømte videnskabsmænd, Emil

Christian Hansen, sig overtale. Han var gæringsfysiolog og havde rendyrket de nye gærtyper på Carlsberg, så ølproduktionen ikke alene i Danmark, men i hele verden var blevet revolutioneret. På grund af sine arbejder med gærsvampe var han blevet titulær professor, og helt fra sin i øvrigt meget fattige ungdom havde han været særdeles botanisk interesseret. Han var en ganske dygtig mykolog, også hvad storsvampe angik, og kunne tjene den nye forening både som ekskursionsfører og som en slags videnskabeligt „adelsmærke“. Madelung holdt sig til gengæld lidt tilbage. Han var 31 år, kæmpede for at få økonomien til at hænge sammen som ung tandlæge, havde to småbørn i hjemmet og ville gerne have et tredje. Han nøjedes derfor med at blive suppleant i den første bestyrelse sammen med en Frederiksberg-apoteker Immanuel Born.

Ved det stiftende møde havde der været en del diskussion om foreningens navn. Nogle – vistnok også Mundt – mente, at det mundrette

„Danmarks Svampeforening“ måtte være det bedste, men flertallet forkastede det, fordi de var bange for at blive til grin. Allerede dengang var ordet svamp et almindeligt slangord for en alkoholiker. Derfor endte man med det knudrede og højtidelige „Foreningen til Svampekundskabens Fremme“. Ved flere generalforsamlinger, især i nyere tid, har navnet været til diskussion, men ethvert forslag til ændring er hidtil blevet afvist, når pietetsfølelsen er vældet op i forsamlingen.

Foreningens formål fra starten kan man stadig nikke genkendende til: „at udbrede Kendskab til Svampene samt at lære Befolkningen at benytte dem som Fødemiddel og nøje kende de spiselige Arter fra de giftige“. I dag må foreningens formål dog siges at være blevet væsentlig bredere, men emner som naturfredning, videnskabelig storsvampe mykologi, svampenavngivning og publikationsvirksomhed om svampe lå dengang endnu ude i fremtidens Danmark.

En vanskelig start

Månedet efter generalforsamlingen (8. november) inviterede Mundt til bestyrelsesmøde i sin lejlighed på Gammel Kongevej. Han blev selv valgt til formand ved mødet, selv om han protesterede og ubetinget mente, at den berømte professor Hansen måtte være selvskreven til opgaven. „Han var for det første den eneste af os, der var virkelig Videnskabsmand paa det Omraade, og dernæst var han ved siden af at være en over hele Verden anset videnskabelig Capacitet, personlig en særdeles elskværdig Mand“, skrev Mundt senere i sine private erindringer. Men Hansen sagde nej, og så var sagen klar.

Den dynamiske direktør Schiøtt blev kasserer. Schiøtt tilbød at gøre Zoologisk Haves kontor til foreningens adresse, og dertil skulle både indmeldelser og kontingentbetalinger sendes. Kontingentet blev fastsat til to kroner – en pris der forblev uændret i femten år. I dag virker det pudsigt, at foreningen fra begyndelsen havde hjemme i Zoologisk Have, men sådan blev det.

Mundt mente at kunne skaffe understøttelse til foreningen fra den Raben-Lewetzauske Fond, der tidligere havde støttet udgivelsen af hans svampeflora i 1887. Der blev sendt en ansøgning om en årlig støtte på 400 kroner i fem år, eller 2000 kr. en gang for alle. Det lyder ikke af meget, men det var omtrent det samme, som

kontingenterne de første fem år kom til at beløbe sig til. Så vidt vi kan se, fik han aldrig penge. Han omtaler i hvert fald aldrig siden ansøgningen, og foreningens pengekasse var notorisk slunken.

Et andet luftkastel, der aldrig blev til noget, var at få en kongelig protektor. Det skulle være prinsesse Marie, der dengang omtaltes som det mest folkekære medlem af kongehuset, gift med kongens yngste søn. I dag er hun glemt. Hun kom fra Frankrig og viede sit liv til velgørenhed. Hun var med til at stifte en mængde institutioner, f.eks. „Foreningen til Opklædning af trængende Konfirmander i Søetaten“ og „Hvilehjemmet for Lærere“. Det skaffede hende en skare af beundrere – i hvert fald i visse sociale lag – og da hun med sin franske baggrund utvivlsomt spiste svampe, mente et bestyrelsesmedlem, at hun måtte være selvskreven til at være foreningens protektor. Andre i den nye bestyrelse foreslog at vente med at kontakte kongehuset, indtil foreningen rent faktisk havde udrettet noget, og så døde prinsessen, inden der blev gjort alvor af det.

Et mere pragmatisk projekt var at organisere et net af svampekyndige „i Provinserne“. Tandlæge Madelung havde i sit læserbrev før foreningens dannelse foreslået „en Hovedforening med Lokalforeninger rundt i hele Landet“, og det betød, at man måtte tilskynde en række lokale kontaktpersoner til at tale svampesagen. I løbet af december sendte Mundt derfor breve til seks forskellige svampekyndige med opfordring til at være „sagkyndige Consulenter“ for foreningens medlemmer mht. svampebestemmelse, afholdelse af foredrag og ledelse af ekskursioner. Der kom positive svar fra alle seks: redaktør Konrad Jørgensen i Kolding, sagfører Dreyer i Slagelse, lærer Poul Larsen i Århus, lærer Brüdemann ved Nakskov, seminarilærer Albert Jensen i Jelling og højskolelærer Jakob E. Lange på Fyn. Mundts mangeårige ven, lærer Severin Petersen i Slotsbjærgby, stillede naturligvis også op.

Desværre gik også dette projekt rent i vasken. Det begyndte skidt. Allerede i februar sendte Mundt et brev til alle syv med opfordring til at holde et foredrag straks i løbet af vinteren. Mundt mente ikke, at tiden skulle spildes. Det medførte omtrent enslydende svar fra alle, at de gerne ville holde et foredrag i sæsonen, men at det forekom dem ret håbløst at gøre det midt om

Hr. Redaktør!

De bedes venligst give mig Plads i "Dannebrog" for følgende Bemærkninger:

Artiklen om Svampespisning i "Dannebrog" s. Nr. 4754 har sikkert glædet mange af Bladets Læsere og ikke mindst undertegnede, der er en af de saakaldte "ivrige Svampevenner". Hvad Svampespisning angaar, tror jeg nemlig absolut paa, at det i Fremtiden vil blive en rationel Sag af vidtrækkende Betydning.

For en stor Del gaar jo Anstrængelserne i vore Dage ud paa at gøre "de Vredne" frugtbringende, og blandt "de Vredne" indtager herhjemme Svampene hidtil en høderlig Førsteplads. Hvor mange Mennesker aner, at den Næringsværdi, der i Skovens og Markens Svampe uddyttet gaar til Grunde, for Danmarks vedkommende beløber sig til adskillige Millioner Kroner aarlig? Hvor mange Mennesker aner, at "Paddehatte" og "Troldkøllinger", plukkede paa den rette Tid og behandledes paa rette Maade, indeholder et baade meget velsmagende, letfordøjeligt, og i høj Grad nærende Fødemiddel?

Nej, man sparker til dem og smiler haanlig ved Tanken om, at der virkelig gives Mennesker, der belemrer deres Fordøjelsesorganer med sligt noget! Føj! . . .

Kunde vi blot faa Lære at spise de faa srlig gode og srlig let kendelige Svampesorter, som: Champignon, spiselig Rørhat, Kantarel, Parasolhat, spiselig Møllehat, Vaar- og Høstmusseron, Oxetungesvamp, samt sidst men ikke mindst alle Støvbolde i ung Tilstand, da var vi naaede et meget Skridt fremad.

At Svampe er velsmagende har rimeligvis mange Mennesker overtydet sig om i Zoologisk Have i disse Dage. At de er nærende og letfordøjelige foreligger der videnskabelige Resultater for. Og at de findes i Mængder, har vel de fleste, som frødes i vore Skove, set.

Ellers skal jeg blot nævne, at jeg i et godt Svampeaar – som i Aar – mangen Dag vil paatage mig at samle 50 Pund gode spiselige Svampe pr. Time. Det er dog noget! I alt regner jeg med ca. 50 forskellige Svampesorter som spiselige og gode. At Svampe har Værdi, frøegaar bl. a. af, at Torvet i Stockholm og i andre svenske Byer faar tilført Mængder af Svampe, som betales med gode Priser.

Grunden til den ringe Betydning, Svampespisning har herhjemme, maa vel nærmest søges i den Betænkelse, vi Danske nærer mod alt nyt, samt i manglende Kendskab til Svampene og deres Brugbarhed.

Men var der mon nu ikke – medens Jernet er varmt – Anledning til og Jordbund for Stiftelse af en Forening med det Formaal at bekæmpe den herskende Antipathi mod Svampe og ved et Tidsskrift, Afholdelse af Foredrag o. lign. samt ved flittig Arrangeren af Udstillinger at udbrede Kendskab til dem? En saadan Forening vilde vist hurtigt vinde Tilhængere.

Det forekommer mig for Resten, at der en Gang har existeret noget i den Retning, men i saa Fald kunde det næppe være vanskeligt at faa Liv i den igen. Jeg tillader mig at henstille til rede Meningsfulle at tænke over Sagen og søge tilvejebragt en Sammenslutning af Svampevenner. F. Ex.: en Hovedforening med Lokalforeninger rundt i hele Landet.

Noget bør der gøres.

Med Tak for Optagelsen

firbødigst

Hjalmar Madelung, Hillerød

Emil Christian Hansen (1842-1909), Danmarks berømte videnskabsmand, der af Mundt var tiltænkt den første formandspost, men i stedet blev Mundts højre hånd på de første tre års ekskursioner. Fotograf ukendt, ca. 1905, Det Kgl. Bibliotek.

vinteren. Da svampesæsonen endelig begyndte, fik Mundt andre ting at tænke på end at forsøge at organisere arrangementer i provinsen pr. brev, så det blev helt op til de „sagkyndige Consulenter“s eget initiativ at tjene den forening, der i øvrigt lagde sin hele indsats i Københavns-området. Hvor meget der egentlig skete, ved vi dårligt. Severin Petersen holdt et par svampeforedrag, fordi han var en god ven af Mundt. Jakob E. Lange og flere andre har sikkert også holdt et svampeforedrag i ny og næ. Det gjorde de jo i forvejen. Og blev de kontaktet af en lokal – foreningsmedlem eller ej – der samlede svampe, har de sikkert kastet hvad de havde i hænderne. Mundt måtte ret hurtigt erkende, at foreningen ikke var i stand til at ændre ret meget på det punkt.

Han gav dog ikke op så let. I slutningen af marts 1907 tegnede han en lille tavle (22 × 28 cm) med fjorten spiselige og giftige svampe og skrev et tolv-siders hæfte med forklarende tekst til tavlen. Begge dele blev i løbet af sommeren trykt i sort/hvid i ikke mindre end 2000 eksemplarer for

Emil Christian Hansen på hjemmebane - ved sit mikroskop på Carlsbergs laboratorium, antagelig med gærsvampe under linsen. Fotograf ukendt, ca. 1905, Det Kgl. Bibliotek.

120 kr., og Mundt brugte sine aftener på at håndkolorere et større antal tavler med pensel og farve. Det var tanken at få dem hængt op på jernbanestationer og andre offentlige steder, og i sommeren 1908 sendte Mundt tavler og små stakke af hæfter blandt andet til en lang række skovridere og skovfogeder rundt om i landet med opfordring til at deltage aktivt i udbredelsen af det glade budskab og lade indsamle svampe til videresalg. De høfligste skrev tilbage og takkede for det tilsendte, de mindst høflige returnerede det hele og skrev, at de ikke ville have noget med sagen at gøre. Men de fleste hørte Mundt aldrig fra, og hvad der skete med materialet og Mundts møjsommeligt håndkolorerede tavler, kan man kun gisne om. En grosserer Deichmann i Jorcks Passage i København havde fået eneforhandling af alle de spiselige svampe, som foreningen kunne få skovenes ansatte til at indsamle. Der kom stort set ingen.

Mundt resignerede, og det fik den sælsomme konsekvens, at bestyrelsen på et møde i november 1908 enedes om at udsende et brev til samtlige

ge medlemmer i „de fjernere Provinser“ om, at foreningen ikke kunne gøre mere for dem end hidtil, og det var ikke meget. Derfor ville en udmeldelse ikke blive betragtet som unaturlig, og de måtte gøre op med sig selv, om de ville betale kontingent under de forhold. Brevet blev udsendt til samtlige medlemmer på Fyn og i Jylland på Fandens fødselsdag (11. december) i 1908. Det drejede sig om godt tyve personer – og to år senere var kun halvdelen stadig medlemmer. Til gengæld meldte andre fynboer og jyder sig ind, så helt forsvandt kontakten vest for Store Bælt ikke. En prominent Sallingbo meldte sig ind i 1909 og blev i foreningen i mere end ti år: forfatteren Jeppe Aakjær.

Hattedamer og noble herrer

Men hvem meldte sig egentlig ind i foreningen i dens første år? Et blik i Mundts gamle medlemsfortegnelse vidner om, at det ikke var fabriksarbejdere, landmænd eller mindrebemidlede. Kontingentet på 2 kroner afholdt vel også sidstnævnte fra at blive medlemmer. Min farfar, der var husmandsknægt på Midtsjælland omkring 1900, fortalte mig, da jeg var dreng, at et stykke wienerbrød hos landsbybageren dengang kostede 2 øre. Og det var sandelig ikke til hverdag, at man tillod sig en sådan luksus.

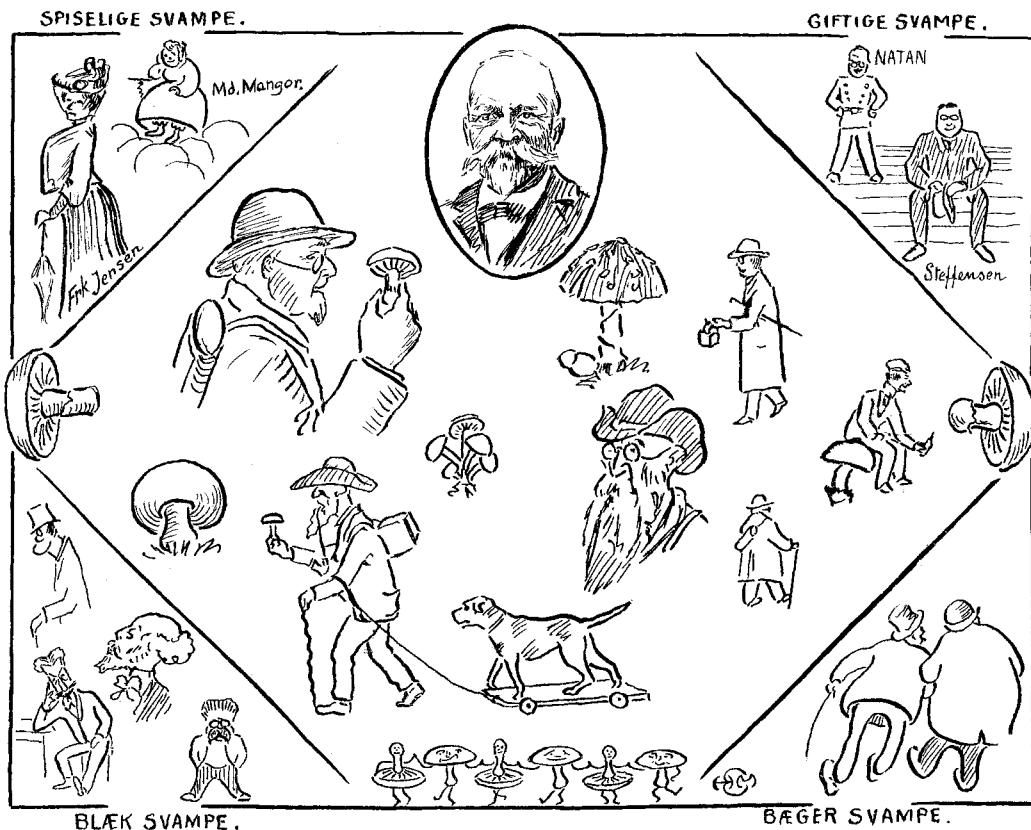
Nej, det var det bedre borgerskab i byerne, der havde tid og pekuniært overskud til melde sig ind i en selskabelig forening, hvor man – iført det pæne søndagstøj: hatte, lange kjoler, veste og jakker – tog på skovtur og lyttede til lægen og professoren, når de øste af deres viden. Det første år fik foreningen i alt 159 medlemmer. Akkurat en tredjedel af dem var kvinder. De fleste var frøkener; resten var fruer, hvor manden kun undtagelsesvis ønskede at være medlem. Titlerne betød en del, også selv om det var mandens, der blev benyttet: provstinde, grossererinde, justitsrådinde eller departementsdirektørinde. En halv snes kvinder var lærerinder eller på anden måde tilknyttet skolevæsenet, og på den tid betød det vel i reglen også, at de var frøkener. De ægtepar, hvor begge meldte sig ind for sammen at kunne deltage i svampeturene, kunne tælles på to hænder.

Mændene, hvis titler omhyggeligt stod angivet i medlemsfortegnelsen, var med ganske få undtagelser veluddannede, veletablerede borge-

re. Der kan tælles 70 forskellige titler, og de blev løbende ajourført, når nogen blev forfremmet. En snes medlemmer havde universitetsseksamen eller var studerende, omkring ti var grosserere eller direktører, og ti andre var officerer i militæret. En kaptajn Fogh fik sågar tilføjet et „R“ efter sin titel i medlemslisten, da han fik ridderkorset. Og så var der ellers alle mulige andre titler: toldassistent, konditor, hattefabrikant, overretsprokurator, baron, jægermester, telegrafist og rentier. Jeg har kun kunnet finde en enkelt håndværker blandt det første års medlemmer. Han var snedker og boede på anden sal på Gasværksvej. I modsætning til mange fra bourgeoisie holdt han ved i rigtig mange år, og Mundt undlod heller ikke at rette hans titel i medlemslisten, så snart lejlighed bød sig – fra snedker til snedkermester.

Man kan spørge sig selv, hvorfor Foreningen til Svampekundskabens Fremme netop blev grundlagt på det tidspunkt. For det var nok ikke helt tilfældigt. Retten til at stifte og drive foreninger i samfundet var blevet lovfæstet i 1849-Grundloven. Før da kunne enhver forening uden varsel opløses af regeringen uden om domstolene. Dette var naturligvis først og fremmest møntet på politiske foreninger og fagbevægelsen, men Grundlovens demokratiske ret til foreningsdannelse skabte en foreningstradition, der efterhånden også dannede grundlaget for mere upolitiske interessefællesskaber. Helt tilbage i 1700-tallet var f.eks. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab og Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab blevet grundlagt, det første især for at styrke akademikernes position, det sidste med et mere oplysningspræget sigte, men begge med et absolut elitært præg og selvsupplerende ledelse. De nye foreninger, der opstod i slutningen af 1800-tallet og i særdeleshed i begyndelsen af 1900-tallet, appellerede langt bredere til flere lag i befolkningen, om end der stadig oftest blev skudt forbi de nederste lag og de dårligst uddannede.

Arbejdstiden for de dårligst uddannede var omkring 1880 gradvist begyndt at blive kortere, fra næsten 80 timer om ugen i 1860 til 60 timer om ugen i 1900, og det skabte efterhånden mulighed for, at samfundsgrupper, der ikke tidligere havde kunnet engagere sig i foreningsliv, fik overskud til dette. Også for den højere middel-

Karikaturtegning fra en af foreningens første ekskursioner. I tegningens centrale del ses ekskursionens deltagere, øverst Christoffer Mundt i en oval og skråt nedenfor med briller og botanisk kasse Emil Christian Hansen. De øvrige deltagere kan ikke længere identificeres. I hjørnerne ses øverst til venstre under „Spiselige Svampe“ kogebogsforfatterinden Frk. Jensen, der senere kom med i bestyrelsen. Hun beskues af salig Madam Mangor, der sidder på en sky. Nederst til venstre genkender man blandt „Blæksvampe“ Georg Brandes og Holger Drachmann. Øverst til højre ses to „Giftige Svampe“, hvoraf den ene (siddende) må være den kontroversielle landstingsmand H.C. Steffensen, der omkring 1900 var med til at sprænge partiet Højre. De to „Bægersvampe“ nederst til højre taler for sig selv. Tegning: Holger Mundt, 1906-1908. Tegningen findes i foreningens arkiver.

klasse betød denne udvikling mere fritid. I 1919 lykkedes det arbejderbevægelsen at få gennemført en 48-timers arbejdsuge, der samtidig blev lovfæstet for offentligt ansatte. Herved fik mange mennesker pludselig mulighed for at dyrke et omfattende fritidsliv, og små interesseforeninger blomstrede op i snesevis. I 1896 blev Dansk Idræts-Forbund grundlagt som fællesforening for de mange fremspirende sportsforeninger, og i 1902-1910 opstod spejderbevægelsen med både

FDF, DDS og KFUM-spejderne. Det var i denne tidsånd, at Foreningen til Svampekundskabens Fremme blev til.

Hvis man skal kategorisere foreningen ved dens grundlæggelse, må man vel kalde den en hobbyforening eller en fritidsforening, hvor medlemmerne ønskede at dyrke en fælles interesse, dygtiggøre sig inden for denne interesse og have socialt samvær, og hvor de i interessefællesskabet ville drive en slags „oplysningsbevægelse“.

se“ i småformat for hinanden og andre. I dag kan man knytte mere moderne udtryk til foreningen som friluftsbevægelse og grøn organisation, men på en måde virker disse udtryk forlorne, når man ser fotos fra datidens svampeekskursioner med piberygende herrer, slips og mørkt tøj. Det selvkabelige har nok haft første prioritet, i hvert fald for hovedparten af medlemmerne, selv om den lille „hårde kerne“ omkring bestyrelsen, der trak foreningen videre år efter år, nok har haft noget højere, akademiske ambitioner.

Ekskursioner, udstillinger og frafald

I foreningens første aktive år satsedes først og fremmest på ekskursioner og udstillinger. Søndag den 19. august 1906 blev den første ekskursion afholdt med start fra Hareskov Station. Mundt og Emil Chr. Hansen gik i spidsen, eller rettere Mundt gjorde. For professor Hansen vikled sig altid ind i lange forklaringer til hattedamerne bagerst i flokken og kom til at sakke håbløst agterud på stort set alle ekskursioner. Ikke desto mindre opstod der et glimrende makkerskab mellem de to, og næsten alle ture de første tre år blev ledet af Mundt og Hansen sammen. Normalt blev der holdt fire eller fem ture hvert efterår, og der deltog i reglen 35-50 medlemmer. Dog kom der over 70, da man den 15. september 1907 drog til Hillerød og fik tandlæge Madelung med som guide i skovene syd for byen.

Sideløbende med svampeturene blev der afholdt udstillinger i Zoologisk Have. Typisk blev efterårets første udstilling åbnet den første eller anden weekend i september, og så fortsatte man hver weekend fem eller seks uger frem. Zoologisk Haves gartner Risum stod i spidsen for indsamlingen til udstillingerne, bistået af Mundt og forskellige andre entusiaster. Som årene skred frem, blev udstillingerne dog færre, og fra 1913 satsedes på kun en enkelt udstilling hvert år. Zoologisk Have vedblev at være det foretrukne udstillingssted helt til begyndelsen af 1920'erne.

Emil Chr. Hansen døde pludseligt i august 1909, lige inden foreningens svampeture skulle starte. Han blev kun 67 år, og det overraskede mange. De fleste havde tiltænkt ham et aktivt otium i foreningens tjeneste. Året efter døde en anden nøgleperson, nemlig direktør Schiøtt i Zoologisk Have. Han blev 54. Det overraskede ikke så mange. Han havde allerede opgivet be-

styrelsesarbejdet efter ét år på grund af sit helbred, og han led de frygteligste kvaler med sin krop. En boblende sjæl fanget i et alt for lille og deformt legeme. Han var godt på vej til at ende som krøbling.

Den kongelige mundkok Julius Freitag blev også træt af bestyrelsesarbejdet. Måske fordi der var for få morkler og kantareller og for mange „værdiløse“ svampe ude i skoven – bortset fra den svampetur i september 1906, hvor han fik lov at dirigere foreningens damer i et skovløberhus i Folehaven, mens de tilberedte turens rørhatte. Overretssagføreren Frederik Knudsen fulgte hurtigt efter Freitag, da han efterhånden havde opgivet de lange ture til København fra Vejle med skib over to bæltet blot for at deltage i møder, der handlede om aktiviteter i Københavns-området. Og da tandlæge Madelung i 1912 flyttede til Nakskov, ville han heller ikke være med længere – han havde ellers erstattet Schiøtt i bestyrelsen. Og så var der kun Mundt tilbage af de oprindelige svampesagsforkæmpere.

Frafaldet gav plads for nye kræfter i foreningens ledelse. Emil Chr. Hansen blev erstattet af den kendte kogebogsforfatterinde Frøken Kristine Jensen. Hun var særdeles interesseret i at bruge svampe i madlavningen og endte med at udgive Danmarks første egentlige svampekogebog i 1916, „Svampe paa 100 Maader“. Christoffer Mundts søn Kaj Mundt, der var blevet cand. jur., fik lov at erstatte Madelung, og så var blevet plads til to unge naturvidenskabsfolk, der i de kommende 35 år skulle komme til at præge foreningen mere end nogen andre – og vel at mærke ad åre løfte arven efter Mundt. De var nære venner. Studerede sammen. Skrev sammen. Og samlede svampe sammen. – Ferdinandsen og Winge.

Et frugtbart venskab

Straks fra begyndelsen havde foreningen fået den ambitiøse stud. mag. Øjvind Winge som medlem. Han var særdeles interesseret i botanik og svampe, og allerede i september 1907 – da han var 21 år – nævntes „Student Winge“ sammen med gartner Risum som hovedindsamler til foreningens udstilling i Zoologisk Have. Svampeturene var han utvivlsomt fast deltager i, om end han først fik lov at lede dem sammen med Mundt

Øjvind Winge (1886-1964) ved sit arbejdsbord i studietiden, omgivet af bøger, mikroskop, petroleumslampe og billeder på væggen af fortidens helte. Kan en ambitiøs studerende afbildes bedre? Fotograf ukendt, november 1909, Det Kgl. Bibliotek.

og Hansen i 1908. Da den kongelige mundkok Freitag samme år ønskede at forlade bestyrelsen, blev han erstattet af Winge. Og en ny æra blev indvarslet, da Winge i 1909 fik sin ungdomsven Carl Ferdinandsen med „på vognen“.

Som makkerpar kom de hurtigt til at dominere foreningen rent fagligt. I 1911 gjorde de oprør mod Mundts noget egenrådige ledelse af foreningen og svampeturene. Der var efter sigende en udtalt utilfredshed fra „flere medlemmer“ med svampeturene, hvor Mundt efter Hansens død ikke konverserede hattedamerne med den samme omhu og derfor kom til at gå alt for stærkt og ikke gav sig nok tid til de små, brune svampe, som han sikkert mest tillagde akademisk interesse. Ved et bestyrelsesmøde blev det vedtaget, „at Turene ikke altid bør ledes af For-

manden, men ogsaa af andre“. Mundt tog kritikken fra de to unge, nyuddannede magistre med oprejst pande, og fra den tid opstod en særlig underforstået arbejdsdeling, hvor Mundt tog sig af foreningens selskabelige og populære side, mens Ferdinandsen og Winge tilførte foreningen stadig mere svampefagligt indhold. – Mundt var svampeelskeren, Ferdinandsen & Winge var mykologerne.

Carl Ferdinandsen var født på Sorø-egnen – ligesom Mundt – og blev student fra Akademiet i 1896. Helt fra barnsben havde han været meget botanisk interesseret, og allerede da han var 8 år, forærede hans far, der var skolelærer, ham Rostrups Flora. På Akademiet blev han dog grebet af de mere humanistiske fag, og han begyndte straks efter sin studentereksamen at læse jura på

universitetet. Det var en stor fejltagelse. Studiet kedede ham usigeligt, og efter et år måtte han opgive. For at tjene til dagen og vejen blev han huslærer bl.a. hos baron Rosenkrantz på godset Sophiendal ved Skanderborg. Her kunne han fordybe sig i sin yndlingshobby, botanikken, og snart fik hans studier videnskabelig karakter. Han gav sig til at kommunikere med flere af datidens kendte botanikere, og da han kastede sig over svampene, fik han en god læremester i Poul Larsen, den århusianske kommunelærer, der senere blev foreningens lokale „konsulent“. De tog på talrige svampeture sammen, og Ferdinandsen blev en god svampekender på få år.

En sommer på Sophiendal fik han besøg af en familie med relationer til Rosenkrantz. De havde taget deres 15-årige søn med, som var usædvanlig interesseret i naturen – Øjvind Winge. Gennem årene på Sophiendal opstod et nært venskab mellem den usædvanlige huslærer og den flittige gymnasiast, og da Winge i 1905 blev student fra Marselisborg og ville læse naturhistorie på universitetet, havde Ferdinandsen tidligere på året sagt sit job op og var rejst til København for at studere med Winge. Sammen gennemførte de studierne, og allerede i 1909 tog Ferdinandsen magisterkonferens – året før sin 7 år yngre studiefælle.

Winge skrev senere om svampestudierne i deres ungdom: „Hvis man talte de Timer, vi lige fra vore unge Dage har tilbragt sammen paa Ekskursioner og ved Mikroskopet, vilde det beløbe sig til Aar. Ikke mindst i Studieaarene hjemførte vi fra Ekskursioner Materiale, som vi gennemgik om Aftenen og ofte til hen imod den lyse Morgen. Disse Nætter, da Værelset stod i en Taage af Tobaksrøg, og vi var ivrigt sysselsatte med at bestemme vore Fund ved hjælp af forhaanden-værende Værker og et petroleumbelyst Mikroskop, har siden staaet for os som nogle af vore lykkeligste Timer“.

Det var altså et velfungerende makkerpar, der fra 1909 kom til at dominere svampeforeningens bestyrelse. Ferdinandsen havde godt nok ikke været medlem af foreningen før 1909, men Winge fik ham opildnet til at deltage i arbejdet med at udbrede svampekendskabet – og så øjnede de måske også begge muligheden for at få en platform, hvorfra de kunne dyrke deres fælles botanisk-mykologiske interesse. I det professio-

nelle liv skiltes deres veje nemlig en del.

Ferdinandsen blev assistent ved Botanisk Museum, hvor han bl.a. gennemgik og ordnede alle svampeindsamlingerne. Senere skrev han disputats om ukrudtsplanter og fik ansættelse ved Statens plantepatologiske Forsøg. I 1920 blev han professor i plantesygdomme på Landbohøjskolen og fik dermed mulighed for at hellige sig studiet af svampe, om end der i høj grad blev tale om svampesygdomme og mikrosvampe, der arbejdsmæssigt lå langt fra storsvampene i skoven.

Winge blev i stedet efter en studierejse til USA og Frankrig ansat på Carlsberglaboratoriet, hvor han hurtigt blev grebet af arveligheds-læren. En række afhandlinger slog hans navn fast som arvelighedsforsker, og i 1921 fik han landets første professorat i arvelighedslære – på Landbohøjskolen, samme sted som Ferdinandsen og året efter. Men han bevarede en glødende interesse for svampe hele livet, og gennem svampeforeningen kom han – sammen med Ferdinandsen – til at stå bag en række udgivelser, der har uddødeliggjort begges navne i dansk mykologi.

De var meget forskellige af natur. Ferdinandsen beskrives som elskelig, uhøjtidelig, humoristisk og charmerende. Winge skrev om ham: „Som Lærer var han anset som en livlig og vækkende Forelæser og var overordentlig afholdt af sine Elever. Han var en mild Dommer over de Studerendes Præstationer. Med hans gode Hjer-te maatte hans Eksaminationer nødvendigvis blive meget lempelige“. Winge beskrives som væsentligt mere tilknapnet, tilbagetrukket, ambitiøs og akademisk. Morten Lange skrev om hans svampelidenskab: „Bragte man et nyt fund ind på hans laboratorium, blev gær, humle og byg lagt til side, og de gamle bøger kom frem. Og med dem måske også mere af mennesket Øjvind Winge, der ellers nok kunne være dækket bag en knap og aristokratisk form og en argumentation, der var skarp som en ragekniv“.

Sammen fungerede de perfekt, måske netop på grund af deres forskellige kvaliteter. Deres mykologiske arbejde gav Foreningen til Svampekundskabens Fremme et fagligt indhold, som sikrede dens beståen i en vanskelig tid, hvor det folkelige engagement i svampe ikke var imponerende. De var det fulden tte supplement til svampeelskeren Mundt.

Carl Ferdinandsen (1879-1944) fortæller som nyudnævnt professor to yngre kvinder om indholdet i deres svampekurve. Fotograf ukendt, 1921, Det Kgl. Bibliotek.

Foreningens publikationer

På et bestyrelsesmøde i september 1911 foreslog Ferdinandsen og Winge at udgive et tidsskrift i foreningen to gange om året. Det skulle indeholde „Smaa-Afhandlinger, Ekskursionsberetninger, Referater af Møder og af saadan inden- og udenlandsk Litteratur, som maatte have Interesse for Medlemmerne, Meddelelser om Fund af sjældne Svampe saavel som andre mykologiske Iagttagelser fra Naturen – samt smaa praktiske Vink om Dyrkning, Indsamling og Anvendelse af Svampe“. I første omgang skulle tidsskriftet kun bestå af 8 sider pr. gang, men som et særskilt bilag skulle gennem en årrække udgives en „Nøgle til Bestem-

melse af Svampe“ i portioner af 16 sider.

Ferdinandsen og Winge tilbød både at redigere tidsskriftet og at skrive nøglen. Mundt og bestyrelsen var begejstrede, men også bekymrede over økonomien. En forespørgsel til Bianco Lunos Bogtrykkeri havde resulteret i et overslag på ca. 300 kroner årligt, og det var mere end foreningens økonomi kunne bære. Men Ferdinandsen og Winge bedyrede, at udgivelsen ville få foreningens medlemstal til at stige voldsomt, og man ville kunne virkeliggøre Mundts gamle drøm om også at fremme svampekundskaben i „Provinserne“ og skaffe „udenbys Medlemmer“. Det blev bestemt at gøre forsøget.

I løbet af foråret udkom første hæfte af tidsskriftet med titlen „Meddelelser fra Foreningen til Svampekundskabens Fremme“ og de første 16 sider til „Mykologisk Ekskursionsflora“, som den varslede nøgle blev døbt. I tidsskriftet lagde Winge ud med en artikel om, hvordan man dyrker champignoner, og til det andet hæfte skrev Jeppe Aakjær et begejstret digt, „Svampejagt“, hvor han flyder hen i episk salighed over kantareller, rørhatte, ridderhatte og eng-champignoner. Det bedste vers er nok det, hvor han giver jægerne et skud for boven. Jeppe Aakjær foragtede alle jægere undtagen svampejægere, og her giver han et fingerpeg om, hvorfor han selv som et af de få jyske medlemmer havde valgt at støtte „en god Sag“ og troligt havde betalt kontingent til foreningen, selv om han næppe havde kunnet gøre brug af en eneste af foreningens hidtidige aktiviteter:

Lad andre kun jage med Bøsse og Hund
og skyde til Høns og til Hare,
jeg vandrer fortryllet langs Fjordvigens Rund
blandt Svampenes farvede Skare;
den „Jagen“ forsimples ej Sind eller Aand
den giver mig Muld, men ej Blod paa min
Haand,
og Hjærte for alt – indtil Krybet.

Succesen var umiddelbar. Foreningens medlemstal steg med et slag fra 233 til 328, og fem år senere rundede det 400, næsten en fordobling. Trykkeriet gav hen ved et års kredit, og allerede det følgende forår steg sidetallet i tidsskriftet til det dobbelte. I løbet af de næste knap 20 år bidrog alle danske mykologer, der beskæftigede sig med storsvampe, til tidsskriftet, selv om det blev Ferdinandsen og Winge selv, der kom til at skrive hovedparten.

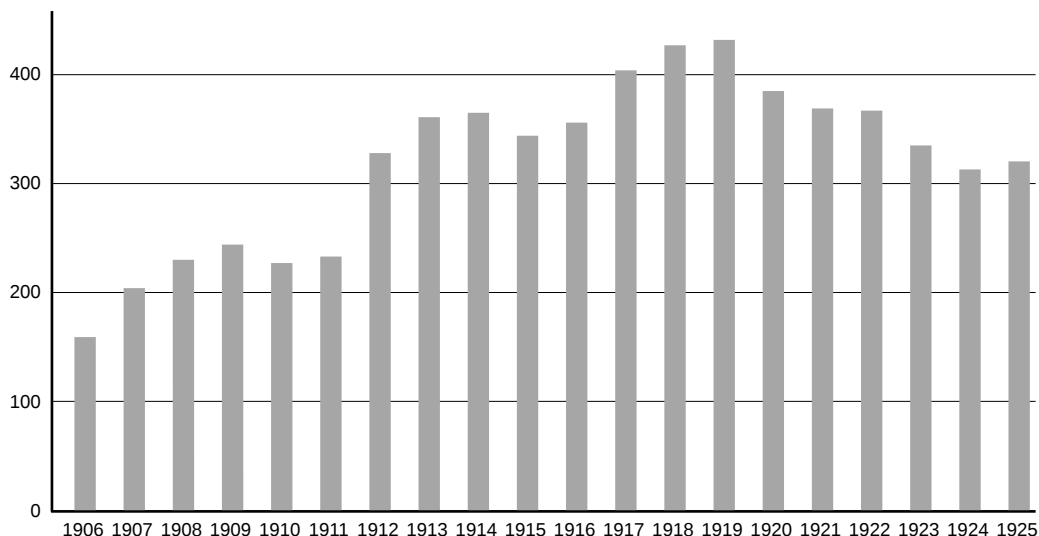
Mykologisk Ekskursionsflora udviklede sig langsomt, men støt. Den skulle omfatte ca. 500 arter, og det kom til at holde stik. Omfanget skulle være „noget over 150 Sider“, hvilket betød, at den skulle kunne være færdig på 4-5 år. Det kom ikke til at holde stik. Floraen blev først færdig i 1928. Til gengæld blev den på over 300 sider, og samtlige arter (539) blev illustreret med fine blyantstegninger udført af Winge. Floraen blev, som Ferdinandsen selv lidt forlegent udtrykte det ved foreningens 25-års jubilæum, „det Anseligste Monument over Foreningens Virk-

Christoffer Mundt med sin søn Kaj Mundt, der sad i bestyrelsen i 48 år. Her med en gigantisk Kæmpe-Støvbld, 150 cm i omkreds, 45 cm høj, 8,75 kg, fundet den 19. august 1916 mellem Bagsværd og Værløse. Fotograf ukendt, privateje J. Mundt.

somhed i Perioden 1912-1930“. Også i de øvrige nordiske lande fik den stor udbredelse – ikke mindst fordi den var et virkeligt stykke dansk pionérarbejde. Så sent som i 1978 blev floraens andenudgave genoptrykt, da der stadig på det tidspunkt ikke fandtes andre gennemillustrerede felthåndbøger med dansksprogede artsbestemmelsesnøgler til svampe.

Mundts egen svampebog, „Danmarks spiselige Svampe“ udkom i talrige oplag helt frem til 1943. Det var Gyldendal, der forestod udgivelsen, så foreningen var ikke direkte involveret i bogen, men lige efter foreningens stiftelse – hvor 1. udgaven var udsolgt – gjorde Mundt det dog til et foreningsanliggende at få en revideret udgave med franske illustrationer på gaden hurtigst muligt. Det lykkedes i løbet af et år. I de følgende udgaver blev illustrationerne skiftet ud med Mundts egne akvareller, der ikke stod tilbage for de franske, selv om Mundt følte sig nødsaget til at undskylde det.

Foreningens medlemstal 1906-1925 optalt ved gennemgang af foreningens medlemslister for årene 1905-1908, 1909-1914 og 1915-1925.

Udvikling og stagnation

Hvilken udvikling skete der i foreningen, efter at publikationsserierne var sat på skinner? Ikke megen. Antallet af ekskursioner hvert år var akkurat det samme: fire eller fem. Der blev sjældent holdt mere end én udstilling pr. år. Nogle år var der slet ingen. Og udgivelserne skred stille og roligt frem uden de store forandringer. Efterhånden som arbejdet med Mykologisk Ekskursionsflora havde trukket ud i mere end 10 år, begyndte nogle medlemmer at murre, men man måtte have tålmodighed med professorerne. Winge anslog senere, at den samlede arbejdsindsats med førsteudgaven af Mykologisk Ekskursionsflora beløb sig til otte timers dagligt arbejde i et år for begge forfattere. Ting tager tid!

Under 1. verdenskrig steg medlemstallet og nåede hele 432 i 1919. Der var knaphed på fødevarer, og det skabte lydhørhed for foreningens budskab om de „gratis glæder“ i skov og mark. Men straks krigen var slut, begyndte medlemmerne at falde fra, og 5 år senere var der ikke mange flere end 300 tilbage.

Aktiviteterne uden for Nord- og Midsjtjylland

var stadig mildt sagt sparsomme. Den første ekskursion i det jyske blev afholdt i 1920, efter 15 år, hvor Winge sejlede til Århus for at lede en svampetur i Marselisborg Skov. Der mødte kun 13 deltagere op – til Winges store skuffelse. Han var vant til over 50 i skovene omkring København. Det tog 4 år, før Winge igen lod sig overtale til at holde en ekskursion ved Århus, i Hinnerup-skovene. Da kom der 14.

Mundt var stadig aktiv formand i foreningen, og endnu i 1921 i en alder af 77 år var han leder af en ekskursion i Dyrehaven, selv om han efter en halsoperation ikke længere følte, at han kunne råbe forsamlingen op. Men ellers var det Ferdinandsen og Winge, der havde taget over på ekskursionerne. Mundt gik stadig med på næsten alle ture, og hans begejstring for svampene var usvækket. Selv da han rundede sin 80-års fødselsdag, følte han sig på ingen måde træt af formandshvervet, og han malte akvareller og nød svamperetter, akkurat som da han var med til at stifte foreningen næsten tyve år tidligere. Søndag den 4. oktober 1925 gik Mundt med på sin sidste svampetur med foreningen – gennem

Dyrehaven fra Klampenborg til Skodsborg. Han fandt tre arter, han endnu ikke havde lavet akvareller af. De blev bestemt af Ferdinandsen og Winge, som begge var med på turen, og så gik Mundt hjem og malte. Nummer 382, 383 og 384. Den sidste var en Marmoreret Hekseringshat.

Mundt døde den 30. november 1925, næsten 82 år gammel. Da var der ikke mange medlemmer tilbage fra foreningens start, men nye var kommet til, og med Ferdinandsen og Winge som faglig ballast var alt i sin bedste gænge.

Tak

Jeg vil gerne rette en tak til de mange, der har hjulpet med at skaffe materiale til denne artikel. Først og fremmest til fhv. landsdommer Jørgen Mundt, foreningens mest vedholdende medlem (siden 1935), for mange oplysninger, udlån af fotos og uddrag af hans farfars erindringer. Også til revisor Hans Georg Madelung, Hillerød, og direktør Hjalmar Madelung, Virum, der ledte mig på sporet af Hjalmar Madelung i Canada. Mr. Kai Glud fra The Danish Church i Vancouver, der sammen med Niels Jørgensen fra The Vancouver Island Danish Canadian Club hjalp mig et stykke nærmere mod Hjalmar Madelungs arvinger. Personalet på Det Kongelige Biblioteks Kort- og Billedsamling og Østre Læsesal for tålmodig vejledning, og endelig Anne Storgaard og Preben Graae Sørensen for at sætte gang i oprydningen i foreningens ufremkommelige lager, hvor de ældste arkivalier blev fundet.

Litteratur og kilder

Artiklen bygger først og fremmest på en række upublicerede materialer i foreningens arkiv:

- 1) Mundts „Forhandlingsprotokol 1905-1917“
- 2) Mundts „Regnskabsbog 1911-1925“
- 3) Medlemsfortegnelser 1905-1908, 1909-1914 og 1915-1925
- 4) Mundts akvarelsamling „Iconotheca Agaricina Danica“ med tilhørende noter og
- 5) forskellige løse akvareller, tegninger og noter fra perioden 1905-1925, fortrinsvis udarbejdet af Mundt.

Herudover er der refereret fra dele af Christoffer Mundts private erindringer (stillet til rådighed af Jørgen Mundt) og en række trykte kilder, hvortil der af læselighedshensyn ikke er direkte henvisninger i teksten:

- Buchwald, N. F. 1945. Professor, Dr. phil. C. Ferdinandsen. 18. februar 1879-28. marts 1944. – *Friesia* 3 (2): 83-93.
- 1959. Tale ved Jubilæumsmiddagen den 2. oktober 1955. – *Friesia* 6 (3): 131-147.
- Bundsgaard, I. 1996. Foreninger. – *Den Store Danske Encyklopædi* 6: 540-541.
- Christensen, C. 1980. Ferdinandsen, Carl Christian Frederik, 1879-1944. – *Dansk Biografisk Leksikon* 4: 379-380.
- Ferdinandsen, C. 1930. Til 25-års jubilæet. Træk af vor Forenings Historie i Anledning af den 25-årige Stiftelsesdag. – *Meddelelser fra Foreningen til Svampeskundskabens Fremme* 4 (1930/2): 105-115.
- & Ø. Winge (red.) 1912-1930. *Meddelelser fra Foreningen til Svampeskundskabens Fremme* bd. 1-4. Foreningsmeddelelser og talrige artikler og notiser.
- & - 1918. I Anledning af C. Mundts 75-års Fødselsdag. – *Meddelelser fra Foreningen til Svampeskundskabens Fremme* 2 (1918/2): 51-52.
- & - 1928. *Mykologisk Ekskursionsflora*. – København.
- Fries, E. 1867-1884. *Icones selectae Hymenomycetum nondum delineatorum*. 1-2. – Stockholm & Uppsala.
- Jensen, Frk. (Kristine) 1916. *Svampe på 100 Maader*. – København.
- Jørgensen, C. A. 1965. Øjvind Winge. 19. maj 1886 - 5. april 1964 (nekrolog). – *Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. Årsskrift* 1965: 211-215.
- Jørgensen, H. 1982. Mundt, Christopher, 1844-1925. – *Dansk Biografisk Leksikon* 10: 111.
- Lange, M. 1964. Øjvind Winge. 19. maj 1886 - 5. april 1964 (nekrolog). – *Botanisk Tidsskrift* 60 (1-2): 133-135.
- Liisberg, J. 1876 (u.å.). *Danmarks spiselige Svampe*. – København.
- Madelung, H. 1905. *Svampespisning*. – *Læserbrev i Dannebrog* 14 (4762): 2 (23/9-1905).
- Maule, A. F. 1984. Winge, Øjvind, 1886-1964. – *Dansk Biografisk Leksikon* 15: 594-595.
- Mundt, C. 1887-1943. *Danmarks Spiselige Svampe* (1. udg. 1887, 2. udg. 1906, 3. udg. 1917, 4. udg. 1926, 5. udg. 1939, 6. udg. 1943). – København.
- 1913. Af vor Forenings Historie. – *Meddelelser fra Foreningen til Svampeskundskabens Fremme* 1 (1913/2): 35-38.
- Rostrup, E. 1869. *Blomsterløse Planter*. – København.
- Schmidt-Sørensen, J. B. & N. F. Christiansen 1994. *Arbejdstid*. – *Den Store Danske Encyklopædi* 1: 556-557.
- Winge, Ø. 1944. Professor, Dr. phil. Carl Ferdinandsen. 18. februar 1879 - 28. marts 1944 (nekrolog). – *Botanisk Tidsskrift* 46 (3): 286-290.
- Wolff, T. 1983. Schiøtt, Julius Frederik, 1856-1910. – *Dansk Biografisk Leksikon* 13: 107-108.

– at et internationalt hold af forskere nu har påvist at også arbuskulære mykorrhizasvampe bliver parasiteret af planter som mangler klorofyl. Af sådanne planter der parasiterer svampe, findes der over 400 fordelt på 10 plantefamilier; derudover findes der nogle egentlige planteparasitiske planter (se fx *Rafflesia* i Svampe 40). Nogle danske eksempler på svampeparasitiske planter er Snylterod (*Monotropa*), Knælæbe (*Epipogium ap-hyllum*) (Svampe 37: 29) og Rederod (*Neotia nidus-avis*). Det er tidligere vist at fx visse orkideer og arter af Snylterod udnytter ektomykorrhiza-svampe på det groveste, fx arter af Ridderhat (*Tricholoma*) og Skægtrøffel (*Rhizopogon*). Det er hos en række sydamerikanske plantearter af slægterne *Arachnitis*, *Voyria* og *Voyriella*, at der nu er fundet arter af svampeslægten *Glomus*, der pænt må aflevere deres kulstof – hentet hos grønne planter i nabolaget – til disse klorofylfrie svampesnyltere. Disse planter står i traditionel litteratur fejlagtigt opført som rådplanter (saprotrofe), men planter kan ikke nedbryde organisk stof. Et andet spændende resultat var den høje specificitet i plante-svampe-relationerne, et forhold der normalt ikke findes hos AM-svampe, hvilket antyder at artsrigdommen hos denne gruppe af svampe måske er større end hidtil antaget. (M.L. Bidartondo m.fl.: Nature 419: 389-392, 2002).

– at svampe ofte kan indgå som et værdifuldt redskab, når arkæologiske fund skal bedømmes. I april 2002 afholdt den engelske svampeforening, British Mycological Society, en foredragsdag, hvor seks mykologer og arkæologer i hver sit foredrag gav eksempler på brug af svampe i arkæologien. Det sker på to måder, dels ved undersøgelse af makrofossiler i form af storsvampe, dels ved mikroskopering af sporeaflejringer. Makrofossilerne har hidtil overvejende bestået af støvbolde med sejt yderskind (peridium) og poresvam-

pe med hårde eller seje frugtlegermer. Begge dele er fundet i stort antal ved nogle udgravninger, og det tyder på, at de har været udnyttet systematisk af fortidige folkeslag. Sporeundersøgelserne har kunnet fortælle om menneskelige aktiviteter, afbrændinger, begravelsesritualer og vegetationsændringer. Det er ikke overraskende mest store, tykvæggede hvilesporer og sæksporer, der har kunnet identificeres, mens tyndvæggede basidiesporer sjældent efterlader sig spor. (C.H. Robinson: Mycologist 16(4): 181-182, november 2002).

– at rotter under nogle omstændigheder spiser svampe som en væsentlig del af deres føde. På den lille isolerede ø Campbell Island knap 600 km syd for New Zealand har mykologer opdaget, at træernes belægninger af kulkernesvampen *Biscogniauxia capnodes* systematisk udvælges og afgnaves af den brune rotte (*Rattus norvegicus*), der i sejlskibenes tid blev indslæbt til øen som det hidtil eneste pattedyr. Tidligere har australske mykologer observeret, at den sorte rotte (*Rattus rattus*) i Victoria, Australien, i perioder stort set lever af de små underjordiske, kugleformede frugtlegermer af koblingssvampen *Endogone incrassata*. Det vides ikke, om rotterne spiser svampene, fordi de egentlig kan lide dem, eller om de bliver tvunget til det for at overleve i perioder med fødemangel. (P.R. Johnston: Mycologist 16 (4): 172-174, november 2002).

– at et forskerhold fra det franske landbrugsforskningsinstitut (INRA) og universitetet i Bordeaux under ledelse af Michel Castroviejo har udviklet en teknik, så man let og med fuldstændig sikkerhed kan skelne de kommercielt vigtigste trøffelarter fra hinanden. Perigord-Trøffel (*Tuber melanosporum*) har i mange år været handlet til flere tusind kroner pr. kg, og det har fristet mange til at blande dem med andre, mindre-

værdige trøffelarter i fødevarer, især Kinesisk Trøffel (*Tuber indicum*), der siden 1994 har været importeret fra Kina. Ved at ekstrahere trøffel-DNA fra rødder af træer med mykorrhiza af de to nævnte trøffelarter samt *Tuber brumale* og køre det gennem forskellige molekylærbiologiske teknikker (bl.a. PCR, polymerase chain reaction, og SCAR, sequence characterized amplified region) er det lykkedes at identificere tilstrækkeligt med unikke ribosom-DNA-fragmenter fra de tre trøffel-arter til at kunne indentificere dem helt sikkert. Teknikken er nu omsat til en let, hurtig, specifik og særdeles følsom test, der kan sikre mod trøffel-fup til overpriser. Den største frygt i de franske trøffeldistrikter i disse år er, at de 400.000 til 450.000 podede trøffeltræer, der plantes hvert år, ikke altid er podet med rigtige Perigord-Trøfler. Det har nemlig vist sig langt lettere at dyrke Kinesisk Trøffel, der i jorden hurtigt udkonkurrerer Perigord-Trøffel, og det kan blive en trussel for hele den franske produktion af Perigord-Trøffel. Der er i dag hen ved 10.000 trøffeldyrkere i Frankrig, og Michel Courvoisier, direktøren for deres sammenslutning FFT, er begejstret for testen. I samarbejde med projektets sponsor, det franske departement for forbrugerbeskyttelse DGCCRF, bliver det nu langt lettere at retsforfølge snydere, der kan vente bøder helt op i 300.000 kroners-klas- sen. (www.bordeaux.inra.fr/urefv/publi/ castro.doc, april 2003; D. Mabru m.fl.: Mykorrhiza 11:89-94, 2001).

– at den måske mest populære spisesvamp i Zambia er en fluesvamp, der af de engelske mykologer Pegler og Pearce er blevet døbt „the Christmas mushroom“ (*Amanita zambiana*). Den er nært beslægtet med den eftertragtede Kejser-Fluesvamp (*A. caesarea*), der findes i det meste af Middelhavsområdet. I løbet af den korte sæson, der går fra begyndelsen af december til begyndelsen af januar, bringes enorme mængder af disse meget almindelige „jule-svampe“ til torvs i Zambia, hvor det ofte kun er hattene, der sælges. De

grilles gerne over trækul eller staves sammen med forskellige grøntsager, og de ikke-udfoldede fluesvampe-„æg“ bliver ofte tørret eller syltet. Zambianerne kalder selv svampene for „tente“ eller „liliedzi“ og anbefaler dem især, hvis man har maveproblemer. (D.N. Pegler: Mycologist 16(4): 140-141, november 2002).

Den lille stinksvamp *Phallus pygmaeus*. Frugtlegeme, hekseæg og sporer. Fra Baseia m.fl. 2003.

– at verdens mindste stinksvamp netop er blevet beskrevet fra den atlantiske regnskov i Brasilien. Den er blevet døbt *Phallus pygmaeus*, og den bliver ikke over 10 mm høj. Hekseægget måler kun ca. 3 mm og dannes på råddent træ, men i øvrigt ligner den meget vor hjemlige Alm. Stinksvamp (*Phallus impudicus*). Stokken er hvid og netåret, sporehætten er mørk olivengrøn, den lugter af råddent kød, og sporerne er omtrent af samme størrelse som hos Alm. Stinksvamp. I 1800-tallet blev der beskrevet fem nye stinksvampe-arter fra Brasilien (i dag reduceret til fire), men af de 32 stinksvampe-arter, vi kender fra hele verden, er *Phallus pygmaeus* klart den mindste. (I.G. Baseia m.fl.: Mycotaxon 85: 77-79, marts 2003).

Den sidste notits er sakset af Thomas Læssøe. Rubrikken „Vidste du...“ er åben for forslag til notitser fra alle, der støder på interessante nyheder i det seneste års internationale svampetidsskrifter og -bøger.

De to giftsvampe der er skyld i de fleste svampeforgiftninger i Danmark, er Snehvid Fluesvamp og Grøn Fluesvamp. De fleste svampejægere har nok været på jagt efter disse to arter på deres svampeture – det er jo altid rart at kende fjenden! I første omgang er det imidlertid ofte arten Kugleknoldet Fluesvamp, der bliver fundet, en ugiftig svamp, der ligner de to giftige forvirrende meget.

Kugleknoldet Fluesvamp (*Amanita mappa*) er en grøngul eller hvid fluesvamp med skæl på hatten og ring på stokken. Som de fleste andre fluesvampe har den hvide sporer og hvide lameller. Svampen angives i moderne litteratur som „ikke giftig“. Dens kvaliteter som spisesvamp vides der ikke meget om *da den under ingen omstændigheder bør spises* på grund af forvekslingsmuligheden med de dødeligt giftige arter.

Sådan skilles Kugleknoldet, Snehvid og Grøn fluesvamp:

	Kugleknoldet Fluesvamp (<i>Amanita mappa</i>)	Snehvid Fluesvamp (<i>Amanita virosa</i>)	Grøn Fluesvamp (<i>Amanita phalloides</i>)
Stokkens basis:	med randet knold	med knold og pose	med knold og pose
Hatform:	hvælvet-affladet	ofte høj eller konisk	hvælvet-affladet
Hatfarve:	hvid eller grøngul ikke „flammet“	hvid	gulgrøn til grågrøn ofte med radiære „flammer“
Lugt:	oftest af rå kartofler	vammel-sød	vammel-sød
Hyppigste voksesteder:	under løvtræer	under eg, birk og gran	under bøg, eg og hassel

Den grøngule form af Kugleknoldet Fluesvamp (*Amanita mappa*). Foto Jan Vesterholt.

Kugleknoldet Fluesvamp er en af vores almindeligste fluesvampe. Den findes især i løvskove, fx bøge- eller egeskov, men kan også danne mykorrhiza med nåletræer. Den findes helt overvejende i september og oktober.

Det der gør Kugleknoldet Fluesvamp så drilsk, er at den kan have næsten samme farve som både Grøn og Snehvid Fluesvamp. Det er derfor ikke farven man skal se efter, når man skal adskille arterne. Normalt er dens bedste kendetegn lugten, der minder umiskendeligt om lugten af rå kartofler. De to giftige arter lugter svagt, men tydeligt vammelt-sødligt (alle tre arter smager i øvrigt mildt, så her er ingen hjælp at hente). Nogle gange mangler lugten, og så må man først og fremmest kikke efter om knolden ved stokbasis har en kant eller en pose på toppen. Er der en kant, er det Kugleknoldet Fluesvamp, medens begge giftige arter har en pose. Både kant og pose er rester af det hudagtige fællessvøb, som alle fluesvampe er pakket ind i som unge. Hos Kugleknoldet Fluesvamp bliver det meste af dette svøb siddende som skæl på

hatten når frugtlegemet vokser op. Hos Grøn og Snehvid bliver det altså tilbage ved basis og danner skeden.

Kugleknoldet Fluesvamp er her kaldt *Amanita mappa*. De fleste bøger bruger ellers navnet *Amanita citrina*, men som Flemming Rune tidligere har redegjort for her i bladet (Svampe 29: 51) er *A. mappa* (Batsch) Quél. det ældste gyldige navn, og derfor det der bør anvendes. Hvor *A. citrina* og *A. mappa* har været anvendt i flæng gennem hele det forrige århundrede, har det danske navn Kugleknoldet Fluesvamp tilsyneladende været stabilt fra år 1904, hvor Emil Rostrup anvendte det i sin „Vejledning i Den Danske Flora 2 – Blomsterløse Planter“. De to giftige arter har derimod begge fået nye danske navne siden: Snehvid Fluesvamp hed nemlig i Rostrups funga „Slimet Fluesvamp“, mens Grøn Fluesvamp kaldtes for „Løgknoldet Fluesvamp“.

Kugleknoldet Fluesvamp finder du i en hvilken som helst god dansk svampeskov om efteråret. Den er en af vore almindeligste hatsvampe!

Skik følge eller land fly?

Mauri Johansson

Det at skifte land er ikke kun at skifte pasfarve. Der følger meget andet med. Som indvandrer fra Finland – ganske vist i 1961 – oplever man klare kulturforskelle, selv i svampetraditioner. Vores aktive og ihærdige svampe-ekspert her i Midtjylland, Arne Jakobsen, har bedt mig fortælle lidt om erfaringerne fra mit gamle hjemland med henblik på forskelle i synet på hvad der er godt og spiseligt i madsvampenes verden.

I Finland har svampene utvivlsomt altid spillet en stor rolle i madkulturen som supplement til det ofte beskedne der var at byde på, især i gamle dage. Men endnu i årene efter 2. verdenskrig var det i mange hjem småt med mad og penge, så efteråret betød i rigtig mange familier udflugter i svampeskoven, ofte hver weekend i efterårs-sæsonen. Der var ikke råd til at være kræsen, så der røg mange svampe med i kurvene. Til gengæld var der altid erfarne folk med, så risikoen for alvorlige fejl var ikke så stor som man kunne forestille sig. Jeg var kun en lille dreng dengang, så det var nok mere skovturen der lokkede, end selve svampeplukningen. Der blev plukket efter en udelukkelsesliste, så alt det blev taget, som ikke var „giftig“ (og det var kun rød og hvid fluesvamp der var giftige dengang). Særlig kræsen med måske lidt gamle eksemplarer var man heller ikke, det gjaldt om at få en stor høst, der så kunne koges af et par gange, mest som „blandet svamp“, og saltes til vinterens brug, som regel som stegte i sovser sammen med kartoflerne. Selvfølgelig var det rart med kantareller, markchampignon og Karl Johan, men, som sagt, det meste gik an. Skægget Mælkehat (*Lactarius torminosus*), Olivenbrun Mælkehat (*L. necator*) og Rødbrun Mælkehat (*L. rufus*) var eftertragtede og blandt de almindeligst spiste - efter afkogning, ganske vist. De agtes i almindelighed ikke højt i Danmark, men vi spiser dem da per tradition fortsat hjemme hos os.

En svamp, der i dag betegnes som meget giftig og derfor helt frarådes som spisesvamp i Danmark, Spiseligt Stenmorkel (*Gyromitra esculenta*), var i en

udbredt finsk kogebog fra 1963 end ikke omtalt som giftig og anbefalede som tørret til madlavning efter et kort opkog. En populær bog om spisesvampe fra 1971 (Olle Persson: Matsvampar i färg, Almqvist & Wiksell, Stockholm) nævner at denne svamp er giftig, men at det kan koges ud på 4 minutter. I en svensk felthåndbog om svampe („Svamp“ af Marcel Bon m. svensk bearbejdning af Olof Andersson, Bonnier Alba, 1987) er gyromitrinsyndromet beskrevet, men problemet klares iflg. bogen med 2 gange 5 minutters afkogning med reference til den svenske stats „Livsmedelsverket“.

Så „den gode svampehøst“ kunne unægtelig se ret forskellig ud den gang i Finland og efter en svampejagt i dagens Danmark!

Jeg vil slutte af med to opskrifter, den første fra min bedstemors håndskrevne „kogebog“ fra hendes tid omkring århundredskiftet 1899-1900 i Finland, hvor hun var på husholdningsskole.

Svampe-„gratin“: 2 liter saltet svamp, 1 liter kogte kartofler, lidt hakket kød, 1 liter mælk, 2 æg, 1 spsk. kartoffelmel, lidt brunet løg, hvid peber. Svampene afsaltes i flere omgange i koldt vand og hakkes herefter og blandes med det kogte, hakkede kød og de kogte, purerede kartofler samt de øvrige nævnte bestanddele. Røres grundigt og fyldes i en smurt form, der i ovnen bages til den er gyldenbrun. Serveres med smeltet smør.

Den anden er fra en lille finsk kogebog „for det beskedne hjem“ fra 1910.

Stegt svamp: 1½ liter frisk blandet svamp, 1 dl fløde, 1 tsk. salt, 2½ spsk. smør, ½ tsk. hvid peber. De rensede og vel skyllede svampe skæres i forholdsvis store stykker. Smørret opvarmes i en kasserolle, og svampene lægges deri og koger langsomt indtil de er møre. Fløden tilsættes, og det hele koger op og krydres. Serveres meget varmt.

På denne slags spiser har nok mange familier måttet overleve, formentlig uden at ane, at når de indimellem måske har haft det dårligt, kan det have været lettere forgiftningstilfælde.

Mauri Johansson, Sportsvej 17, 7441 Bording; e-mail: mauri@dadlnet.dk

When in Rome, do as the Romans do

Vedboende svampe i Jægersborg Dyrehave

Morten Christensen og Jacob Heilmann-Clausen

For ti år siden kunne man i Svampe læse en ophekket debat om driften af Jægersborg Dyrehave nord for København (Vesterholt 1992, Westerby-Juhl 1993). Et af hovedpunkterne som de to debatører var uenige om, var forvaltningen af gamle, døende og døde træer i Dyrehaven. Jan Vesterholt fremførte en kritik af manglende hensyn til de mange sjældne, træboende svampe som Dyrehaven er kendt for, mens den daværende direktør for Skov- og Naturstyrelsen Karen Westerby-Juhl

forsvarede den statslige forvaltning af området.

Diskussionerne bør ses i lyset af en generel diskussion først i 90'erne om urørt skov og dødt ved i Danmark. Den første danske svampe-rødliste (Vesterholt og Knudsen 1990) havde klart vist at netop vedsvampe var blandt de allermest truede arter i Danmark – et forhold der i statsskovene op gennem 70'erne og 80'erne var blevet forværret som følge af øgede krav til effektivitet og indtjening i Statsskovvæsenet. Op igennem 90'erne lyk-

Morten Christensen, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Rolighedsvej 23, 1958 Frederiksberg C; e-mail: mccons@image.dk
Jacob Heilmann-Clausen, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Rolighedsvej 23, 1958 Frederiksberg C; e-mail: jhc@kv1.dk

Wood inhabiting fungi in Jægersborg Deer Park

Jægersborg Deer Park North of Copenhagen was established as the King's hunting reserve in 1669. Since then the forest has been managed mostly for its beauty, and a remarkable number of old beech and oak trees have been preserved. Today, the area is known for its very high number of rare wood inhabiting fungus species. The ecology and distribution of 50 species are discussed with emphasis on their habitat requirements. Recommendations for future management aimed at ensuring the unique funga are provided.

kedes det heldigvis at få drejet denne udvikling i en mere naturvenlig retning. Et vigtigt vendepunkt var miljøtopmødet i Rio i 1992, hvor skovenes rolle for bevarelsen af klodens biodiversitet var et af hovedtemaerne. En strategi for de danske naturskove blev, som en direkte følge af mødet, lanceret (Skov- og Naturstyrelsen 1994) og senere fulgt op af en udpegning af mere end 5000 ha skov der i fremtiden skal henligge urørt.

Diskussionerne om forvaltningen af dødt ved i Dyrehaven har dog stået på længe før debatten i Svampe. I forbindelse med en udvalgsbetænkning om „den fremtidige drift af Jægersborg Dyrehave set fra et landskabeligt synspunkt“ fra 1919, kan man således læse en til tider meget følelsesladet debat bl.a. om bevarelsen af gamle, døende og døde træer. På den ene side i debatten stod skovrideren, direktøren for Statsskovbruget, inspektøren for de Kongelige Haver samt professoren i skovbrug på Landbohøjskolen. På den anden en repræsentant for Naturfredningsforeningen og en række kunstnere. I en indsigelse til betænkningen skriver 16 fremtrædende kunstnere bl.a.: „Ved Amputering af halvt udgaaede Grene og Fældning af døende Træer har man efter vor Mening ikke vist tilstrækkelig Forståelse af disses karakteristiske, 'forvitrede' Skønhed“. Naturfredningsforeningen er endnu mere direkte i sin kritik: „for-sættes Driften i samme Spor, vil vor gamle Dyrehave i Løbet af faa Aar ganske skifte Karakter og fra storslaaet Natur-Skov mere og mere tage Form efter den tilfældige Skovriders Smag og Ønsker“.

Heldigvis synes både debatten først i forrige århundrede og debatten i 90'erne at have haft en effekt. Dyrehaven rummer i dag mange både gamle, døende og døde træer, og især i den centrale og gamle del fjernes kun væltede træer som direkte er til gene for stier og veje. I andre områder af Dyrehaven fjernes dog stadig en stor del træ til brænde og tømmer.

I erkendelse af Dyrehavens betydning for svampene har Foreningen til Svampekundskabens Fremme også fået en repræsentant i områdets såkaldte brugerråd, der bl.a. vejleder distriktet omkring driften af skovene. Fra 2002 har brugerrådet erstattet det tidligere Dyrehaveudvalg som blev nedlagt i forbindelse med regeringens udvalgssparerunde. Foreningen er for tiden repræsenteret i udvalget ved Morten Christensen. Med den nærværende artikel forsøger vi at gøre status

for de vedboende svampe i Dyrehaven.

Dyrehavens skovhistorie

Dyrehaven kan som skov spores langt tilbage i historien. Skovområdet i den sydlige del af den nuværende dyrehave var allerede på kong Valdemar Sejrs tid (1232) kendt under navnet Boveskov, og det er sandsynligt at dette område altid har været mere eller mindre skovdækket. Boveskov blev indhegnet i forbindelse med at Frederik d. III oprettede en Dyrehave i 1669. Det er sandsynligt at skoven på denne tid har båret præg af en mangesidet udnyttelse, og den har næppe indeholdt store mængder af dødt ved, da folk fra de omkringliggende landsbyer formentlig har brugt skoven til brændesankning. Indhegningen af skoven og en udvidelse i 1670 af Dyrehaven, sammen med flytningen af landsbyen Stokkerup, som lå inde i den nuværende Dyrehave, har sandsynligvis reduceret indsamlingen af dødt ved betydeligt. Der er dog stadig blevet samlet brænde. Således opgør Müller og Thalbitzer (1881) at i alt 170 fattige koner og deres endnu ikke konfirmerede børn måtte samle alt det brænde de kunne bære ud fra morgen til middag, to gange hver måned om vinteren og én gang om måneden om sommeren. Müller og Thalbitzer beregner at den samlede årlige brændeudførsel fra Dyrehaven løb op i 17.000 kubikfod (ca. 525 m³).

En egentlig skovdrift i Dyrehaven blev iværksat omkring 1740, hvor jægermester Carl Christian Gram og det Kongelige Forstvesen udførte plantninger af Bøg i det sydvestlige hjørne af Dyrehaven (Grams Plantage). Få år senere, i 1763, udarbejdede den tyske forstmand Johan Georg von Langen en omfattende plan for en „foryngelse“ af Dyrehaven (se figur 1). Von Langens grundlæggende princip var at rydde den eksisterende skov for derefter at plante ny skov bestående af en lang række træarter, bl.a. nåletræer. Heldigvis nåede von Langen ikke at gennemføre sin plan i hele Dyrehaven, men kun i et område på knap 100 ha. i det sydøstlige hjørne af Dyrehaven. Efter von Langens død i 1776 faldt den forstlige interesse for Dyrehaven. Den centrale del blev stort set ladt urørt, mens en vis skovdrift pågik i Fortunens Indelukke og i den nordlige del af Dyrehaven. Dødt ved har dog sandsynligvis i et vist omfang været indsamlet til brænde, så der har næppe været tale om en ren „urskov“.

Der er dog ingen tvivl om at Dyrehaven i for-

hold til næsten alle andre skove i regionen har været rig både på store gamle træer og stående døde stammer og grene. En gennemgang af 1800-tallets mange malerier fra Dyrehaven (C.F. Aagaard, C.W. Eckersberg, H.C. From, F.C. Kiærshou, P.C. Skovgaard m.fl.) giver et ganske godt billede af et landskab hvor træerne generelt får lov at blive gamle og opnå en naturlig, aldersbetinget død. Dette har helt sikkert givet plads til en række af de sjældne svampearter som netop angriber

træerne mens de stadig er levende, f.eks. Kobber-rød Lakporesvamp (*Ganoderma pfeifferi*), Pindsvine-Pigsvamp (*Hericum erinaceum*) og Ege-Spejlporesvamp (*Inonotus dryadeus*). Det lysåbne og varme miljø som karakteriserer Dyrehaven, er sandsynligvis også medvirkende til at flere arter har deres nordligste udbredelse i Europa her. Dette gælder bl.a. Gyldenbrun Lakporesvamp (*G. resinaceum*) og Grov Lakporesvamp (*G. adspersum*).

Figur 1: Udsnit af von Langens kort over Dyrehaven fra 1764.

Udbredelse af områder med gammel skov i Dyrehaven

Der synes at være en sammenhæng mellem skovens alder og de sjældne vedboende svampearters forekomst i Jægersborg Dyrehave. Vi har fået lov at bruge Skov- og Naturstyrelsens elektroniske planlægningskort til at finde alle de gamle bevoksninger. Som supplement har vi studeret gamle kort og også besøgt områderne for at verificere oplysningerne.

De ældste bevoksninger af Bøg ligger næsten alle inden for de områder som von Langen angav som skov på sit kort fra 1764 (figur 1). Især i den sydlige del af den centrale Dyrehave findes der stadig områder, hvor mange af træerne sandsynligvis stammer tilbage fra en foryngelsesbølge i den sidste del af 1600-tallet (figur 2). Den kom efter en kraftig hugst i skoven i forbindelse med svenskerne belejringer af København i 1658-1660. I øvrigt en historie som kendes fra andre steder i Nord-

Optælling af væltede træer

For at beskrive de aktuelle forhold for de vedboende svampe i Dyrehaven begyndte vi i efteråret 2000 en systematisk gennemgang af de enkelte skovafdelinger inden for hegnet. Et hovedformål var at kortlægge mængden af store stammer. Under gennemgangen optaltes alle liggende og stående døde stammer med en diameter på over ca. 70 cm, og stammerne blev klassificeret til nedbrydningsklasse (jvf. Heilmann-Clausen og Christensen 2000a).

I alt fire lange dage blev brugt på at gennemgå alle områder inden for dyrehavehegnet. Fortunens Indelukke, Ermelunden, Stampeskoven samt øvrige områder uden for den egentlige Dyrehave er ikke undersøgt. Ligeledes er arealer inden for dyrehavehegnet der af hensyn til skovens foryngelse er indhegnede som beskyttelse mod hjortene, ikke undersøgt.

I forhold til andre danske naturskove er andelen af nedbrudte stammer (stadium 4 til 5) meget lav, og det høje antal friske stammer er klare tegn på en øget tilgang af dødt ved i Dyrehaven inden for de seneste år.

Nedbrydnings kategori	Christian IX's Hegn Afd. 109, 111, 113-114, 116	Dyrehaven sydl. del (inkl. Grams Plt.). Afd. 234, 237-238, 247	Dyrehaven centrale del Afd. 127-131, 235-236	Dyrehaven østlige del Afd. 117, 119, 132-133, 220	Von Langens Plantage Afd. 223, 225-226	Total
Friske (1)	35	27	108	14	6	190
Ret friske (2)	20	15	47	17	11	110
Medium nedbrudt (3)	17	11	58	20	4	110
Ret nedbrudt (4)	4	3	17	6	2	32
Meget nedbrudt (5)	6	1	12	4	1	24
Stående døde træer	3	1	9	5	0	18
Højstubbe	49	50	132	12	3	246
I alt	134	108	383	78	37	740

Tabel 1: Antal bøgestammer og stående døde bøgetræer i de forskellige områder af Dyrehaven. Opgjort i perioden 2001-2002. Kun områderne inden for dyrehavehegnet er opgjort. Områder som er indhegnet i forbindelse med foryngelse, er kun opgjort i det omfang stammerne har været synlige udefra.

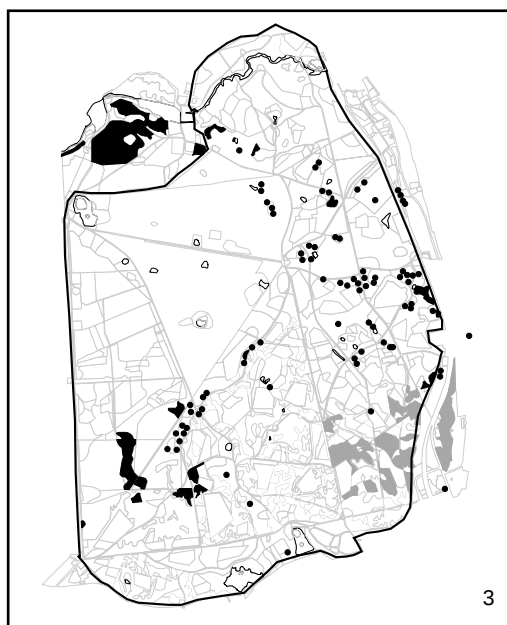
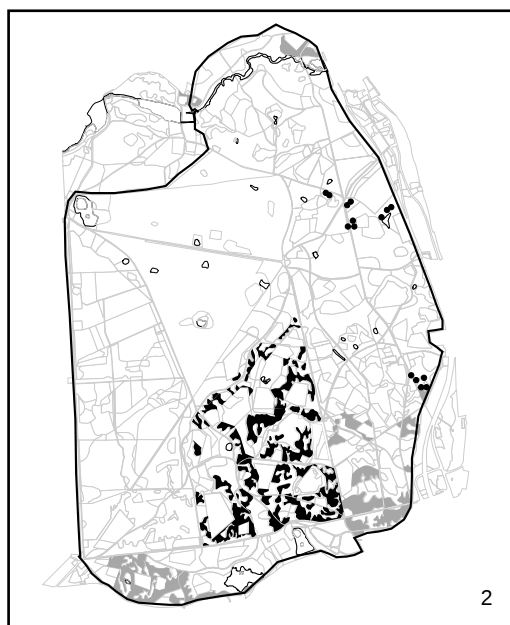
sjælland f.eks. Svenskebøgene i Farum Nørreskov. Det er også på det tidspunkt at området indrettes til Dyrehave, og det vides at Christian d. V i 1669 kort efter Dyrehavens oprettelse, beordrede 12.000 unge ege- og bøgetræer flyttet fra de omkringliggende skove til Dyrehaven (Flor 1941). Det er derfor sandsynligt at en del af de ældste bevoksninger stammer fra en sådan omplantning. Lidt yngre bevoksninger af Bøg findes i Grams og von Langens Plantager mod syd (figur 2).

Gamle egetræer findes spredt over det meste af Dyrehaven. Mange af dem står som solitærtræer omgivet af græsset overdrev. Egentlig egeskov findes i Stampeskoven uden for heget mod nord-vest, i et lille område i den sydlige del af Fortunens Indelukke og i området nord for Tårnbæk Kirke (figur 3). Områder med 200-300 år gammel Eg findes især i von Langens Plantage i det sydøstlige hjørne (figur 3).

Særlige vedboende svampearter i Dyrehaven

Som nævnt i indledningen rummer Dyrehaven mange sjældne svampearter knyttet til gamle levende træer og dødt ved. Sammenligner man med andre lokaliteter i både Danmark og Nord-europa, er der ingen tvivl om at Dyrehaven er blandt de allermest værdifulde. Hvis man bruger de 42 indikatorer som vi tidligere har foreslået til værdisætning af bøgeskove i Danmark (Heilmann-Clausen 2000b), ender Dyrehaven på en klar andenplads med 30 indikatorarter, kun overgået af Suserup Skov med 36 indikatorarter. Den bedste skånske bøgeskovslokali-tet er Maltesholm i det østlige Skåne, hvorfra der er kendt 23 indikatorarter.

Årsagen til denne helt usædvanlige funga skal som nævnt ovenfor nok primært søges i den meget store mængde af gamle træer. En række

Figur 2: Udbredelsen af områder med gammel Bøg. Sorte områder er områder med bøge der er mere end 300 år gamle. De grå områder er bøgeområder med en alder mellem 200 og 300 år. Figur 3: Udbredelsen af områder med gammel Eg. Sorte områder er områder med ege der er mere end 300 gamle. De grå områder er egeområder med en alder mellem 200 og 300 år. Lavet på basis af skovkort for Jægersborg Statskovdistrikt. Copyright Skov- og Naturstyrelsen, udarbejdet på

af de sjældne arter som kendes fra Dyrehaven er netop knyttet til gamle, men endnu levende træer. Lakporesvampene er et fint eksempel på en gruppe der både er repræsenteret med mange arter og med et stort antal individer. Kobber-rød Lakporesvamp har uden tvivl sin største population i Danmark i Dyrehaven med mindst 31 angrebne træer. Til sammenligning findes arten aktuelt kun på tre træer i Suserup Skov. Også meget sjældne arter som Labyrintagtig Kødpo-resvamp, Pindsvine-Pigsvamp, Løv-Tjærepore-svamp og Duftende Skælhat synes at være knyt-tet til de meget gamle træer og forekommer sta-bilt på lokaliteten. Sidstnævnte art er ikke kendt fra andre danske lokaliteter. Også en række lidt mindre krævende arter som Kor-alpigsvamp (*Hericium coralloides*), Børstepig-svamp (*Creolophus cirrhatus*), Kroghåret Spejl-poresvamp (*Inonotus cuticularis*) og Tuepore-svamp (*Grifola frondosa*) optræder langt hyppi-gere i Dyrehaven end i andre skove i Danmark. Alle er antagelig afhængige af at inficere leven-de gamle træer selv om frugtlegemer også kan ses på døde træer.

Sjældne svampearter der lever rent sapro-troft, f.eks. sjældne skærmhatte (*Pluteus*) og kuldynen (*Nemania*), er derimod ikke specielt hyppige i Dyrehaven, hvilket formentlig af-

spejler at mængden af liggende dødt ved histo-risk set har været relativt begrænset. Sammen-fattende kan man altså sige at Jægersborg Dyre-have er enestående ved sin kontinuitet i fore-komsten af veterantræer, mens kontinuiteten i liggende dødt ved er mere på det jævne.

Tager man alle forekomster af rød- og gulli-stearter under ét, viser en kurve over antal fundne arter per tiår en klart stigende tendens. Det er dog usikkert om dette afspejler en reel tendens eller blot hvor mange mykologer der har undersøgt Dyrehavens gamle træer. En no-get vekslende mykologisk aktivitet afspejles dog tydeligt i figur 4.

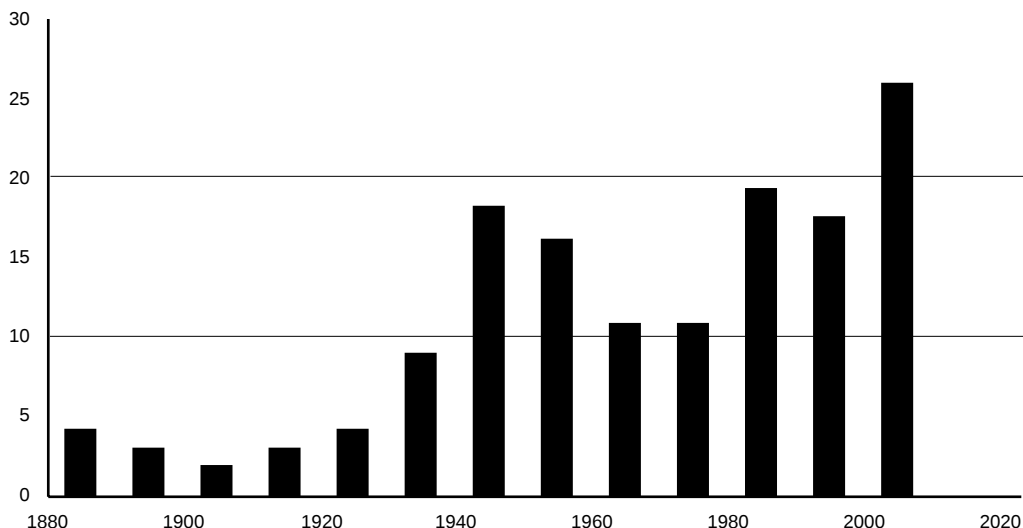
Særlige rød- og gullistede svampearter

Sæksvampe

Olivenskive (*Catinella olivacea*)

Rødlistestatus: sjælden.

Fundet flere steder i Christian IX's Hegn (afd. 109, 114), von Langens Plantage (afd. 226) og den centrale del (afd. 235), 1994, 2001, på rådne grene og stammer af Bøg. I Danmark kendt fra i alt 18 lokaliteter efter 1980, heraf mange meget fine lo-kaliteter for vedboende svampe.

Figur 4: Udviklingen i antal rødlistearter fundet per årti. Den sidste periode dækker kun 2000-2002.

Kulsort Kuldyne (*Nemania carbonacea*)

Røddlistestatus: sjælden.

Fundet 300 m NV for Ulvedalene v. Indelukket, i Fortunens Indelukke samt ved Kongevejens skæring med Markvej, 1989, 1998, 2000, på ved af løvtræ, bl.a. på flækket bøgestamme. Sjælden i Danmark, kendt fra i alt seks lokaliteter. Tilsyneladende med en præference for nedfaldne grene og stammedele fra døde stående træer (tørstandere).

Stribesporet Kuldyne (*N. chestersii*)

Røddlistestatus: sjælden.

Fundet i den centrale del (afd. 236) og i området syd for Tårbækstien (afd. 220), 1998, 2001, 2002, på bøgestammer. Ret sjælden i Danmark, men en karakterart på flere af de mest værdifulde lokaliteter for svampe på bøgeved (Strødam, Suserup Skov, Møns Klinteskov). Den lave frekvens i Dyrehaven er bemærkelsesværdig.

Indsænket Kuldyne (*N. confluens*)

Røddlistestatus: sjælden.

Ingen nyere fund. Fundet på bøgeved i 1884. Sjælden i Danmark med i alt ca. 30 fund, dels fra gamle egekrat i Midtjylland, dels fra lokaliteter på mere fed bund på øerne. Arten forekommer på en række arter af løvtræ og findes ofte på døde grene af endnu levende træer.

Kernefølle (*Podostroma alutaceum*)

Røddlistestatus: sjælden.

I nyere tid fundet nær bakken i von Langens Plantage, i Fortunens Indelukke og lige uden for dyrehavehegnet ved Springforbi, 1974, 1984, 2002, på løvtræ, bl.a. fundet på liggende, mosklædte grene af Bøg og Eg.

Poresvampe

Rosa Fedtporesvamp

(*Aurantiporus alborubescens*) – Figur 5.

Røddlistestatus: sårbar.

Fundet på to faldne bøge umiddelbart vest for Præstesletten (afd. 128) og på en stor gammel bøge-højstubb lige inden for hegnet, bag naturskolen ved Rådvad i Jægersborg

Hegn (se kort), 1927, 1930, 1971, 1973, 1974, 1976, 1982, 1991, 1992, 1996, 1997, 1999, 2001.

I det øvrige Danmark kendt fra 24 lokaliteter efter 1980. Generelt knyttet til østdanske skove med gamle, døende og døde bøge. Meget sjælden i Sydsverige og resten af Europa. Arten synes at have sin europæiske hovedudbredelse i det danske bøgeskovsområde.

Sej Fedtporesvamp (*A. fissilis*)

Røddlistestatus: akut truet.

Kun et enkelt fund i den centrale del nær Præstesletten (afd. 128) i 2001. Arten er sjælden både i Danmark og i det sydlige Sverige. Hyppigst findes den på Æble og Bøg, men den kendes også fra Ask og Bævreasp. Kendt fra i alt ni lokaliteter i Danmark efter 1980.

Egetunge (*Buglossoporus quercinus*)

Røddlistestatus: akut truet.

Trods den store forekomst af gamle ege ikke kendt fra selve Dyrehaven, men kun fra den meget gamle, hule Skovfogedeg lige uden for Dyrehavehegnet i Cottageparken ved Klampenborg Station, 1986, 1988, 1992. Meget sjælden både i det sydlige Sverige og Danmark. I Danmark kun kendt fra i alt seks lokaliteter efter 1980, heriblandt Suserup Skov, Vemmetofte Strandskov, Jægerspris Nordskov og Løgnor i Fuglsang Storskov, som alle er blandt de absolut mest værdifulde gamle egeskovslokaliteter.

Ensfarvet Labyrintsvamp (*Cerrena unicolor*)

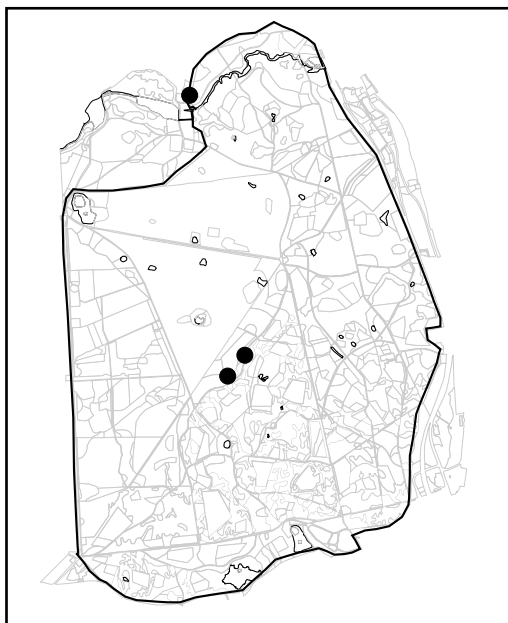
Røddlistestatus: sårbar.

Eneste nyere fund er fra Grams Plantage, mens gamle fund er uden nøjagtig stedsangivelse samt fra Ermelunden, 1882, 1888, 1889, 1891, 1893, 1939, 1967, 1997. Fundet på Bøg, Hestekastanie og Ahorn.

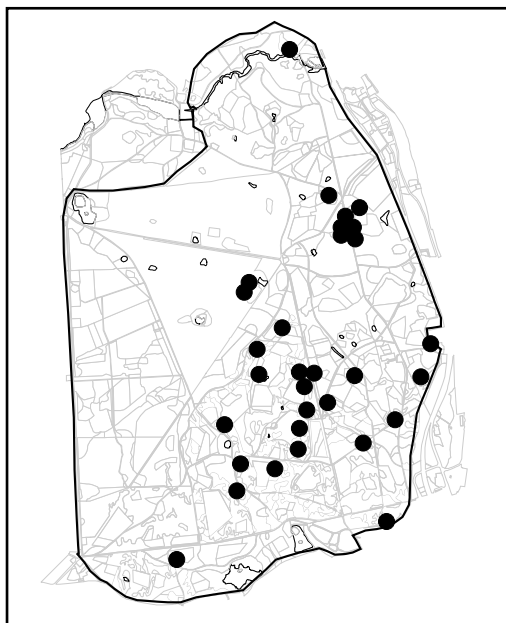
Grov Lakporesvamp (*Ganoderma adspersum*)

Røddlistestatus: sårbar.

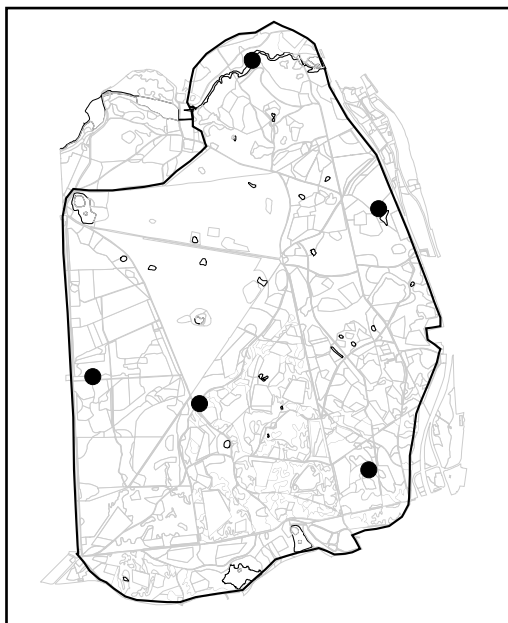
Kun et enkelt halvgammelt fund fra selve Dyrehaven, 1973, på Bøg. I 2003 er et ungt eksemplar af en Lakporesvamp, der sandsynligvis kan henføres til denne art, fundet af Erik Rald på en Lind lige uden for dyrehavehegnet ved Klampenborg Station. Sjælden i Danmark (13 kendte lokaliteter efter 1980) og næsten udelukkende

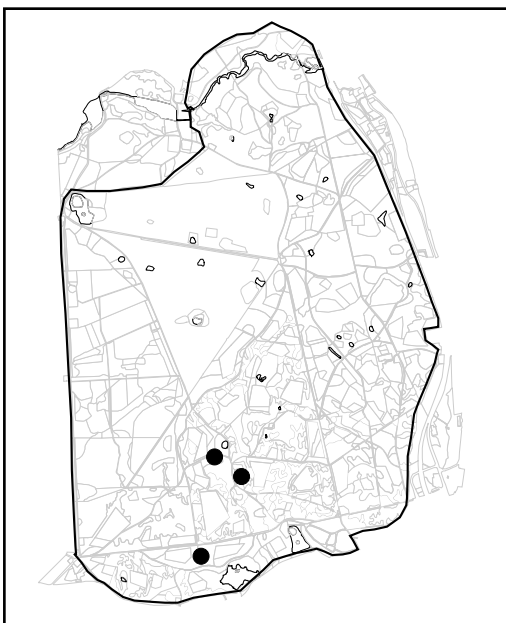
Figur 5. Fund af Rosa Fedtporesvamp (*Aurantiporus alborubescens*).

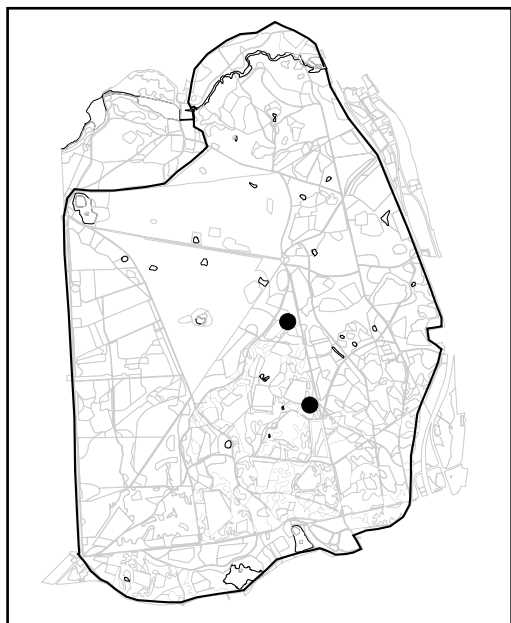
Figur 6. Fund af Kobberrød Lakporesvamp (*Ganoderma pfeifferi*).

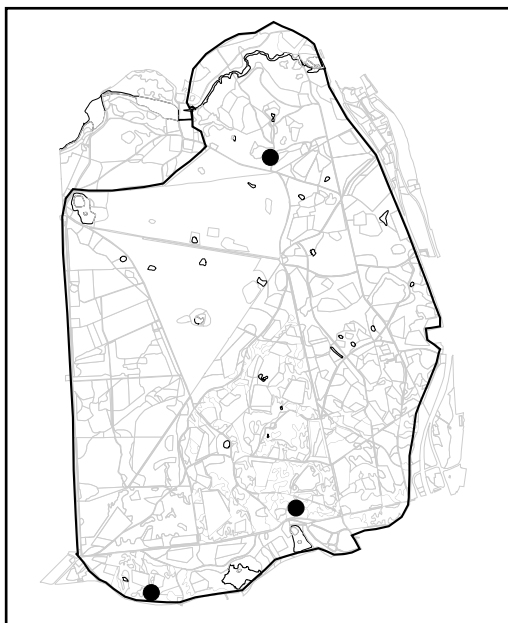
Figur 7. Fund af Kroghåret Spejlporesvamp (*Inonotus cuticularis*).

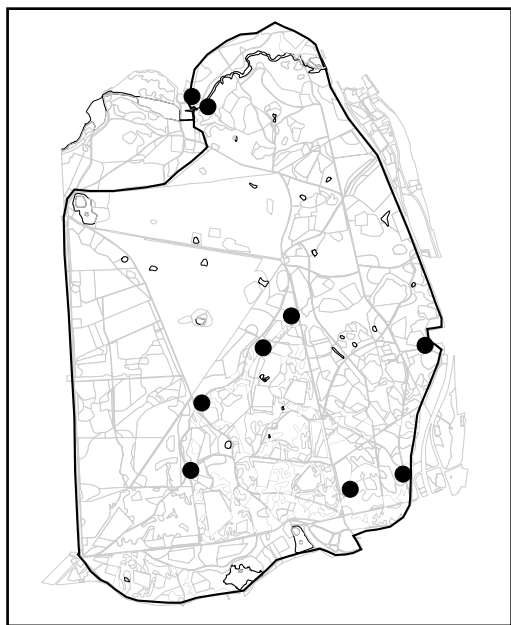
Figur 8. Fund af Løv-Tjæreporesvamp (*Ischnoderma resinosum*).

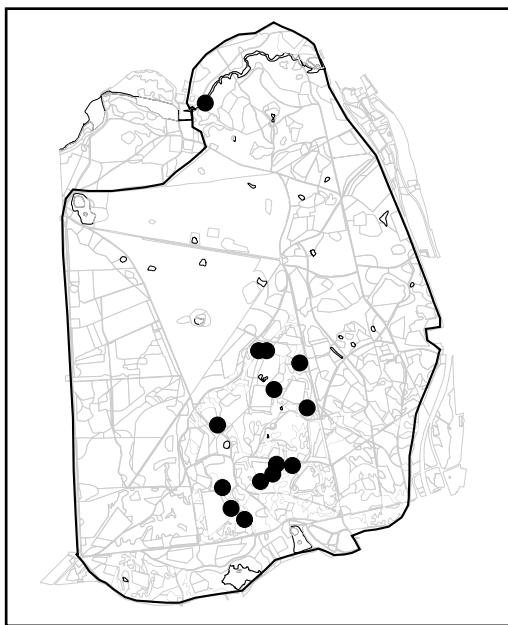
Figur 9. Fund af Labyrint-Kødporesvamp (*Spongipellis delectans*).

Figur 10. Fund af Børstepigsvamp (*Creolophus cirrhatus*).

Figur 11. Fund af Koralspigsvamp (*Hericium coralloides*).

Figur 12. Fund af Vellugtende Skælhat (*Pholiota squarrosoides*).

knyttet til lysåbne parker og dyrehaver. I Sverige kun kendt fra et enkelt fund fra Blekinge. Ud over Bøg forekommer arten også på Ask, Lind og andre løvtræer.

Kobberrød Lakporesvamp (*G. pfeifferi*) – Figur 6.
Status: opmærksomhedskrævende.

Hyppig især i den centrale del (afd. 129, 235, 236), men også kendt fra sydlige del (afd. 237), og Christian IX's Hegn samt Ermelunden 1947, 1967, 1975, 1984, 1997, 1999-2002. På bøgeruiner og ikke mindst ved foden af gamle levende bøge. Ikke sjældent i parker og dyrehaver på Sjælland, Lolland-Falster og i Skåne, men Jægersborg Dyrehave synes at være den rigeste lokalitet i området. Sjældent i det øvrige Danmark og Skandinavien. Langt hyppigst på Bøg, men sjældent på andre løvtræer. I alt fundet på 55 lokaliteter i Danmark efter 1980.

Gyldenbrun Lakporesvamp (*G. resinaceum*)

Rødlistestatus: akut truet.

I nyere tid kun fundet på Englænder-egen lige øst for Eremitagen, 1984, 1999. En gammel angivelse med fotografi af *Polyporus cupreolaccatus* (gammelt synonym for Kobberrød Lakporesvamp) nær Tårnbæk Kapel, 1930, på Eg, noteret som „enårig“ (Bjørnekær 1938) må dog også henføres til denne art. Arten er kun kendt fra ganske få lokaliteter i Danmark og Sverige. De fleste fund er fra Eg, men mindst to fund er fra Bøg. Generelt er arten her tæt på sin nordgrænse og optræder da også hyppigst på varme, solbeskinnede træer i parker og dyrehaver. I alt fundet på ni lokaliteter i Danmark efter 1980.

Tueporesvamp (*Grifola frondosa*)

Status: opmærksomhedskrævende.

Almindelig på Eg over det meste af Dyrehaveområdet inkl. Fortunens Indelukke, Cottageparken, Ermelunden og Stampeskov, 1932, 1942, 1946-1948, 1974, 1975, 1984, 1997, 1999, 2002, et enkelt fund på gammel Hassel. Fundet hist og her i Danmark og Sydsverige. I alt kendt fra 53 danske lokaliteter efter 1980.

Kroghåret Spejlporesvamp

(*Inonotus cuticularis*) – Figur 7.

Status: opmærksomhedskrævende.

Fundet spredt over hele Dyrehaven inkl. Fortu-

nens Indelukke og Christian IX's Hegn, 1941, 1949, 2002 på levende og nylig døde bøge. Fundet hist og her i Danmark og det sydlige Sverige. I alt kendt fra 47 lokaliteter i Danmark efter 1980. Generelt knyttet til Bøg, men findes sjældent på andre løvtræer. Af og til finder man arten sammen med Korallpigesvamp (*Hericium coralloides*).

Ege-Spejlporesvamp (*I. dryadeus*)

Status: opmærksomhedskrævende.

Enkelte nyere fund i Dyrehaven og Christian IX's hegn, uden for dyrehavehegnet fundet både i Jægersborg Strandpark og Cottageparken, 1922, 1923, 1941, 1948, 1957, 1958, 1960, 1961, 1969, 1972, 1975, 1977, 1988, 1991, 1997, 2001, gamle fund fra egegruppen sydøst for Kongevejen mellem Fortunen og Eremitagen (Koch 1959), nær Ørnekulbakken i den sydlige del (Buchwald og Jensen 1961) og i Fortunens Indelukke (Erik Rald pers. medd.). Ret sjældent i Danmark og Sydsverige, hyppigst på gamle ege i parker og dyrehaver. I alt kendt fra 40 lokaliteter i Danmark efter 1980.

Løv-Tjæreporesvamp (*Ischnoderma resinosum*)

– Figur 8.

Rødlistestatus: sårbar.

Tre nyere fund. Ulvedalene, sydlige del ved Fuglsang Sø (afd. 237) og centrale del ved Ulvedal/Djæblebakken (afd. 236), 1939, 1944, 1999, 2001, på liggende bøgestammer. Meget sjældent i Danmark (i alt tre lokaliteter efter 1980). Kun to danske populationer må antages at være stabile (Dyrehaven og Suserup Skov). I Sydsverige mere hyppig (ca. 25 lokaliteter i Skåne). Hyppigst på Bøg, men også fundet på bl.a. Elm.

Topporesvamp (*Pachykytospora tuberculosa*)

Rødlistestatus: akut truet.

Ikke fundet i nyere tid. Fundet 1906, 1930 på Eg. Efter 1980 kun kendt fra to danske lokaliteter begge i Jylland (Hald Ege og Skindbjerglund). Sidst set på Sjælland i Køge Strandskov i 1978. I Sverige sjældent, men lidt mere hyppig omkring Stockholm, hvor der er store forekomster af gamle ege og et mere kontinentalt klima.

Stor Kanelporesvamp (*Perenniporia fraxinea*)

Rødlistestatus: akut truet.

Ikke fundet i nyere tid. Gammelt fund fra 1954

ved foden af stor Eg på den sydøstlige del af Ørnekulsbakken (Buchwald 1957-58). I Skandinavien kun kendt fra Öland og Gotland samt fra fire lokaliteter i Danmark. Hyppigst på Elm, Eg og Bøg.

Perenniporia medulla-panis

Rødlistestatus: sårbar.

Ikke fundet i nyere tid. Gammelt fund fra området omkring Eremitagen, 1928, på Tjørn. Meget sjælden i Danmark med kun ét fund efter 1980 (Tåsinge). Sjælden også i Sverige, men hyppigst på Eg.

Ege-Ildporesvamp (Phellinus robustus)

Rødlistestatus: sårbar.

Nyere fund fra området ved golfbanen, i Fortunnens Indelukke og i Stampeskoven, 1930 1939 1983 1985 1997. Sjælden i Danmark med i alt otte kendte lokaliteter efter 1980. Lidt mere hyppig i Sverige.

Labyrint-Kødporesvamp (Spongipellis delectans)

– Figur 9.

Rødlistestatus: akut truet.

Nyere fund fra to ret nedbrudte bøgestammer i den centrale del (afd. 128 og 129), 1977, 1982, 1995-1997, 1999, 2001, 2002. Meget sjælden i både Danmark og Sydsverige. I alt fundet på seks lokaliteter i Danmark og én i Sverige (Halands Väderö).

Pigsvampe

Kæmpepigsvamp (Climacodon septentrionalis)

Rødlistestatus: akut truet.

Kun gamle og halvgamle fund fra området ved Ulvedalene samt et upræcist angivet sted mellem skovridergården og Kildekroen, 1924, 1941, 1953, 1955, 1957, 1976, på Bøg. Arten formodes nu at være forsvundet fra Danmark. Sidst fundet i Store Bøgeskov (1982). Arten er generelt udbredt mod øst i Europa og formodes at være tilpasset et kontinentalt klima. Danmark ligger derfor på grænsen af artens udbredelsesområde, og dens forsvinden kan hænge sammen med mindre klimatiske udsving. Nærmeste kendte voksested er parken ved Domkirken i Lund, hvor man i mange år

har kunnet se den på en stor, gammel Hestekastanie.

Børstepigsvamp (Creolophus cirrhatus) – Figur 10.

Rødlistestatus: sårbar.

I alt tre nyere fund fra Christian IX's Hegn, den centrale (afd. 235) og sydlige del (afd. 247), 1940, 1947, 1960, 1972, 1984, 2000, 2001, på liggende gammel Bøg. Fundet på i alt 21 lokaliteter i Danmark. Hyppigst på Bøg og Poppel, men også på Elm og Birk. I Sverige hist og her på Birk, Poppel og Bøg.

Koralpigsvamp (Hericium coralloides) – Figur 11.

Status: opmærksomhedskrævende.

Fundet en del steder fordelt over det meste af Dyrehaven (afd. 128, 129, 236), Christian IX's Hegn (se kort), 1889, 1937, 1942, 1951, 1955, 1958, 1963, 1964, 1977, 1978, 1982, 1989, 1992, 1999, 2001, 2002, hyppigst på Bøg, men også et enkelt fund fra Elm og Birk, næsten altid sammen med gamle frugtleger af Birke-Spejlporesvamp (*Inonotus obliquus*), eller sjældnere Kroghåret Spejlporesvamp (*I. cuticularis*).

I Danmark og Sverige forekommer arten hist og her, men næsten altid på lokaliteter med stor værdi for vedsvampe. Fundet på i alt 51 lokaliteter i Danmark efter 1980.

Pindsvinepigsvamp (H. erinaceum)

Rødlistestatus: sårbar.

Præstesletten, Ulvedalene 1917, 1947-1949, 1953, 1995, 1997, 1999, 2002, på levende Bøg. Gamle angivelser fra Springforbi og en mere upræcis angivelse fra området mellem Skovridergården og Kildekroen. Sjælden i Danmark, såvel som i det øvrige Europa. I alt kendt fra ni danske lokaliteter efter 1980. Forekomsten i Dyrehaven synes at være den eneste stabile i Danmark. Foreslået til EU-habitatdirektivets liste over særlige arter og til optagelse på Bern-konventionens liste over beskyttelseskrævende arter.

Hat-Tandsvamp (Irpex lacteus)

Rødlistestatus: sjælden.

Ingen nyere fund. Gammelt fund fra den sydvestlige del (Buchwald 1957-58), 1932, 1954, på nedfalden bøgengren. Kun ét fund i Danmark efter 1980 (Vestvolden) på Birk og Bøg. Mere almindelig i Sverige på Bøg, Birk og Røn.

Stor Skønpig (*Steccherinum robustius*)

Røddlistestatus: sårbar.

Ingen nyere fund, 1885, 1888, 1897, 1949, ingen angivelse af økologi, og nu sandsynligvis forsvundet fra Dyrehaven. Arten er kun fundet på én lokalitet i Danmark efter 1980 (Maltrup skov på Lolland). I Sverige sjælden, på især Elm, Hassel og Ask i blandede løvskove på rig bund.

Barksvampe mm.**Frugt-Kalkskind (*Gloeohyphochnium analogum*)**

Røddlistestatus: sjælden.

Fundet to steder i Dyrehaven, Christian IX's hegn (afd. 111) og centrale del nær Tøjreslags Vildthus (afd. 129), 1949, 1977, 1992, 2001, på grene og stamme af Bøg. I Danmark kun kendt fra seks lokaliteter efter 1980, alle er kendte, værdifulde stammelokaliteter. I Sverige ikke fundet siden 1975.

Porostereum (*Lopharia*) *spadiceum*

Røddlistestatus: forsvundet.

Ingen nyere fund, 1892, 1924, 1926, 1940, på Eg. Tidligere kendt fra i alt fem lokaliteter på Sjælland og Fyn, men ikke fundet siden den sidste blev set i Dyrehaven.

Mønster-Lædersvamp (*Xylobolus frustulatus*)

Røddlistestatus: akut truet.

Fundet i Fortunens Indelukke, ca. 500 m S for Vestporten og 200 m øst for V-hegnet, 2000, 2002, på tre mindre stykker af en egestamme på jorden (underside og ene snitflade) i et område med mange gamle ege. Artens meget karakteristiske råd er i 2002 konstateret på to gamle ege i Stampeskoven, men uden frugtlegemer (Thomas Læssøe pers. medd.). Det er derfor muligt at arten er mere udbredt end det ene fund antyder. Den er kun kendt fra i alt tre lokaliteter efter 1980 (Dyrehaven, Suserup Skov og Løgnor i Fuglsang Storskov på Lolland).

Mønster-Lædersvamp synes at være knyttet til de allermest værdifulde egelokaliteter. I Sverige er den lidt mere almindelig, især omkring Stockholm, hvor Skandinaviens største koncentration af gamle ege findes.

Bæversvampe m.v.**Kølle-Guldgaffel (*Calocera glossoides*)**

Røddlistestatus: sjælden.

Fundet i Stampeskov SV for Rådvad, både inden for og uden for dyrehavehegnet, og i Fortunens Indelukke, 1991, 1996, 1999, 2002, på Eg, bl.a. på ydersiden af rødmuldet, liggende, tyk egegren. I Danmark kun kendt fra fire lokaliteter på Sjælland, alle værdifulde egelokaliteter med mange gamle træer. Sjælden i Sverige.

Bladhatte mm.**Hul-Blækhat (*Coprinus extintorius*)**

Røddlistestatus: akut truet.

Kun ét fund i Fortunens Indelukke, 2002, i hulhed i levende Hestekastanje.

Pigget Grynskælhat (*Flammulaster muricatus*)

Røddlistestatus: akut truet.

Nye fund fra von Langens Plantage (afd. 225) og nær Præstesletten (afd. 128), 1980, 1984, 1994, 2001, på nedfaldent, meget trøsket stammestykke af Elm samt på råddent bøgeved. Fundet på ni lokaliteter i Danmark efter 1980. Alle er kendte, værdifulde lokaliteter for vedboende svampe (Suserup Skov, Jægerspris Nordskov, Strødam reservatet, Store Klinteskov mv.). Også i Sverige meget sjælden.

Blålig Barkhat (*Hohenbuehelia atrocoerulea*)

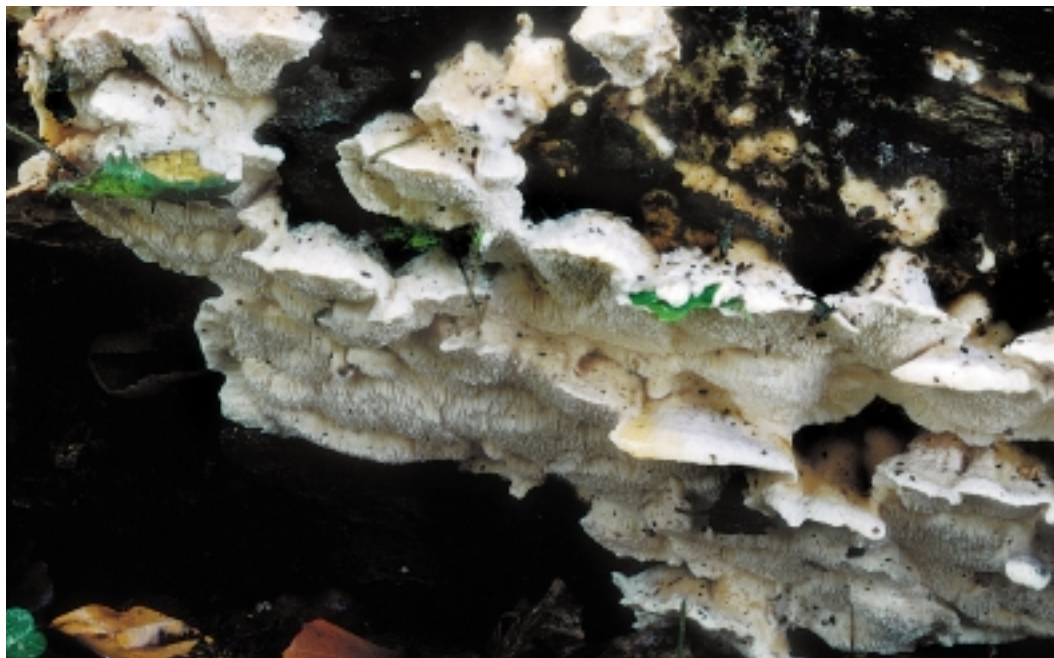
Røddlistestatus: sjælden.

Nyere fund fra von Langens Plantage (afd. 225) og på den store Bøg ved Blå Bomme, hvor der også er Labyrintagtig Kødporesvamp (afd. 129), 1940, 1943, 1960, 1979, 1995, 2001, ældre fund på tørre grene af Ædelgran, Eg og Bøg. Kendt fra 12 lokaliteter i Danmark efter 1980. Synes ikke at stille de store krav til substrat og er fundet på en række værter. Sjælden også i Sverige.

Skællet Barkhat (*H. mastrucata*)

Røddlistestatus: sårbar.

Kun ét nyere fund fra den centrale del, 1924, 1982, det nye fund er fra Eg, mens det gamle fund er på en frønnet, nedfalden bøgegren. Meget sjælden i Danmark med i alt seks kendte lokaliteter efter 1980, hyppigst på Bøg, men også

Labyrint-Kødporesvamp (*Spongipellis delectans*) er meget sjælden i Danmark og i det øvrige Nordeuropa. Den kræver områder med lang kontinuitet og store mængder af dødt ved. Foto Morten Christensen.

Børstepigsvamp (*Creolophus cirrhatus*) er fundet på tre store bøgestammer i Dyrehaven. Modsat ovenstående synes den dog ikke specielt at foretrække de meget gamle bøgeskovsområder. Foto Morten Christensen.

fundet på Birk og Røn. Sjælden i Sverige, men ret vidt udbredt.

Børstehåret Savbladhat
(*Lentinellus ursinus/castoreus*)

Rødlistestatus: akut truet.

Nyere fund fra syd for Kæmpegravsvej/ved Christiansholmsvej syd for Blå Bomme, 1941, 1943, 1946, 1947, 1950, 2001, 2002, på Bøg, bl.a. på frønnet bøgestød samt inde i væltet bøgestamme. Sjælden i Danmark og Sydsverige på Bøg, El og Birk. Kun fundet på fire lokaliteter i Danmark efter 1980.

Generelt hersker der en del forvirring om hvad fundene fra Dyrehaven skal hedde. Fundet fra 2002 passer bedst på det som i den nyeste behandling af slægten har navnet *L. ursinus* (Moreau m. fl. 1999), men om alle de gamle fund er samme type, er uklart. Hertil kommer også en hyppig sammenblanding med nedenstående art.

Randribbet Savbladhat (*L. vulpinus*)

Rødlistestatus: akut truet.

Ved Tårnbækstien, 2002, på frønnet bøgestød. Sjælden i Danmark og Sydsverige. Kendt fra i alt seks lokaliteter i Danmark efter 1980, alle på Bøg. Arten sammenblandes ofte med ovenstående.

Kantet Huesvamp (*Mycena picta*)

Rødlistestatus: sjælden.

Von Langens Plantage nær Peter Lieps Hus (afd. 225), 1982, på væltet, rådden bøgestamme. Sjælden i Danmark og i Sydsverige. I Danmark kendt fra i alt 13 lokaliteter efter 1980. Hyppigst fundet på mosgroede stammer og stubbe af Bøg, men er også kendt fra førne i nåleskove og ellesumpe.

Vedtragthat (*Ossicaulis lignatilis*)

Rødlistestatus: sårbar.

Fundet flere steder, bl.a. Ø f. skovridergården, centrale del (afd. 127) og 20 m N for Tårnbækstien, 1911, 1942, 1943, 1945, 1948, 1950, 1955, 1960, 1980, 1984, 1985, 1988, 2000-2002, på Bøg. Gamle fund fra flere steder i Dyrehaven, bl.a. nær Klampenborgporten (Buchwald og Jensen 1951). Sjælden i Danmark og resten af Nordeuropa. I Danmark således kun kendt fra seks lo-

kaliteter efter 1980. Hyppigst på Bøg og Elm, men også fundet på Poppel.

Vellugtende Skælhat (*Pholiota squarrosoides*)
– Figur 12.

Rødlistestatus: akut truet.

Ret almindelig i den centrale del (afd. 128, 129, 235, 236), et enkelt fund ved Mølleåen i Christian IX's Hegn (se kort), 1988, 1989, 2001, på bøgestammer. Arten er i Danmark kun kendt fra Dyrehaven. I Sverige meget sjælden (5 fund), synes i det øvrige Europa at være knyttet til særligt værdifulde „urskovsområder“ i Øst- og Centraleuropa. Der findes fund fra Bøg såvel som Birk, Bævreasp og Pil.

Duftende skælhat (*P. heteroclita*)

Rødlistestatus: sårbar.

Fundet nær Mølleåen, 1954, 1955, 1972, 1973, 1984, især på El. Fundet på 17 lokaliteter efter 1980 og synes ikke at have særlig præference for gammel skov.

Okkerblad (*Phyllotopsis nidulans*)

Rødlistestatus: akut truet.

Ingen fund i nyere tid, 1933, 1934, 1942, 1966, på bøgestubbe. Arten er ikke fundet i Danmark siden 1977 (Møns Klinteskov). Tidligere kendt fra i alt syv lokaliteter på Sjælland og øerne. I Sverige lidt mere almindelig på både løv- og nåletræ.

Krusblad (*Plicaturopsis (Plicatura) crispa*)

Rødlistestatus: sjælden.

Kendt fra en del fund fra Dyrehaven i bred forstand (incl. Ermelunden, Fortunens Indelukke 500 m S for Vesthussti, ca. 350 m fra vesthegnet, ca. 30 m NØ for Blå Bomme, Stampeskov), 1908, 1932, 1934, 1937, 1950, 1954, 2000-2002, på lærkestolper, granstolper og ikke mindst bøgegrene, bl.a. i kvasdynger. Kun kendt fra fire lokaliteter i Danmark efter 1980. Sammen med et nyt fund i Lyngby Åmose er Dyrehaven den eneste af disse på øerne.

I det sydlige Sverige lidt mere almindelig. Gror på næsten alle typer af træ, og forekomster er sandsynligvis mere afhængige af særlige skovklimatiske forhold end af typen eller mængden af dødt ved.

Hat-Tandsvamp (*Irpex lacteus*) er meget sjælden i Danmark og til syneladende forsvundet fra Dyrehaven. Sidst blev den fundet i 1954 på en stor nedfalden bøgegren. Foto Morten Christensen.

Barksvampen *Porostereum spadiceum* er forsvundet fra både Dyrehaven og Danmark. Sidste danske fund er fra 1940 netop i Dyrehaven. Foto Morten Christensen.

Gråfibret Skærmhat (*Pluteus ephebeus*)

Status: opmærksomhedskrævende.
Præstesletten (afd. 128), 2001, på bøgestamme.
Navnet dækker formodentlig over flere arter i Danmark med forskellig økologi. Hyppigst på begravet træ og rig muldbund.

Mørkægget Skærmhat (*P. luctuosus*)

Rødlistestatus: sjælden.
Fundet i Jægersborg Hegn nær Mølleåen og ved Tårnbækstien i den østlige del af Dyrehaven, 1992, 2002, på Bøg. Fundet ret sjældent i løvskove i Danmark og Sydsverige. Generelt knyttet til lokaliteter med meget dødt ved. I Danmark kendt fra 21 lokaliteter efter 1980.

Bleg Skærmhat (*P. pellitus*)

Rødlistestatus: sjælden.
Ingen fund med præcise angivelser, 1937, 1974 1981. Sjælden i bøgeskove i Sydsverige og Danmark. Fundet fem steder i Danmark efter 1980.

Skygge-Skærmhat (*P. umbrosus*)

Rødlistestatus: sjælden.
Nyere fund Christiansholmsvej syd for Blå Bomme og i den sydlige del af Jægersborg hegn ved Rødebro 1942, 1983, 2002, på ældre liggende bøgestammer. Fundet hist og her i Danmark og sydlige Sverige på især Bøg, men også på Bævreasp og Birk. Kendt fra 28 lokaliteter i Danmark efter 1980. Det ret lave antal fund i Dyrehaven er bemærkelsesværdigt.

Silkehåret Posesvamp (*Volvariella bombycina*)

Rødlistestatus: sjælden.
Nyeste fund fra lidt vest for Friluftsteatret (afd. 236), i den centrale del (afd. 235) og lige øst for Eremitagen, 1931, 1934, 1947, 1957, 1982, 1999, 2001, på trøsket bøgeved og højstubbe. Findes hist og her i Danmark og det sydlige Sverige. Synes at foretrække træer på ret lysåbne steder, men træffes dog også i sluttet skov som f.eks. i Suserup Skov og Strødam reservatet. Hyppigst på Bøg, men også fundet på Pil, Eg, Birk, Valnød, Poppel, Elm, Bævreasp og Hestekastanie. Kendt fra 31 lokaliteter i Danmark efter 1980.

Filtet Pælerodshat (*Xerula pudens*)

Rødlistestatus: sårbar.
Eneste nyere fund er fra syd for skovridergård-

en langs Chausseen, 1943, 1948, 1992. Sjælden i det sydlige Sverige og i Danmark, normalt sammen med Eg og ofte på rig bund. Kendt fra otte lokaliteter i Danmark efter 1980.

Den nuværende drift af Dyrehaven

Jægersborg Dyrehave er det mest besøgte skovområde i Danmark. En optælling af skovgæster i 1996-1997 viste at området årligt besøges af omkring 7,5 millioner gæster (Jensen 2003). Selv når man tager områdets størrelse i betragtning, er det et meget stort antal skovgæster. Samtidig er antallet af interessegrupper også stort og forskelligartet. Foruden af den almindelige søndagsskovgæst bruges området bl.a. til Eremitageløb, Store Dragedag, Ulvedalsteater og Hubertusjagt, arrangementer som hver især tiltrækker tusindvis af mennesker. Knap tusinde ryttere og et ukendt antal kondiløbere og golfspillere bruger hvert år området til deres formål. Men de fleste besøgende kommer nok til Dyrehaven for at opleve landskabet og kombinationen af skoven, de store træer, sletterne og selvfølgelig hjortene.

Biologisk set har området stor værdi, også for andet end træboende svampe, Dyrehaven indeholder områder med en særdeles veludviklet overdrevsflora og -funga. Således er der kendt ikke mindre end 35 Vokshatte fra området, hvilket gør lokaliteten til en suveræn dansk topscorer. Mange af de små damme og søer har en meget rig smådyrsfauna, og også fuglemæssigt er Dyrehaven værdifuld.

Driften af et sådant område er i sagens natur en særdeles vanskelig opgave. Ofte er der direkte modstridende ønsker fra forskellige interessegrupper. Bevarelsen af de store og gamle træer er der ikke den store uenighed om. For langt de fleste skovgæster er netop disse en væsentlig attraktion ved Dyrehaven. Langs veje og stier udgør nogle af træerne dog en reel fare for folk der færdes i skoven. Træer angrebet af Tøndersvamp kan pludselig, også i stille vejr, tabe store grene eller dele af toppen. Hvor skovdistriktet før har fældet og fjernet mange af disse „faretræer“ er denne praksis nu i høj grad afløst af en bortsprængning af f.eks. toppen af træet. Ofte kan den resterende del af træet overleve i endnu nogle år til glæde for publikum, men også til glæde for de svampe som netop er afhængige af levende træer, f.eks. Koberrød Lakporesvamp. Det er vores opfattelse at

Fund i Jægersborg Dyrehave af træboende rødlistearter som ikke omtales nærmere

At disse arter, som overvejende er resupinate barksvampe, ikke er behandlet nærmere skyldes at vores viden om deres forekomst og habitatpræferencer ikke er tilstrækkelig til en egentlig behandling, eller at de er knyttet til dødt ved af nåletræer eller, i et enkelt tilfælde, til barken af levende navr.

Rødlistestatus akut truet:	<i>Eichleriella deglubens</i>
Stødrørhat (<i>Pulveroboletus lignicola</i>)	<i>Euepixylon udum</i>
	<i>Hyphoderma definitum</i>
Rødlistestatus sårbar:	<i>H. guttuliferum</i>
Nordlig Kødporesvamp (<i>Climacocystis borealis</i>)	<i>H. macedonicum</i>
	<i>H. medioburiense</i>
Rødlistestatus sjælden:	<i>Jaapia ochroleuca</i>
<i>Amaurodon cyaneus</i>	<i>Phlebia subserialis</i>
<i>Athelidium aurantiacum</i>	<i>Sistotrema heteronemum</i>
<i>Botryobasidium aureum</i>	<i>Tomentella umbrinospora</i>
Navr-Skiveskorpe (<i>Dendrothele acerina</i>)	

systemet med præventiv bortsprængning af farlige træer er et udmærket kompromis, også for de mykologiske hensyn.

Når det gælder de væltede og døde træer er brugerne af Dyrehaven mere delte. Set fra en mykologisk vinkel er det vigtigt at så meget træ som muligt efterlades til naturlig nedbrydning til glæde for svampene. Sammen med mykologerne står entomologer, ornitologer og børnehavebørn som alle ser kvaliteterne i både stående og liggende træer. Mange, især i den ældre generation, føler sig dog generet over den „manglende oprydning“ i skoven. I de fleste tilfælde kan problemet dog løses igennem øget information om de værdier som netop disse træer rummer. Desuden er det selvfølgelig også vigtigt at henvise til at Danmark internationalt har forpligtet sig til at passe på den biologiske mangfoldighed inklusive svampene.

Driften af de centrale områder med meget gammel skov følger stort set et princip om minimal indgriben. I dele af Dyrehavens lidt yngre bevoksninger synes skoven dog stadig at blive drevet efter traditionelle skovdriftsprincipper. Både i von Langens Plantage og især i Christian IX's Hegn bliver en del træer stadig fældet. Hovedformålet med driften i Christian IX's Hegn er således „at sikre overvejende sluttet skov“ og „at give de blivende træer en hurtigere diameter- og kroneudvikling“ (Skov- og Naturstyrelsen 2001). De fældede stammer bliver solgt som tømmer, og grene og rester opsaves til brænde, en praksis som

også blev praktiseret efter stormfaldet i 1999. Med tanke på fremtidens muligheder for de vedboende svampe i Dyrehaven er denne drift ikke optimal.

Fremtiden for de vedboende svampe i Dyrehaven

Den nære fremtid ser lys ud for de vedboende svampe i Dyrehaven. Sandsynligvis har der ikke siden kong Valdemar Sejrs tid været mere dødt ved end det nu er tilfældet. På lidt længere sigt er udsigten dog mere bekymrende. Områderne med meget gammel Bøg (mere end 300 år) vil sandsynligvis falde helt sammen inden for de næste ca. 50 år, og områderne med halvgammel Bøg (mere end 200 år) er betydeligt mindre. Det er væsentligt for bevarelsen af de kvaliteter som Dyrehaven har i dag, at der allerede nu laves en plan for hvilke områder der skal tage over når træerne i de gamle områder er væk. En landskabsarkitektstuderende har i sit speciale (Larsen 2001) forsøgt at fremskrive Dyrehavens bevoksninger og derved lavet scenarier for aldersfordelingen de næste 300 år. Undersøgelsen viser at allerede i 2050 vil området med Bøg med en alder på mere end 300 år være reduceret til et ganske lille område i Grams Plantage i det sydvestlige hjørne af Dyrehaven. I 2100 er kun et endnu mindre bøgeskovsområde i von Langens Plantage mere end 300 år gammelt. Herefter ser forholdene mere lyse ud, da bevoksningerne både nær Fortunen og i Christian IX's

Hegn på det tidspunkt har nået at blive rigtig gamle. De næste hundrede år byder altså på en alvorlig krise for de svampe som er afhængige af meget gamle bøgetræer.

Forholdene for de egetilknyttede arter ser lidt lysere ud på grund af den væsentligt længere levetid for Eg. Det er dog væsentligt at især de gamle egentlige egeskovsområder både i Fortunens Indelukke og i Stampeskoven sikres bedre. Sidstnævnte område er i dag udlagt til plukhugst.

For at forebygge en fremtidig krise for de vedboende svampe i Dyrehaven er det meget vigtigt allerede nu at være opmærksom på nødvendige tiltag. Vores forslag til driftsmæssige tiltag, der kan sikre de nuværende værdier for vedboende svampe, er følgende:

- Alle bøgetræer i både Grams og von Langens Plantager bør bevares. Egentlige fældninger bør helt undgås. Bortsprængninger af grene og toppe kan ske i det omfang træer er til særlig fare for publikum.

- Væltede træer i Grams og von Langens Plantager bør ikke opsaves til brænde, og kun i det omfang de spærrer for veje mv., bør de flyttes. Sankning skal helt forbydes. Det er nødvendigt for at sikre svampene tid til at flytte sig fra det centrale område til nye gammelskovsområder.

- I Stampeskoven bør alle ege bevares, og området bør enten henlægges som urørt eller eventuelt inddrages i Dyrehaven som græsningsskov.

- I de yngre bøgeskovsbevoksninger nær Fortunen og i Christian IX's Hegn bør mange stammer efterlades for at afhjælpe den kommende mangel på rigtig gamle stammer. Navnlig bør beskadigede og svampeangrebne træer bevares. På langt sigt bør sankningen helt ophøre og driften foretages efter principperne i den øvrige Dyrehave.

De ovennævnte tiltag vil forhåbentlig kunne sikre at Dyrehaven også om hundrede år er blandt de bedste lokaliteter for træboende svampe i vores del af Europa.

Tak til:

Tak for praktiske oplysninger fra Skov- og Naturstyrelsen, Driftsplankontoret og Skovrider Klaus Waage-Sørensen, Jægersborg Statsskovdistrikt.

Erik Rald, Thomas Læssøe, Jan Vesterholt, Betty Klug-Andersen, Bjørn W. Pedersen, Aksel

Jørgensen og David Boertmann takkes for værdifulde oplysninger om svampenes forekomst i Dyrehaven. For hjælp og indføring i skovhistorien takkes Helle Serup og Bo Fritzboer. Til sidst tak for hjælp til feltarbejde og kommentarer til manuskriptet til Helle O. Larsen.

Litteratur

- Bjørnekær, K. 1938. Undersøgelser over nogle danske Poresvampes Biologi med særligt Hensyn til deres Sporefældning. – *Friesia* 2: 2-41.
- Buchwald, N.F. 1957-58. Søndag den 24. Oktober 1954. Ekskursion til Ermelunden og Jægersborg Dyrehave. – *Friesia* VI: 73-74.
- & J.P. Jensen 1951. Søndag den 8. Oktober. Ekskursion til Ermelunden og Jægersborg Dyrehave. – *Friesia* 4: 233-235.
- & - 1961. Søndag den 12. Oktober 1958. Ekskursion til Jægersborg Dyrehave. – *Friesia* 6: 415-416.
- Flor, K. 1941. Dyrehaven - dens historie og kulturhistorie. – København.
- Heilmann-Clausen, J. & M. Christensen 2000a. Introduktion til vedboende svampe. – *Svampe* 41: 13-25.
- & - 2000b. Svampe på bøgestammer – indikatorer for værdifulde løvskovslokaliteter. – *Svampe* 42: 35-47.
- Jensen, F.S. 2003. Friluftsliv i 592 skove og andre naturområder. Skovbrugsserien 32.
- Koch, J. 1959. Fund af *Polyporus dryadeus* og *P. frondosus*. – *Friesia* 6: 53.
- Larsen, F.K. 2001. Jægersborg Dyrehave – nu og i fremtiden. – Speciale i Landskabsarkitektur. Landbohøjskolen, Frederiksberg.
- Moreau, P.-A., P. Roux & G. Mascarell 1999. Une étude du genre *Lentinellus* P. Karst. en Europe. – *Bull. Soc. mycol. France* 115: 229-373.
- Müller, P.E. & S. Thalbitzer 1881. Optegnelser om vore Skoves mindre Bidrag til Landboernes Fornødenheder. – *Tidsskrift for Skovbrug* 5: 245-270.
- Skov- og Naturstyrelsen 1994. Strategi for de danske naturskove og andre bevaringsværdige skovtyper. – Skov- og Naturstyrelsen, København.
- 2001. Driftsplan for Jægersborg Statsskovdistrikt 1999-2013. – København.
- Vesterholt, J. 1992. Skal vi sige farvel til Danmarks mest betydningsfulde svampelokalitet Jægersborg Dyrehave? – *Svampe* 26: 11-16.
- & H. Knudsen 1990. Truede storsvampe i Danmark – en rødliste. – Foreningen til Svampekundskabens Fremme.
- Westerbye-Juhl, K. 1993. Svampe i Jægersborg Dyrehave. – *Svampe* 27: 54-56.

Knoldløse knoldslørhatte med svøbbælter på stokken

Tobias Guldberg Frøslev og Thomas Stjernegaard Jeppesen

Knoldslørhatte er det danske navn for *Cortinarius* underslægt *Phlegmacium*. Underslægtens arter er karakteriseret ved at have tør stok og slimet til klæbrig hat. Trods det danske navn har en væsentlig del af arterne imidlertid ikke nogen knold. Stokkens form hos disse arter varierer således fra mindre knoldagtigt udvidet eller kølleformet til decideret tilspidset.

En gruppe af disse knoldløse knoldslørhatte er yderligere karakteriseret ved at have rigeligt fællessvøb, der ses på stokken som hvidlige til gullige eller brunlige bælter eller i nogle tilfælde overtrækker den nederste del af stokken som en sok. Derudover har de creme, gulbrune til brune farver på hatten, hvidligt kød, der dog kan anløbe, og for flere arters vedkommende næsten tør eller højst svagt klæbrig hathud. Det drejer sig hovedsagelig om arter fra sektion *Phlegmacium*. Hertil kommer tre arter fra sektion *Multiformes* og endelig to fra sektion *Elastici*, som dog næppe er nært beslægtede med de øvrige. De sidste to adskiller sig fra de andre ved oftest at være tydeligt kornet opsprukket omkring hattens centrum; mikroskopisk har de en tykkere hathud uden en hypoderm af opblæste celler, som det er tilfældet i sektionerne *Phlegmacium* og *Multiformes*. I sektion *Phlegmacium* finder vi blandt andet granskovsarten Brunbæltet Slørhat (*C. saginus*), der er udpeget som typeart for underslægt *Phlegmacium*.

Sektionen *Phlegmacioides* (= *Variicolore*)

rummer en række arter, der ligner de her omhandlede arter, idet de heller ikke har en stok med afsat knold. De fleste af disse arter har dog et meget mere sparsomt fællessvøb. De er som regel større og kraftigere og har oftest blålige farver på hatten, på stokken og/eller i kødet (i det mindste som unge). Desuden reagerer de omgående blågrønt med guajak, og de fleste giver en tydeligt gul reaktion med base (KOH) i kødet, hvilket kun er tilfældet for et fåtal af de her omhandlede arter. Mikroskopisk er arterne i sektion *Phlegmacioides* karakteriseret ved at have tykkere hathud uden hypoderm. Bedst kendt i denne sektion er nok Violetrandet Slørhat (*C. largus* = *C. nemorensis* ss. auct.), Violetagtig Slørhat (*C. varicolor*), Tykstocket Slørhat (*C. balteatus*) og *C. balteatocumatilis*, som alle er kendt fra Danmark og alle har blå farver på hatten. Nogle få arter med svagt udviklet knold fra sektion *Fulvi* (de gule knoldslørhatte) kan have bælter på stokken. Alle disse har dog tydelige gule farver på lamellerne, i kødet og på hatten. De reagerer rødligt til oliven med base (KOH) og afviger mikroskopisk ved en tyk hathud uden hypoderm og ved at have sporer med et groft, sammenhængende, netagtigt ornament (Jeppesen og Frøslev 1999). Disse arter vil ikke blive nærmere omtalt her.

Indtil for nylig var kun fem af de her omhandlede arter registreret fra den danske natur, nemlig Ringbæltet Slørhat (*C. vulpinus*), Gul-

Tobias Guldberg Frøslev, Istedgade 60 mf, 1650 København V.; e-mail: tobiasgf@get2net.dk
Thomas Stjernegaard Jeppesen, Lykkebovej 8, 1., 2500 Valby; e-mail: thomasstjerne@get2net.dk
Web: The Phlegmacium Website – www.cortinarius.com

Phlegmacium species with girdled stipe and no bulb

16 species of *Cortinarius* subgen. *Phlegmacium* sections *Phlegmacium*, *Multiformes* and *Elastici* are presented and illustrated of which six occur in Denmark. *Cortinarius maculosus* is reported as new to Denmark with its northernmost record yet. The main emphasis is on species occurring or potentially occurring in Denmark and closely related species. The delimitation towards resembling species from section *Phlegmacioides* is discussed. The descriptions are focused on differential characters between closely related species. The very narrow species concept of Moënné-Loccoz et al. is rejected. Cited material will be deposited in C.

Nøgle til knoldløse knoldslørhatte med svøbbælter på stokken. Arter markeret med en stjerne er kendt fra Danmark

1. Sporelængde < 9 µm eller > 14 µm; (stok evt. med lyse til blålige bælter; hat evt. med hudagtige velumlapper, men ikke skællet; lameller højst med svagt blålig tone som unge). Sekt. *Multiformes* p.p., 2
 Sporelængde mellem 9 og 14 µm; (stok ofte med kraftige, evt. gullige til brunlige bælter; hat evt. tydeligt skællet eller kornet opsprukket; lameller evt. tydeligt violette). 4

2. Frugtlegerer meget store og kraftige; hat umbra til kakaobrun; sporelængde >14 µm. **Kæmpe-Slørhat (*C. praestans*)**
 Hat lysere; sporelængde < 9 µm 3

3. Med kraftige, hudagtige svøbbælter på stokken og tydelige, hudagtige svøbrester i hatranden; stok +/- tilspidset mod basis. **Hvidbæltet Slørhat (*C. claricolor*)***
 Med sparsomt svøb på stokken, ikke med hudagtige svøbrester på hatten; stok cylindrisk til kølleformet. **Glatsporet Slørhat (*C. turmalis*)**

4. Hat kornet opsprækkende omkring midten; KOH-reaktion på hatmidten oliven til purpur; med klæbrige, tiltrykte svøbbælter på stokken Sekt. *Elastici*, 5
 Hathud ikke kornet opsprækkende omkring midten; KOH-reaktion på hat negativ; svøbbælter på stokken ikke klæbrige 6

5. Hat og stokbælter lyst olivenbrune. **Majs-Slørhat (*C. olidus*)***
 Hat og stokbælter rødbrune til purpurbrune. **Kornet Slørhat (*C. papulosus*)**

6. Frugtlegerer anløber rødligt til blåsort ved håndtering og gennemskæring, cremefarvede (hvis mørkere, så gul med KOH). Sekt. *Phlegmacium* undersekt. *Arguti*, 7
 Frugtlegerer anløber ikke rødligt til blåsort, oftest kraftigere farvede. Sektion *Phlegmacium* undersekt. *Triumphantes* og *Vulpini*, 9

7. Under Ceder; frugtlegerer meget store; KOH i kød gul. **Herkules-Slørhat (*C. herculeus*)**
 Under Gran eller Poppel; frugtlegerer små til middelstore; KOH i kød negativ 8

8. Under Gran; sporer >11,5 µm; lameller relativt fjerne. **Sortnende Slørhat (*C. fraudulosus*)**
 Under Poppel; sporer <11,5 µm; lameller tætte. **Hvidlig Slørhat (*C. argutus*)***

9. Under Gran eller Birk; (hat slimet, i tørt vejr fedtet til klæbrig) 10
 Under andre træer; (hat evt. tør til filtet eller småskællet) 12

10. KOH-reaktion i kød negativ; (hatfarve overvejende brunlig). **Brunbæltet Slørhat (*C. saginus*)**
 KOH-reaktion i kød gul; (hatfarve overvejende gullig) 11

11. Stok med tydelige flossede bælter af svøb; lameller cremehvide, højst med blå skær hos unge eksemplarer; under Birk. **Gulbæltet Slørhat (*C. triumphans*)***
 Stok med sparsomme tiltrykte bælter af svøb; lameller violette; under Gran. **Foranderlig Slørhat (*C. varius*)**

12. Sporer > 11µm; under Bøg, Avnbøg eller Hassel 13
 Sporer < 11µm; under Eg 14

13. Kød gulnende ved gennemskæring; lugt ubehagelig, osteagtig; under Avnbøg eller Hassel. **Avnbøg-Slørhat (*C. pseudovulpinus*)**
 Kød ikke gulnende; lugt evt. ubehagelig, jordagtig; under Bøg. **Ringbæltet slørhat (*C. vulpinus*)***

14. Hat glat til klæbrig, dog evt. med enkelte velumlapper, der er lette at adskille fra hathuden; stok ikke påfaldende tilspidset. **Løvengs-Slørhat (*C. variiformis*)**
 Hat dækket af rigeligt svøb som er vanskeligt at adskille fra hathuden, og som gør den filtet til småskællet; stok påfaldende tilspidset mod basis 15

15. Hat påfaldende skællet, brun; under løvfældende arter af Eg; sporer ellipsoidiske, ikke subglobose. **Skællet Slørhat (*C. maculosus*)***
 Hat højst skællet omkring midten og i randen, grundfarve creme til lyst brunlig; under vintergrønne arter af Eg (især Sten-Eg); sporer evt. +/- subglobose. **Middelhavs-Slørhat (*C. caligatus*)**

Key to *Phlegmacium* species with girdled stipe and no bulb. Species marked with a star are known from Denmark.

1. Spores < 9 µm or > 14 µm; (stipe may have white to bluish girdles; pileus possibly with skin-like veil patches but not scaly; gills at most faintly bluish when young). Sect. *Multiformes* pp., 2
 Spores between 9 and 14 µm; (stipe often with prominent, possibly yellowish to brownish girdles; pileus may be scaly or granulate-diffracted; gills may be violet) 4
2. Fruitbodies very large and robust; pileus umbra to cocoa brown; spores > 14 µm. ***C. praestans***
 Fruitbodies usually smaller; pileus with brighter colours; spores < 9 µm 3
3. Stipe with prominent veil girdles; pileus margin with conspicuous veil remnants; stipe +/- attenuated towards base. ***C. claricolor****
 Stipe with only sparse veil; pileus margin without conspicuous veil; stipe cylindrical to clavate. ***C. turmalis***
4. Pileus finely granulate-diffracted at centre; with purplish to olive KOH reaction at pileus centre; veil girdles on the stipe appressed and glutinous. Sect. *Elastici*, 5
 Pileus not granulate-diffracted; KOH reaction on pileus negative; veil girdles on stipe not glutinous 6
5. Pileus and stipe girdles bright olive brown. ***C. olidus****
 Pileus and stipe girdles red brown to purplish brown. ***C. papulosus***
6. Fruitbodies staining reddish to blue-black on handling, fruitbodies cream (if darker, then flesh yellow with KOH). Sect. *Phlegmacium* subsect. *Arguti*, 7
 Fruitbodies not staining reddish to blue-black, typically more coloured. Sect. *Phlegmacium* subsect. *Triumphantes* and *Vulpini*, 9
7. With *Cedrus*; fruitbodies very large; flesh yellow with KOH. ***C. herculeus***
 With *Picea* or *Populus*; fruitbodies small to medium; no reaction with KOH 8
8. With *Picea*; spores >11,5 µm; gills relatively distant. ***C. fraudulosus***
 With *Populus*; spores <11,5 µm; gills crowded. ***C. argutus****
9. With *Picea* or *Betula*; (pileus slimy, in dry weather glutinous to sticky) 10
 With other trees; (pileus may be dry to fibrillose or slightly scaly) 12
10. KOH in flesh negative; (pileus colour mainly brownish). ***C. saginus***
 KOH in flesh yellow; (pileus colour mainly yellowish) 11
11. Stipe with prominent fibrillose girdles of veil; gills white to cream, often with a violet tinge when young; with *Betula*. ***C. triumphans****
 Stipe at most with sparse girdles; gills violet; with *Picea*. ***C. varius***
12. Spores > 11µm; with *Fagus*, *Carpinus* or *Corylus* 13
 Spores < 11µm; with *Quercus* 14
13. Flesh staining yellow in cuts; smell unpleasantly cheese-like; with *Carpinus* (rarely *Corylus*). ***C. pseudovulpinus***
 Flesh not staining; smell may be unpleasant, earth-like; with *Fagus*. ***C. vulpinus****
14. Pileus smooth to sticky, possibly with a few veil patches which are easily separated from the cutis; stipe not conspicuously attenuate/fusiform. ***C. variiformis***
 Pileus often almost covered with conspicuous veil remnants which are not easily separated from the cutis, making it tomentose to scaly; stipe often conspicuously attenuate to fusiform 15
15. Pileus conspicuously scaly; brown; with deciduous *Quercus* species; spores ellipsoid. ***C. maculosus****
 Pileus at most scaly at centre; base colour cream to light brown; with evergreen *Quercus* species (mostly *Q. ilex*); spores broadly ellipsoid to subglobose. ***C. caligatus***

bæltet Slørhat (*C. triumphans*) og Majs-Slørhat (*C. olidus*), som alle er relativt almindelige i Danmark, samt en enkelt registrering af den poppeltilknyttede Hvidlig Slørhat (*C. argutus*). Poul Printz (pers. medd.) har desuden set Hvidbæltet Slørhat (*C. claricolor*) en enkelt gang i Tisvilde Hegn i Nordsjælland. Men i forbindelse med den mykologiske efterårslejr 2001 blev en sjette art tilføjet listen, da den dårligt kendte og meget sjældne Skællet Slørhat (*C. maculosus*) blev fundet i Kasmose Skov på Fyn og hermed fik flyttet sin kendte nordgrænse fra det sydlige Tyskland til Danmark.

I sektion *Phlegmacium* ses en større grad af værtsspecificitet end det generelt er tilfældet hos knoldslørhatte, og man finder således arter som er eksklusivt tilknyttet henholdsvis Poppel (*Populus*), Lind (*Tilia*), Eg (*Quercus*), Bøg (*Fagus*), Avnbøg (*Carpinus*), Birk (*Betula*), Fyr (*Pinus*), Gran (*Picea*) og Ceder (*Cedrus*). Avnbøg-Slørhat (*C. pseudovulpinus*), som er knyttet til Avnbøg, er dog også fundet under Hassel (*Corylus*), som jo er relativt nært beslægtet med Avnbøg. I sektionen findes endda en enkelt art, Middelhavs-Slørhat (*C. caligatus*), som udelukkende er kendt under vintergrønne ege som Steneg (*Quercus ilex*) og Korkeg (*Q. suber*) i Sydeuropa.

Brunbæltet Slørhat, Foranderlig Slørhat (*C. varius*), Kornet Slørhat (*C. papulosus*), Hvidbæltet Slørhat og Glatsporet Slørhat (*C. turmalis*) er alle karakterarter i de skandinaviske granskove, men kun en af dem er fundet i Danmark, hvor vi i det hele taget kun kender ganske få arter af knoldslørhatte fra nåleskov. Det må dog anses for sandsynligt at flere af disse arter kunne findes i Danmark, eventuelt på Læsø, i de midtjyske eller nordsjællandske nåleskove eller måske på Bornholm. Desuden kan både Hvidbæltet Slørhat og Glatsporet Slørhat også forekomme i næringsfattig bøgeskov. Avnbøg-Slørhat kunne måske ligeledes dukke op på Bornholm, hvor der findes en del Avnbøg. Man skal også være opmærksom, hvis man samler noget som umiddelbart ligner Ringbæltet Slørhat nær en Hassel, da det så potentielt kunne dreje sig om Avnbøg-Slørhat. I de senere år er der herhjemme gjort fund af kalkelskende, egetilknyttede knoldslørhatte som Skællet Slørhat og den grøngule *C. xanthochlorus* Rob. Henry, og det

vil derfor være oplagt at lede efter Løvengs-Slørhat (*C. variiformis*) for eksempel i Elbæk skov ved Horsens eller i skovene på Røjlehalvøen på Vestfyn, hvor de nævnte fund er gjort. Endelig er der Kæmpe-Slørhat (*C. praestans*), som med sit særprægede udseende og sin enorme størrelse næppe kan være overset. Den er kendt, men sjældent i alle vores nabolande, og det må antages at vores glimrende bøgedomineerede skove, hvoraf flere ellers huser mange arter knoldslørhatte, ikke udgør en egnet habitat for denne svamp. Måske skal man ned og kravle mellem de stævnede hasler i Gulstavskovene på Sydlangeland, opsøge partier med Lind eller Eg i de mindre velundersøgte skove på Lolland og Falster eller gå i nogle næringsrige områder med Avnbøg på Bornholm for at finde den. Det er vores håb at denne artikel vil inspirere til at gå på jagt efter disse spændende og måske oversete svampe.

Vi bringer her beskrivelser og billeder af de knoldløse knoldslørhatte med bæltet på stokken som er kendt fra Danmark, og deres nærmeste forvekslingsmuligheder samt de arter, som kunne tænkes at forekomme i Danmark, men endnu ikke er fundet. Farvekoderne refererer til Kornerup og Wanscher (1965). Basereaktionerne er foretaget med ca. 30% KOH-opløsning. Det citerede materiale vil blive deponeret på Botanisk Museum, København (C). I materialelisterne er TF og TSJ anvendt som forkortelse af forfatternes navne.

Brunbæltet Slørhat (*C. saginus* (Fr.:Fr.) Fr.) Syn.: *C. subvalidus* Rob. Henry.

Frugtlegerer ret store, hatdiameter op til 15 cm. Hat først halykugleformet, siden hvælvet til udbredt, fedtet til slimet, mørkt gulbrun (5B7), af og til mørkere brun (6E6-6D6) mod midten, randen gullig (4A5-4A6), med flager af svøb som er cremegullige (4A2) til brunlige og lette at adskille fra hathuden. Lameller cremehvide til gråhvide. Stok cylindrisk, ofte lettere udvidet mod basis, hvidlig, med bæltet af mere eller mindre uldent, orangebrunt (5C6) til mørkere brunt (5D8) svøb, som af og til kan danne en „sok“ omkring stokbasis. Kød hvidligt. Lugt ubetydelig (svagt sødlig som mange andre slørhatte), smag mild. KOH-reaktion i stökkød negativ, brunlig (5C6) i hatkød, negativ på hat-

Brunbæltet Slørhat (*Cortinarius saginus*) under Gran (*Picea*) ved Steinan, Trondheim, Norge 18.9.2001 (TSJ2001-022). Foto Thomas Stjernegaard Jeppesen.

Gulbæltet Slørhat (*Cortinarius triumphans*) under Birk (*Betula*) i løveng ved Tjaukle på Gotland, Sverige 19.9.2000 (TF2000-022). Foto Tobias Guldberg Frøslev.

hud. Sporer 8-10 × 5-6 µm, ellipsoidiske, fint ornamenterede. Vokser med Gran, sjældent Fyr, i næringsfattige nåleskove. Ikke kendt fra Danmark, men relativt almindelig i vore nabolande. Denne store, brune svamp er let at kende på de brune, til tider næsten pelsagtige svøbbælter og det afvigende voksested i forhold til andre lignende arter. Gulbæltet Slørhat (*C. triumphans*) kan minde om den, men er gullig og vokser med Birk. Hvidbæltet Slørhat (*C. clari-color*) vokser ofte i samme habitat og har også kraftige svøbbælter, men disse er helt hvide, og desuden har den mindre sporer.

MATERIALE: NORGE: Sør Trøndelag, Steinan ved Trondheim, 6.9.2001, TSJ (TSJ2001-010), 10.9.2001, TSJ (TSJ2001-024), 18.09.2001, TSJ (TSJ2001-022).

Gulbæltet Slørhat (*C. triumphans* Fr.)

Syn.: *C. crocolitus* Qué.

Frugtlegerer middelstore, hatdiameter op til 12 cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til udbredt, fedtet til slimet, gullig (4A6), af og til mørkere og varmere farvet mod midten, randen lysere, med lyse tråd- eller flageagtige rester af svøb nær randen. Lameller cremehvide til gråhvide, ofte med mere eller mindre vedvarende violet anstrøg. Stok cylindrisk, ofte lettere udvidet mod basis, hvidlig, med tydelige bælter af mere eller mindre uldent svøb med farve som hatten, svøbet kan af og til kan danne en tydelig „sok“ omkring stokbasis. Kød hvidligt. Lugt ubetydelig, smag mild. KOH-reaktion i stokkød gullig. Sporer 10,5-12 × 6-6,5 µm, ellipsoidiske til mandelformede, fint ornamenterede. Vokser med Birk på næringsrig bund, ofte i gamle birkebevoksninger og gerne i parker og græsenge. Relativt almindelig i Skandinavien og Nordeuropa.

Tilknytningen til Birk adskiller umiddelbart Gulbæltet Slørhat fra alle andre lignende knoldslørhatte. Ud over voksestedet adskiller den sig ved sine kraftige gullige farver og meget tydelige, gullige bælter på stokken. Brunbæltet Slørhat (*C. saginus*) ligner noget, men findes i tilknytning til Gran og er mørkere brun. Selvom Gulbæltet Slørhat er kendt fra relativt mange lokaliteter i Danmark fra nyere tid, registreres den nok mindre end fortjent på grund af sin afvigende økologi i forhold til de fleste andre knoldslørhatte.

MATERIALE: DANMARK: NØ-SJÆLL.: Boserup Skov, 26.9.2001, TF (TF2001-107).

NORGE: Sogn og Fjordane, Loi v. Luster, 26.8.2002, TF & TSJ m. fl. (TSJ2002-007).

SVERIGE: Gotland, Tjaukle, 19.9.2000, TF & TSJ (TF2000-022).

Løvengs-Slørhat (*C. variiformis* Malençon)

Syn.: *C. luteocingulatus* Bidaud & Fillion.

Frugtlegerer små til middelstore, hatdiameter op til 8 (-10) cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til udbredt, ofte uregelmæssigt bugtet, sommetider svagt umbonat, indvokset radiært fibret, gulbrun (4B5), sjældnere orangebrun (5C6), evt. med hvidlige småflager af svøb, rand lyst gullig (3A3-3A4), fra begyndelsen svagt klæbrig, snart tør. Lameller gråviolette (17A2), æg ofte mere violet (17A3). Stok cylindrisk, sommetider svagt kølleagtigt udvidet mod basis, hvidlig, med tydelig, næsten ringagtig slørzone placeret ca. 3/4 oppe på stokken, under denne med tydelige orangebrune (5C7) svøbbælter. Kød hvidligt, men i stok-cortex med en grålig tone i toppen, nedefter med en svag grøngul refleks (1A2). Lugt ubetydelig (svagt sødlig som mange andre slørhatte), smag mild. KOH-reaktion i hatkød og stokbasis negativ til brunlig (5C6), i stokkød gulbrun (4B7), på hat-hud negativ. Sporer 9-11 × 5,5-6,5 µm, ellipsoidiske til svagt mandelformede, fint og distinkt ornamenterede.

Vokser med forskellige arter af Eg på kalk- eller mineralrig jord, på vore breddegrader i biotoper med løvengs-karakter. Vidt udbredt, men relativt sjælden i hele Europa og ikke kendt fra Danmark. Løvengs-Slørhat (*C. variiformis*) er en gulligbrun svamp, som overfladisk ligner Foranderlig Slørhat (*C. varius*), som vokser med Gran. Løvengs-Slørhat afviger dog fra denne ved sin radiært fibrede hat og manglende basereaktion. Desuden vokser den udelukkende med Eg. Arten er hovedsagelig kendt fra Mellem- og Sydeuropa, men er fundet et par steder i Sverige og kunne måske også findes i Danmark. Den kan forveksles med de egetilknyttede arter Middelhavs-Slørhat (*C. caligatus*) og Skællet Slørhat (*C. maculosus*). Hatten er dog ikke skællet/fibret af fællessvøb som hos disse, men har højst nogle hvidlige velumlapper på den indvokset fibrede hat. Desuden er stok-

Løvengs-Slørhat (*Cortinarius variiformis*) under Eg (*Quercus*) i løvskov ved Karlstejn sydvest for Prag, Tjekkiet 24.9.2002 (TSJ2002-033). Foto Thomas Stjernegaard Jeppesen.

Forandelig Slørhat (*Cortinarius varius*) under Gran (*Picea*) fra Mendelpass ved Kaltern, Italien 11.10.2000 (TF2000-083). Foto Tobias Guldberg Frøslev.

ken ikke rodagtigt tilspidset som hos disse to. Tilknytningen til Eg og de mindre sporer adskiller den fra Ringbæltet Slørhat (*C. vulpinus*) og Avnbøg-Slørhat (*C. pseudovulpinus*), som ofte også producerer større frugtleger.

Vores to indsamlinger af Løvengs-Slørhat har lidt mindre sporer ($8,9-9,5 \times 5,4-5,7 \mu\text{m}$), end der normalt angives i litteraturen ($9,5-11,5 \times 5,5-6,5 \mu\text{m}$), men vi tillægger ikke denne afvigelse betydning, da det er en karakteristisk svamp, og alle øvrige karakterer stemmer overens. Malençon og Bertault (1970) angiver i originalbeskrivelsen sporemålene ($9,2-10-12 \times (5,1-5,5-6,3(-7) \mu\text{m})$, og således ligger de fleste af sporerne på vores indsamlinger inden for disse, men absolut i den lave ende.

MATERIALE: TJEKKIET: Karlstejn SV for Prag, 24.9.2002, TF & TSJ, (TSJ2002-033), 25.9.2002, TF & TSJ, (TSJ2002-038).

Foranderlig Slørhat (*C. varius* (Schaeff.:Fr.) Fr.)

Frugtleger små til middelstore, hatdiameter op til 10 (-12) cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til udbredt, glat (uden radiære fibre), fra starten lyst gullig (4A4) til brungul (5B7), sjældent mørkere, rand lysere, aldrig med svøbrester, ofte vedvarende slimet til klæbrig. Lameller oftest gråviolet (18A2), men gerne kraftigere farvet, specielt æggen. Stok cylindrisk, sommetider svagt køllegtigt udvidet mod basis, hvidlig, kun med utydelig ringagtig slørzone, oftest uden svøbbælter, ellers med utydeligt hvidligt svøb. Kød hvidligt, men i stoktoppen ofte med en gullig tone. Lugt ubetydelig, smag mild. KOH-reaktion i kød tydeligt gullig på nær i stobasis. Sporer $10-12 \times 6-7,5 \mu\text{m}$, elipsoide til mandelformede, fint og distinkt ornamenterede. Vokser med Gran på rigere jord og er relativt almindelig i boreale og montane nåleskove i Europa, men er ikke kendt fra Danmark.

Foranderlig Slørhat karakteriserer sig i forhold til alle de andre omhandlede arter ved at have en næsten helt strukturløs, glat hat uden radiære fibre. Desuden er svøbresterne på stokken højst til stede i form af et hvidligt bånd. Arten er ikke kendt fra Danmark, men er relativt almindelig i vore nabolandes granskove og kan

muligvis med lidt held findes i nogle af de rigere danske granskove.

Gul Slørhat (*C. delibutus* Fr.) fra underslægt *Myxadium* ligner noget, men har slimet stok og subglobose sporer og gror under Birk.

MATERIALE: FRANKRIG: Jura: Forêt de Levier, 30.9.1998, TF & TSJ m. fl. (TSJ1998-097).

ITALIEN: Kaltern: Mendelpass, 11.10.2000, TSJ & TF (TF2000-083).

NORGE: Sør Trøndelag: Steinan ved Trondheim, 1.9.2001, TSJ (TSJ2001-007).

SCHWEIZ: Neuchâtel: Les Cadolles, 13.10.2000, TF & TSJ (TSJ2000-095).

SLOVENIEN: Pringel, M. Christensen, J. Heilmann-Clausen og TF, 14.10.2001 (TF2001-202).

SVERIGE: Gotland, 23.9.2000, TF & TSJ m. fl. (TF2000-038, TF2000-042).

Hvidlig Slørhat (*C. argutus* Fr.)

Frugtleger små til middelstore, hatdiameter op til 8 (-10) cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til udbredt, sjældent svagt umbonat, fedtet til tør, fint indvokset radiært fibret, hvidlig til creme, med alderen lyst brunlig (5B4), særlig omkring centrum. I randen med tydelige hvidlige svøbrester. Særlig hos unge frugtleger er hatten ofte dækket af fint radiært trådet svøb (lup!). Lameller hvidlige til gråhvide, tætte. Stok cylindrisk til svagt køllegformet, basis tilspidset, hvidlig med tydelige, hvide svøbbælter, anløbende gulligt til rødbrunt (7A6-7C6) ved håndtering. Kød hvidligt, men anløber langsomt rødbrunt til blåsort ved gennemskæring og i skader. KOH-reaktion ifølge Brandrud (1996) negativ. Lugt mild til noget jordagtig, smag mild. Sporer $9-10,5 \times 5-6 \mu\text{m}$, mandelformede, fint og distinkt ornamenterede. Ekssikkater er ofte tydeligt blåsorte eller rødbrune i snitflader. Knyttet til Bævreasp (*Populus tremula*) på rigere bund. Relativt almindelig på den Skandinaviske Halvø, sjældent i resten af Europa.

I Danmark foreligger der et enkelt fund af Hvidlig Slørhat, som blev gjort af Christian Lange i blandskov med Hassel, Eg og Bævreasp i Gulstavskovene på Sydlangeland (Vesterholt 1992). Med sit relativt anonyme udseende må det anses for sandsynligt at den kunne være overset herhjemme. I Syd- og Mellemeuropa finder man den nærtstående *C. paracephalixus*, primært under Sølv-Poppel (*Populus alba*).

Hvidlig Slørhat (*Cortinarius argutus*) under Bævreasp (*Populus tremula*) ved Ulvberget, Tuna, Sverige 20.9. 1983 (CFP194). Foto Siw Muskos.

Sortnende Slørhat (*Cortinarius fraudulentus*) under Gran (*Picea*) i blandskov i Les Cadolles ved Neuchâtel, Schweiz 13.10.2000 (TSJ2000-078). Foto Thomas Stjernegaard Jeppesen.

Den adskiller sig fra Hvidlig Slørhat (*C. argutus*) ved at have mere gulligbrune farver på hatten, kraftigere svøb, større sporer samt en gul KOH-reaktion i kødet.

Fælles for arterne Hvidlig Slørhat (*C. argutus*), *C. paracephalixus*, Sortnende Slørhat (*C. fraudulentus*) og Herkules-Slørhat (*C. herculeus*) er kødets rødmen ved gennemskæring eller håndtering.

MATERIALE: NORGE: Sogn og Fjordane: Loi v. Luster, 26.8.2002, TF & TSJ m. fl. (TSJ2002-006).

Sortnende Slørhat (*C. fraudulentus* Britzelm.)

Frugtlegermer middelstore, hatdiameter op til 12 cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til udbredt, fedtet til tør, fint indvokset radiært fibret, hvidlig til creme (3A3), hos udvoksede frugtlegermer ofte okkerbrun (4A5) omkring midten. I randen med tydelige, hvidlige svøbrester. Særlig hos unge frugtlegermer er hatten ofte dækket af fint, radiært trådet svøb (lup!). Lameller hvidlige til gråhvide, middeltætte. Stok cylindrisk til svagt kølleformet, basis ofte tilspidset, hvidlig, med tydelige hvide svøbbælter, anløbende gulligt til rødbrunligt (7A6-7C6) ved håndtering. Kød hvidligt, men anløber langsomt rødbrunt til blåsort ved gennemskæring og i skader. Lugt stærkt jordslået (kan ikke erkendes af alle), smag ubetydelig. KOH-reaktion i kød og på hathud negativ. Sporer 12-14 × 7-8 µm, mandelformede til svagt ellipsoidiske, med fint og distinkt ornament. Ekssikkater er ofte tydeligt blåsorte eller rødbrune i snitflader. Knyttet til Gran på kalkrig jord. Har en vid, men noget østlig udbredelse i Europa og er ikke kendt fra Danmark.

Sortnende Slørhat (*C. fraudulentus*) skelnes let fra de øvrige grantilknyttede arter på sine lyse farver, sine store sporer og det rødmende til sortnende kød. Mere oplagt er forveksling med den poppeltilknyttede Hvidlig Slørhat (*C. argutus*), som dog har mindre sporer.

MATERIALE: SCHWEIZ: Neuchâtel: Les Cadolles, 13. 10.2000, TF & TSJ (TSJ2000-078).

Herkules-Slørhat (*C. herculeus* Malençon)

Frugtlegermer meget store, hatdiameter op til 18 cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til

udbredt, fedtet, fint indvokset radiært fibret, gulligbrun til orangebrun (5B7-5C7-5D7), randen lysere og ofte med hygrofane pletter og hvidlige svøbflager. Særlig hos unge frugtlegermer er hatten ofte dækket af fint, radiært trådet svøb (lup!). Lameller hvidlige til creme. Stok cylindrisk til kølleformet, hvidlig med distinkte hvidlige til gullige eller hos ældre frugtlegermer rødbrune (6E8) svøbbælter. Kød hvidligt, men noget rødmende ved gnidning. Lugt stærk og ubehageligt jordagtig som *C. varicolor*. KOH-reaktion i kød gullig. Sporer 11-12,5 × 6-6,5(-7) µm, mandelformede med distinkt ornament. Udelukkende kendt i middelhavsområdet i plantager med Atlas-Ceder (*Cedrus atlantica*) på kalkrig grund. Sandsynligvis indslæbt fra Marokko, hvor den skulle være almindelig i Atlasbjergene.

Herkules-Slørhat kan med sine store, rødmende og ildelugtende frugtlegermer og sit specielle voksested ikke forveksles med andre arter.

MATERIALE: FRANKRIG: 20. europæiske Cortinariuskongres i Le Pradet nov. 2002, flere udstillede indsamlinger (uden belæg); Provence, Petit Luberon, Massif de Cèdres, 9.11.1999, under *Cedrus* og *Quercus ilex*, J. Vesterholt (JV99-696).

Ringbæltet Slørhat (*C. vulpinus* Velen.)

Frugtlegermer middelstore, hatdiameter op til 10 (-12) cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til udbredt, ofte med længe indrullet rand, først svagt klæbrig, men snart helt tør, dækket af rigelige flossede svøbrester, som er vanskelige at adskille fra hathuden, eventuelt mere eller mindre filtet til skællet omkring midten, varmt orangebrun (6B7) til rødbrun (7C8), rand lysere på grund af hvidlige svøbrester. Lameller lyse, sjældent mere eller mindre violette. Stok cylindrisk med ofte kraftige, flossede bæltet af svøb, som først er hvidlige, siden eventuelt brunlige. Kød hvidligt, eventuelt med svag blålig refleks i stoktoppen. Lugt med alderen ubehageligt jordagtig (som *C. varicolor*). Sporer 11-13 × 6,5-7,5 µm, ellipsoidiske til mandelformede, fint og distinkt ornamenterede. Ingen reaktion med KOH. Vokser udelukkende med Bøg på næringsrig til kalkrig jord, ofte i dybt løv. Relativt almindelig, også i Danmark.

Herkules-Slørhat (*Cortinarius herculeus*) under Ceder (*Cedrus*) og Sten-Eg fra Massif de Cèdres ved Petit Luberon, Provence 9.11.1999 (JV99-696). Foto Jan Vesterholt.

Ringbæltet Slørhat (*Cortinarius vulpinus*) under Bøg (*Fagus*) i blandskov i Les Cadolles ved Neuchâtel, Schweiz 12.10.2000 (TF2000-093). Foto Tobias Guldberg Frøslev.

Ringbæltet Slørhat er nok en af de bedst kendte knoldslørhatte i vores område. Den er ret variabel i sit udseende og kan ligne flere af de andre arter, selvom den med sit mest karakteristiske „pelsede“, ræverøde udseende under et bøgetræ er let at kende. Den som den ligner mest, er Avnbøg-Slørhat (*C. pseudovulpinus*), som dog vokser under Avnbøg, lugter osteagtigt, gulner i kødet og har mindre varme farver (se denne). Den anderledes, jordagtige lugt hos Ringbæltet Slørhat kan, som lugten hos *C. varicolor*, ikke erkendes af alle. De mindre og egetilknyttede arter Middelhavs-Slørhat (*C. caligatus*) og Skællet Slørhat (*C. maculosus*) kan ligeledes ligne, men har kortere spor og kun så varme farver.

Der har igennem tiderne været andre videnskabelige navne for Ringbæltet Slørhat i spil end *C. vulpinus*. *C. rufoalbus* Kühn. og *C. fluryi* Moser er blandt de hyppigst anvendte i litteraturen. Begge disse navne er imidlertid yngre og må forkastes hvis man anerkender at den oprindelige beskrivelse af *C. vulpinus* rent faktisk dækker den her behandlede art. Dette er der dog ikke enighed om mellem franske og skandinaviske mykologer, og det bunder i at det ikke er helt klart hvorvidt Velenovskys beskrivelse drejer sig om det rødbrune bøgeskovstaxon med tilspidset stok eller det okkerbrune, avnbøgtilknyttede taxon *C. pseudovulpinus* med det gulfarvede kød og cylindrisk stok. Velenovsky (1921) angiver hatfarven som rødbrun og nævner ikke at kødet skulle gulne, hvilket peger på bøgearten, men hans planche viser en svamp med svagt kølleformet stok, en karakter man næppe ser hos denne.

For at gøre forvirringen komplet vælger nogle forfattere at behandle bøgeskovsarten under navnet *C. ophiopus* Peck, som er beskrevet fra Nordamerika. Undersøgelser af typen for *C. ophiopus* tyder dog ikke på at der er tale om en art fra sektion *Phlegmacium*, idet den har en tyk hathud uden hypoderm og sporer med et finere ornament (Brandrud 1996). Endelig vælger nogle forfattere ydermere at splitte arten i to – en med lyse lameller og en med violette lameller. Vi vælger dog at opfatte dette som endepunkter i den naturlige variation inden for en art.

MATERIALE: DANMARK: Ø-JYLL.: Marselisborg Skov, v/Thors mølle, 18.10.1998, TSJ (TSJ1998-126); Trelde Vesterskov, 9.10.1999, TSJ (TSJ1999-081). – FYN: Karlsskov, 5.10.2001, A. Petersen (TF2001-158); Langesø, 7.10.2001, TF m.fl. (TF2001-173). – NØ-SJÆLL.: Allindelille Fredskov, 14.10.2001, TSJ (TSJ2001-055) 17.10.2002, TSJ (TSJ2002-047). – MØN: Møns Klinteskov, 19.9.1999, TF og TSJ (TF1999-062), 2.10.1999, TSJ m. fl. (TSJ1999-071).

ITALIEN: Kaltern, Mendelpass, 10.10.2000, TSJ & TF (TF2000-080).

SCHWEIZ: Neuchâtel: Les Cadolles, 12.10.2000, TSJ & TF (TF2000-093).

SLOVENIEN: Osojnisa: SV for Ziri, 14.10.2001, M. Christensen, J. Heilmann-Clausen og TF (TF2001-213).

Avnbøg-Slørhat (*C. pseudovulpinus* Rob. Henry)

Frugtlegemer middelstore, hatdiameter op til 10 (-12) cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til udbredt, ofte med længe indrullet rand, først svagt klæbrig, men snart helt tør, dækket af rigelige, flossede svøbrestre, som er vanskelige at adskille fra hathuden, ofte mere eller mindre filtet til skællet omkring midten, mørkt gulbrun (5B6) til okkerbrun (5C6), rand lysere på grund af hvidlige svøbrestre. Lameller gråviolet (15A2) til grålige, men da oftest med violet æg. Stok cylindrisk, med tydelig ringzone, under denne beklædt med flossede bælter af svøb, som først er hvidlige, siden brunlige (6B5). Kød hvidligt, anløber ved gennemskæring gult (2A6-3A5) efter få minutter. Hele frugtlegemet anløber ved håndtering orangebrunt (5B7). Lugt stærk og ubehagelig i retning af gammelost eller ammoniak. KOH-reaktion i kød blegt gullig (2A3), stærkere gul hvor kødet er skadet af insekter, på hathud negativ. Sporer 11,5-13 × 7-7,5 µm, ellipsoidiske til mandelformede, distinkt ornamenterede. Vokser næsten udelukkende med Avnbøg på kalk- og næringsrig jord. Følger stort set avnbøgens udbredelse i Europa og er hyppigst i Mellem Europa, ikke kendt fra Danmark, men den findes på Öland, hvor den både er fundet under Avnbøg og Hasel.

Avnbøg-Slørhat (*C. pseudovulpinus*) minder umiddelbart meget om den relativt velkendte Ringbæltet Slørhat (*C. vulpinus*), som dog er mere livligt rødbrun og kun vokser med Bøg. Desuden adskiller den kraftige gulning af kødet

Avnbøg-Slørhat (*Cortinarius pseudovulpinus*) under Avnbøg (*Carpinus*) i blandskov ved Valdahôn, Frankrig 29.9.1998 (TSJ1998-090). Foto Thomas Stjernegaard Jeppesen.

Skællet Slørhat (*Cortinarius maculosus*) under Stilk-Eg (*Quercus robur*) i Kasmose Skov, Fyn 5.10.2001 (TF2001-152). Foto Tobias Guldberg Frøslev.

og den særprægede lugt Avnbøg-Slørhat fra alle andre arter i gruppen.

MATERIALE: FRANKRIG: Doubs: Valdahôn, 29.9.1998, M. Holm, TF & TSJ (TSJ1998-090).

TJEKKIET: Karlstejn SV for Prag, 21.09.2002, TF & TSJ (TSJ2002-016).

TYSKLAND: Karlstadt, 6.10.2000, TSJ & TF (TF2000-072).

Skællet Slørhat (*C. maculosus* (Pers.:Fr.) Fr.)

Syn.: *C. squamedioradicans* Bellivier ex Cheype. Frugtlegerer små, hatdiameter op til 8 cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til udbredt med længe indrullet rand, først svagt klæbrig, men snart helt tør, fra starten brunlig (6C6), senere mørkere, med meget tydelige, mørkebrune (8E5) koncentriske skæl. Lameller gråviolette (16A2) med kraftigere farvet æg. Stok ofte tydeligt tenformet med rodagtig tilspidsning, med kraftigt skællede, tætte bæltter af brunt (6C6) svøb. Oftest danner det kraftige svøb en „sok“ omkring stokbasis. Kød hvidligt. KOH-reaktion i kød og på hat negativ. Sporer $9-9,5 \times 5,5-6 \mu\text{m}$, bredt ellipsoidiske til svagt mandelformede, fint og distinkt ornamenterede. Vidt udbredt i Europa, men meget sjælden. Sandsynligvis hyppigst i Sydeuropa.

Denne lille svamp kan umiddelbart ligne en trævlhat eller en skælhat på grund af den meget skællede stok og hat. Den vokser med løvfældende Eg og ligner meget den nærtstående Middelhavs-Slørhat (*C. caligatus*), som dog kun er kendt under vintergrønne egearter i Middelhavsregionen. Ud over økologien adskiller Skællet Slørhat (*C. maculosus*) sig fra Middelhavs-Slørhat (*C. caligatus*) ved at være mørkere, mere skællet (specielt på hatten), og have en mere tenformet og tilspidset stok. Middelhavs-Slørhat har desuden ofte bredere sporer.

Arten er kun kendt fra ganske få (under 10) lokaliteter, heriblandt en i Danmark. På grund af det specielle udseende er det usandsynligt at arten er overset. Den eneste oplagte forvekslingsmulighed er Middelhavs-Slørhat, men vi kender ikke til „fejl“-registreringer af denne under løvfældende ege. Derfor må man anse Skællet Slørhat for at være yderst sjælden (i hele Europa), og vi foreslår at den optages på den danske rødliste i kategorien akut truet (CR).

MATERIALE: DANMARK: FYN: Kasmose Skov, 5.10.2001, TF (TF2001-152).

Middelhavs-Slørhat (*C. caligatus* Malençon)

Frugtlegerer små til middelstore, hatdiameter op til 10 cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til udbredt, først svagt klæbrig, men snart helt tør, fra starten cremehvid, cremegul (3A3), sjældent med blåligt skær (20A2) i randen, senere gulbrun (4B4) eller orangebrun (5C6), dækket af fint, radiært trådet svøb, som er vanskeligt at adskille fra hathuden, af og til mere eller mindre filtet til skællet. Lameller gråviolette (18A2) med kraftigt violet rand (18B4). Stok cylindrisk, ofte tydeligt „rodagtigt“ tilspidset mod basis, med kraftige bæltter af gulbrunt (4B4) til brunt (5D7) svøb. Sommetider kan det kraftige svøb danne en „sok“ omkring stokbasis. Kød hvidligt. Lugt og smag noget ubehagelig eller jordagtig. KOH-reaktion i kød og på hat negativ. Sporer $9-10 \times 5,5-6,5 \mu\text{m}$, bredt ellipsoidiske til svagt mandelformede, fint og distinkt ornamenterede. Vokser gerne i tørre habitater på kalk- og næringsrig jord under vintergrønne ege, hvor den lokalt kan være ret almindelig.

Middelhavs-Slørhat (*C. caligatus*) er kun med sikkerhed kendt fra vintergrønne ege i middelhavsområdet. Den meget lignende Skællet Slørhat (*C. maculosus*) er derimod kun kendt under løvfældende ege, men adskiller sig også i andre karakterer (se denne).

MATERIALE: FRANKRIG: Toulon, Sion Blanc, 5.11.2002, TF & TSJ m. fl. (TSJ2002-054); Montpellier: Mt. du Gardiole, 14.11.2002, TSJ og TF (TF2002-101), 15.11.2002, TSJ & TF (TF2002-102).

Kornet slørhat (*C. papulosus* Fr.)

Frugtlegerer små til middelstore, hatdiameter op til 10 cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til udbredt, stærkt slimet. Omkring centrum brun (6D6) til rødbrun (7D6), som regel fint kornet opsprukket, udefter bleggul (4A3) til i randen næsten hvidlig. Lameller hvidlige til creme. Stok cylindrisk til svagt kølleformet, hvidlig til blegt gullig (4A2), med tiltrykte, klæbrige, rødbrune til purpurbrune (8D4-8E4) bæltter af svøb. Kød hvidligt. Lugt noget sødlig eller majsagtig, smag mild. KOH-reaktion på hatcentrum mørkt purpur (9E3), på hatranden

Middelhavs-Slørhat (*Cortinarius caligatus*) under Sten-Eg (*Quercus ilex*) ved Mt. du Gardiole ved Montpellier, Frankrig. 12.10.2002. Foto Tobias Guldberg Frøslev.

Kornet Slørhat (*Cortinarius papulosus*) under Gran (*Picea*) ved Steinan, Trondheim, Norge 16.9.2001 (TSJ2001-018). Foto Thomas Stjernegaard Jeppesen.

olivengrå (4C2). Sporer $8,5-10 \times 5-5,5 \mu\text{m}$, mandelformede til svagt ellipsoidiske, fint og distinkt ornamenterede. Gror med Gran og Fyr, oftest på rigere bund. Relativt almindelig på den Skandinaviske Halvø, sjælden i resten af Europa og ikke kendt fra Danmark.

Med sin fint kornede hatmidte og de klæbrige svøbbælter kan Kornet Slørhat (*C. papulosus*) kun forveksles med Majs-Slørhat (*C. olidus*), som også besidder disse karakterer, men har gulligbrune (aldrig purpurbrune) svøbbælter på stokken.

Det klæbrige svøb kunne måske give anledning til forveksling med arter i underslægt *Myxadium*, men ingen af disse har den fint kornede hathudsstruktur, som er karakteristisk for sektionen Elastici.

MATERIALE: NORGE: Sør Trøndelag: Steinan ved Trondheim, 6.9.2001, TSJ (TSJ2001-011), 16.9.2001, TSJ (TSJ2001-018).

Majs-Slørhat (*C. olidus* J.E. Lange)

Frugtlegermer middelstore, hatdiameter op til 10 (-12) cm. Hat først halvkugleformet, senere hvælvet til udbredt, klæbrig til slimet, olivengul (4B6) til (oliven-)brunlig (5B7), kornet opsprukket omkring midten. Lameller hvidlige til cremefarvede. Stok cylindrisk til kølleformet, hvidlig til blegt brungullig med tiltrykte (brun) gullige svøbbælter af samme farve som hatten. Kød hvidligt. Lugt som rå majs (evt. jordagtig eller som spearmint), smag mild. KOH-reaktion på hat brunlig med et purpur (10E2) skær, tydeligst omkring midten. Sporer $9,5-11,5 \times 5-6,5$, mandelformede til svagt citronformede med fint og lavt ornament. Gror med løvtræer, hovedsagelig Bøg, på rigere bund. Relativt almindelig i Danmark. Kan minde om granskovsarten Kornet Slørhat (*C. papulosus*) (se denne), men adskiller sig i øvrigt fra alle lignende løvskovsknoldslørhatte på grund af sin kornet opsprukne hat og majslugt.

MATERIALE: DANMARK: Ø-JYLL.: Trelde Vesterskov, 20.10.1999, TSJ & TF (TF 1999-094). – NØ-SJÆLL.: Allindelille Fredskov, 17.9.1999, TSJ & TF (TF1999-048), 3.10.2000, TF (TF2000-044), 14.10.2001, TSJ (TSJ2001-054) 17.10.2002, TSJ (TSJ2002-048). – MØN: Møns Klinteskov, 19.9.1999, TSJ & TF (TF1999-061).

Hvidbæltet Slørhat (*C. claricolor* (Fr.) Fr.)

Frugtlegermer store, hatdiameter op til 15 cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til udbredt, udvoksede eksemplarer ofte med lav, bred pukkel, klæbrig til slimet, orangebrun (6D7) til gullig (4A4) med hvide, vatagtige lapper af svøb, randen oftest helt dækket af svøb. Lameller grålige (4B2-4B1), tætte og ret smalle. Stok cylindrisk til svagt afsmalnende mod basis, hvidlig, besat med kraftige, nærmest hudagtige, hvide svøbbælter. Kød hvidligt, i stoktoppen med et gråligt skær. KOH på hathud og i kød negativ. Lugt ubetydelig (svagt sødlig som mange andre slørhatte), smag mild. Sporer $7,5-8,5 \times 3,5-4,5 \mu\text{m}$, ellipsoidiske med fint og utydeligt ornament. Gror primært under Gran og Fyr på næringsfattig bund, men er også fundet under Birk og Bøg. Ret almindelig i skandinaviske nåleskove, men kun fundet én gang i Danmark, i Tisvilde Hegn i Nordsjælland (Poul Printz, pers. medd.).

Hvidbæltet Slørhat (*C. claricolor*) kan forveksles med Brunbæltet Slørhat (*C. saginus*), som kan optræde i samme habitat, men har brunt svøb samt større og mere ornamenterede sporer. Den nært beslægtede Glatsporet Slørhat (*C. turmalis*) kan også ligne, men har mere rent gul hatfarve, mindre svøb og helt glatte sporer samt myceliefilt som ofte anløber rosa ved eksponering. I subarktisk miljø under Dværg-Birk (*Betula nana*) og Dun-Birk (*B. pubescens*) findes et endnu ubeskrivet taxon som er meget lig Hvidbæltet Slørhat, men som adskiller sig ved at have violet velum og lidt større sporer. Vi har gjort et fund af denne svamp i Sydgrønland (Mellemlandet, Narsarsuaq), og T. E. Brandrud kender den fra højfjeldet i Norge.

I Flora Agaricina Danica (Lange 1935-1940) har Jacob E. Lange afbildet en svamp under navnet *C. claricolor* (planche 85A), men billedet og beskrivelsen indikerer at det er Ringbæltet Slørhat (*C. vulpinus*) der er tale om.

MATERIALE: NORGE: Sør Trøndelag: Steinan ved Trondheim, 29.8.2001, TSJ (TSJ2001-002).

Glatsporet Slørhat (*C. turmalis* Fr.)

Frugtlegermer middelstore, hatdiameter op til 10 (-12) cm. Hat først halvkugleformet, siden hvælvet til udbredt, klæbrig til slimet, gul (4A4),

Majs-Slørhat (*Cortinarius olidus*) under Bøg (*Fagus*) fra Kalsterbjerg i Møns Klinteskov 19.9.1999 (TF1999-061). Foto Tobias Guldberg Frøslev.

Hvidbæltet Slørhat (*Cortinarius clavicolor*) under Gran (*Picea*) ved Steinan, Trondheim, Norge 29.8.2001, TSJ (TSJ2001-002). Foto Thomas Stjernegaard Jeppesen.

i randen noget lysere, men med mørkere hygrofane pletter, særligt i randen, som ung med tynde rimfrostagtige svøbrestre. Lameller hvidlige til lyst creme (3A2), tætte og smalle. Stok cylindrisk til kølleformet eller svagt knoldagtigt udvidet ved basis, hvidlig, i den nedre del med hvidlige svøbbælter eller med en „sok“ af svøb, som anløber noget brunligt (5D6) med alderen. Myceliefilt anløber ofte rosa efter nogen tids eksponering i luft. Kød hvidligt, lugt ubetydelig, smag mild. KOH-reaktion på hathud og i kød negativ. Sporer 8-8,5 × 4-4,5 µm, helt glatte til meget fint og svagt vortede, ret lyse. Gror primært under Gran og Fyr, men kan også findes i næringsfattige bøgeskove. Ret almindelig i skandinaviske nåleskove, men sjældnen i resten af Europa og ikke kendt fra Danmark. Producerer ofte mange frugtlegermer i hekseringe eller lange rækker.

Glatsporet Slørhat (*C. turmalis*) kan måske forveksles med Hvidbæltet Slørhat (*C. claricolor*) som dog er noget større, har meget kraftigere velum og tilspidset stok. Mere oplagt er forveksling med *C. talus* Fr., som adskiller sig ved at have mere eller mindre randet knold, lugte af honning i kødet og have længere og væsentligt bredere sporer.

Navnet *C. sebaceus* Fr. har også været brugt om denne art, men der synes nu at være bred konsensus om navnet *C. turmalis* Fr.

MATERIALE: NORGE: Sør Trøndelag: Steinan ved Trondheim, 28.8.2001, TSJ (TSJ2001-001).

Kæmpe-Slørhat (*C. praestans* (Cordier) Gillet)

Frugtlegermer store til meget store, hatdiameter op til 20 cm. Hat først halvkugleformet, senere hvælvet til udbredt, eventuelt svagt tragtformet som gammel, først mørk rødbrun (11D8) til purpurbrun (11F8), evt. mere blålig, ofte karakteristisk radiært rynket, slimet til klæbrig, senere lysere rødbrun (8C7-8), ofte med tydelige, hvidlige velumlapper. Lameller hvidlige, ofte svagt blålige som unge. Stok meget kraftig, kølleformet til knoldagtigt udvidet (dog aldrig med randknold), med relativt svage, hvidlige til lyst blålige svøbbælter. Kød hvidligt, lugt ubetydelig. Reaktion med KOH negativ (svagt brunlig) ifølge Moser (1961). Sporer 14-16 × 8-10 µm, el-

lipsoide til mandelformede, tydeligt og relativt groft ornamenterede. Gror primært med andre løvtræer end Bøg på næringsrig eller mineralrig bund. Kendt fra flere steder i det sydlige Sverige (specielt Öland) og fra nogle få lokaliteter i de beskyttede sydnorske fjorde, hvor den gror med Lind i gamle skove. Den er aldrig fundet i Danmark, og som nævnt er det sandsynligt at vi ganske simpelt ikke kan mønstre egnede habitater for denne prægtige svamp. Som oftest vil den ikke kunne forveksles med de andre arter, og små, tørre eksemplarer med kraftigt udviklede stokbælter, som dermed eventuelt kunne være årsag til forvekslinger, adskiller sig dog ved de store sporer.

MATERIALE: FRANKRIG: Besançon, Grand Desert, 1.10.1998, TF & TSJ (TF1998-107); Arbois, 3.10.1998, TSJ & TF (TF1998-120).

Andre arter

Ud over de beskrevne og illustrerede arter findes der i Europa en del lignende og nærtbeslægtede arter, som er sjældne og/eller har en begrænset udbredelse. Det drejer sig om *C. populinus* Brandrud, der ligner Løvengs-Slørhat (*C. variiformis*), men gror under Bævreasp og har mindre sporer. Den er kun kendt fra det centrale Fennoskandien samt Frankrig. *C. paracephalix* Bohus er kun kendt fra flodsletter i Mellem- og Sydeuropa, hovedsagelig under Sølvpopel. Den meget fibrede *C. pini* Brandrud ligner umiddelbart *C. fulvoochraceus* Rob. Henry eller Fibret Slørhat (*C. glaucopus* (Schaeff.: Fr.) Gray), men er kun kendt fra få lokaliteter i det centrale Skandinavien og Syd-tyskland og vokser med Fyr på kalk. Den ligeledes meget fibrede, men mere varmt farvede *C. norrlandicus* Brandrud er kun kendt under Gran i det nordlige og centrale Skandinavien. *C. tiliae* Brandrud ligner meget Løvengs-Slørhat (*C. variiformis*) og *C. populinus*, men vokser kun under Lind og er kun kendt fra få lokaliteter i Norge og Schweiz.

Det skal for en ordens skyld nævnes at hver af de arter der er præsenteret her, kan opdeles i mellem to og ti arter/varieteter/former, hvis man følger det meget snævre arts-koncept der anvendes i det franske værk *Atlas des Cortinaires'* (Moëgne-Loccoz m.fl. 1990-2002) 9. udgave, som

Glatsporet Slørhat (*Cortinarius turmalis*) under Gran (*Picea*) ved Steinan, Trondheim, Norge 28.8.2001 (TSJ2001-001). Foto Thomas Stjernegaard Jeppesen.

Kæmpe-Slørhat (*Cortinarius praestans*) under Lind (*Tilia*) ved Arbois, Frankrig 3.10.1998 (TF1998-120). Foto Tobias Guldberg Frøslev.

bl.a. omhandler disse knoldløse grupper. Hovedparten må antages at være „klimatiske varieteter“, der skyldes tørt vejr, voksested i dybt løv o.lign. På baggrund af de indsamlinger vi har set af „knoldløse knoldslørhatte med bælder på stokken“, har vi ikke fundet grund til at operere med yderligere arter/varieteter end dem vi har brugt i denne artikel.

For supplerende illustrationer af de beskrevne arter og andre knoldslørhatte kan man besøge „The Phlegmacium Website“ på Internettet (www.cortinarius.com), hvor vi løbende lægger billeder og beskrivelser af europæiske knoldslørhatte ud i takt med at vi finder dem. Desuden kan mange af arterne ses illustreret i Cortinarius, Flora Photographica (Brandrud m.fl. 1989-1998) og Atlas des Cortinaires (Moëgne-Loccoz m.fl. 1990-2002).

Vi takker André Bidaud, Torbjørn Borgen, Tor Erik Brandrud, Corsino Gutierrez, Tommy Knutsson, Christian Lange, Poul Printz, Erik Rald og Jan Vesterholt for oplysninger om enkelte arters forekomst og udbredelse, og Svampeforeningens fonde, som har gjort det muligt for os at opsøge arternes voksesteder rundt omkring i Europa. Desuden takker vi Mogens Holm for at stille materiale til rådighed.

Litteratur

- Brandrud, T.E. 1996. Cortinarius Subgen. Phlegmacium section Phlegmacium in Europe. Descriptive part. – *Edinburgh Journal of Botany* 53: 331-400.
- Brandrud, T.E., H. Lindström, H. Marklund, J. Melot & S. Muskos 1989-1998. Cortinarius, Flora Photographica (vol. 1- 4). Cortinarius HB. – Härnösand.
- Jeppesen, T.S. & T. Frøslev 1999. Gule knoldslørhatte i Danmark. – *Svampe* 40: 13-27.
- Kornerup, A. & J.H. Wanscher 1965. Farver i farver. – København.
- Lange, J.E. 1935-1940. Flora Agaricina Danica (vol. 1-5). – København.
- Malençon, G. & R. Bertault 1970. Champignons supérieurs du Maroc – I. Faculté des sciences. – Rabat.
- Moëgne-Loccoz, P., A. Bidaud, P. Reumaux, R. Henry, G. Eyssartier & X. Carteret 1990-2002. Atlas des Cortinaires (vol. 1-11) – Éd. Fédération mycologique Dauphiné-Savoie.
- Moser, M. 1961. Die Gattung Phlegmacium (Schleimköpfe). Die Pilze Mitteleuropas, Band IV. – Bad Heilbrunn.
- Velenovsky, J. 1921. Ceské houby, III. – Prag.
- Vesterholt, J. 1992. Interessante fund af knoldslørhatte (Cortinarius underslægt Phlegmacium). – *Svampe* 27: 41-45.

Foreningen til Svampekundskabens Fremme fylder 100 år i 2005 – et jubilæum der skal fejres

Flemming Rune

I oktober 2005 er det 100 år siden, at Foreningen til Svampekundskabens Fremme blev grundlagt. I den periode har over 10.000 naturelskere og mykologer været medlem af foreningen og i fællesskab skabt, hvad der i dag er Nordens største og mest aktive sammenslutning af svampesamlere: 1800 medlemmer og mere end 150 årlige arrangementer.

Det er klart, at et 100-års jubilæum med de forudsætninger ikke kan gå stille af, og foreningens bestyrelse har derfor siden den årlige „svampedag“ i februar indkaldt forslag fra medlemmerne til festligholdelsen. Der er stadig mere end et år at forberede sig i, så der er endnu tid til gode idéer, og gerne med tilhørende arbejdskraft, da alt arbejde i foreningen jo foregår ulønnet og udføres – af medlemmerne selv.

Flere jubilæums-projekter er allerede under opsejling, og i det følgende skitseres nogle, der forhåbentlig vil kunne realiseres med bred opbakning fra medlemmerne:

Historiens største svampeudstilling

Udstillinger af friske svampe har været en central aktivitet i foreningen helt siden dens start. Det er ved udstillingerne, at man virkelig forundres over naturens umådelige mangfoldighed inden for svamperiget. Flere udstillinger har haft over 300 arter udstillet, men hvor højt kan man nå op i den samme weekend? 500, 700, 1000 arter? Med hjælp fra alle egne af landet og måske et antal tilrejsende mykologer fra udlandet kan vi lave en demonstration, der vil stå gny om i mange år fremover. Vil nogen ligefrem prøve at komme i Guinness' Rekordbog?

En ganske særlig svampeweekend

Foreningen blev stiftet den 1. oktober, og den dato falder på en lørdag i 2005. Mon ikke der vil være opbakning til at afholde en ganske særlig svampeweekend med foredrag, særudstilling(er), festbanket og spændende aktiviteter, der kan give anledning til en passende medieopmærksomhed. Da den engelske svampeforening, British Mycological Society, holdt 100-års jubilæum i 1996, lykkedes det

at få over 100 udstillere til at demonstrere alle mulige sider af svampenes verden i en historisk hall i London...

International svampefarvekongres

Siden begyndelsen af 1980'erne har der hvert andet år været afholdt et internationalt symposium om garnfarvning med svampe. I 2003 afholdes symposiet i Australien – forunderligt nok i den lille by Denmark – og der er lagt billet ind på at afholde næste symposium i Danmark i forbindelse med foreningens jubilæum. Der ventes mellem 100 og 150 deltagere fra hele verden, og arrangementet søges afholdt på en højskole eller lign. i slutningen af august.

Jubilæums-svampeture

I foreningens første aktive år (1906) efter stiftelsen blev der afholdt fem svampeture i Københavns omegn. Det er indlysende at gentage disse fem ekskursioner: 19/8 fra Hareskov Station, 2/9 fra Vedbæk Station, 16/9 fra Birkerød Station, 7/10 fra Springforbi og 14/10 fra Gribso trinbræt i Gribskov. I 2005 falder alle dagene på fredage, men i 2006 (hvor de vel rettelig bør holdes?) falder de på lørdage.

Jubilæumsbog: Medlemmernes 100 bedste svampeopskrifter

Her er chancen for at dele sine bedste svampeopskrifter med foreningens andre medlemmer. Mange ligger inde med netop den opskrift, der gør kantarellerne til noget særligt, får tænderne til at løbe i vand efter oksetungen, giver kæmpestøvbolden lige det pift den mangler, eller viser hvordan en rigtig gourmet jonglerer med Karl Johans hat og stok. Det er tanken at samle opskrifterne i en bog, hvor ophavsmænd og -kvinder til opskrifterne får lov at give retterne et par personlige ord med på vejen. Siden idéen blev præsenteret ved svampedagen i februar er ca. 30 opskrifter samlet sammen til bogen. Send straks dine bedste opskrifter (gerne flere) til foreningen (se e-mail og adresse sidst i artiklen).

Mykologiske publikationer

Flere mykologiske publikationer er på tale i forbindelse med jubilæet. På ønskesedlen står bl.a. en ny checkliste over Danmarks svampe, en biografi over danske mykologer og svampeelskere gennem tiden, og måske en udgivelse med et ganske særligt historisk-mykologisk indhold. Disse ønsker er alle meget arbejdskrævende at opfylde og er endnu så tidlige i deres vorden, at ingen tør sætte dato på færdiggørelsen. Men kan jubilæumsåret ikke blive året, hvor de udkommer, så kan det dog være en passende anledning til at få udarbejdelsen sat på skinner.

Foreningens historie

Med 100 års begivenheder i mere end 10.000 svampeentusiasters fællesskab er der meget at fortælle. I foreningens gamle publikationsserier er der tidligere gengivet træk af foreningens historie, men meget er endnu ufortalt, og tiden har måske sat os i stand til at distancere os fra forhistorien på en måde, vi ikke kunne førhen. En oprydning på et meget støvet loft under skifertaget på en bygning i Botanisk Have, København,

bragte for nylig en række glemte arkivalier fra foreningens barndom for dagen. Det resulterer nu i en artikelserie her i tidsskriftet, hvor foreningens historie beskrives i tre-fire artikler som optakt til jubilæet. Den første artikel, om perioden 1905-1925, findes i dette nummer.

Andre tiltag og forslag

Flere andre små og store tiltag er i støbeskeen. Et par medlemmer arbejder med planerne om at etablere en svampedyrknings-udstilling i Botanisk Have, København, hvor man i jubilæums-efteråret udendørs kan vise, hvordan svampe dyrkes på træ og evt. andre vækstsustrater. Andre pusler med tanken om TV-indslag, svampefrimærker, klistermærker, sponsorstøtte til mykologiske aktiviteter og meget andet. De fleste projekter er betinget af andres velvillighed og frem for alt af frivillig arbejdskraft, men bestyrelsen modtager stadig gerne forslag med tilbud om konkret bistand både til nye projekter og til alle, der er skitseret her. Foreningen kan kontaktes på e-mail: svampe@e-box.dk eller postadresse: Søndermarken 75, 3060 Espergærde.

R.W.G. Dennis (1910-2003) R.A. Maas Geesteranus (1911-2003)

Så faldt endnu to af de største fra – næsten samtidig og også stort set lige gamle. Begge tilhørte den polyhistorgeneration, der var i stand til at dække næsten hele det taksonomisk-mykologiske felt og lidt til.

Dennis er måske især kendt for sine omfattende sæksvampestudier, ikke mindst skivesvampene, men han var også medforfatter på den britiske hatsvampecheckliste, skrev en funga over Venezuelas svampe, store afhandlinger om de britiske småøers funga osv. Dennis var en rigtig feltmykolog, som ikke veg tilbage for det tætteste ildtornekrat på det yderste skær. Han havde en klæbehjerne af den mest utrolige slags. Han kunne læse stort set en hvilken som helst håndskrift inklusive sin egen! Oprindeligt var han uddannet plantepatolog, men blev ansat under Wakefield i Royal Botanic Gardens, Kew i 1944 og blev officielt pensioneret i 1975, hvilket

dog ikke forhindrede ham i at forske videre. Han var på arbejde på herbariet indtil få dage før sin død.

Maas Geesteranus var først engageret i lavstudier før han kastede sig over diverse basidiesvampegupper med lidt afstikkere til fx jordtungerne. Hans virke blev udfoldet på rigsherbariet i Leiden, hvor han ligesom Dennis fortsatte med at arbejde til langt efter pensioneringen i 1976. Som pensionist skrev han bl.a. adskillige digre værker om huesvampenes systematik. Tilbage i 60'erne og 70'erne var det især pigsvampe i alle afskygninger, der havde hans interesse. I modsætning til Dennis var Maas Geesteranus at betragte som en herbarietaksonom, der relativt sjældent bevægede sig ud i felten. Til gengæld havde han en yderst læselig håndskrift!

De vil begge blive savnet.

Thomas Læssøe

Generalforsamling 22. februar 2003

1. Valg af dirigent og referent

Formanden Flemming Rune bød velkommen og foreslog at dirigenthvervet blev overdraget til Henning Knudsen. Dirigenten foreslog at Preben Graae Sørensens blev valgt til referent og noterede at forsamlingen ingen indvendinger havde mod indkaldelsen. Dirigenten gav derefter ordet til formanden.

2. Beretning om foreningens virke i det forløbne år samt planer for det kommende år og ikke mindst foreningens 100-års jubilæum i 2005

Formanden indledte med at konstatere at svampeåret 2002 ligesom 2001 havde været specielt, dog med modsat fortegn. I Mykonyt havde Jan Vesterholt ud nævnt 2002 til at være „gudsjammerligt“. Foråret var begyndt på det jævne med nogle mørkler og vårmusseroner; men det var længe koldt, og da varmen slog igennem, blev det meget tørt. Fra midten af juli kom der hedebløge, og det var småt med regn indtil oktober (kun 7 mm i Nordsjælland i september). Ikke desto mindre lykkedes det østjyderne at samle 170 arter til udstillingen den 22/9 på Ørnereden.

Den dårlige svampesæson har dog ikke tæmmet foreningens entusiastiske kræfter. Foreningen er så aktiv som nogensinde med et medlemstal pr. 1/1-2003 på 1813 hvoraf 217 fra udlandet. Tilbagegangen er på kun 15 medlemmer og er mindre end de fleste andre naturforeninger i Danmark.

I 2002 blev der afholdt ikke mindre end 111 eks-kursioner plus en lang række andre aktiviteter, bl.a. fire større udstillinger, i alt over 160 arrangementer. Sjællands lokalafdeling lå i spidsen med 48 arrangementer, heraf to svampekurser samt svampebestemmelse på Jagt- og Skovbrugsmuseet i Hørsholm ni søndage i september og oktober. Østjysk Lokalafdeling afholdt 31 arrangementer plus et begynderkursus med yderligere fire specialekursus og et fortsætterkursus. Mest velbesøgt var svampedagen med i hvert fald hundrede gæster. Region Nordjylland stod for 17 arrangementer, heraf fire kurser. Tilslutningen varierede fra 100 deltagere på en tur til Naturcenter Fosdalen, til 0 deltagere på forsommerturen til Torstedlund Skov. Pahati, den fynske studiegruppe, afholdt 16 arrangementer, herunder fem kursusaftener. Vestegnens svampeforening (Sønderjylland), Æ Skurrehat (Vest- og Midtjylland), Djurs Svampeklub og Svampevennerne (Bornholm) afholdt hver mellem fem og ti arrangementer. Hekseringen afholdt 12 eks-kursioner, heriblandt en heldagstur rundt i Skåne.

I oktober 2002 blev der efter et par års forberedelse afholdt en særdeles vellykket tur til Østrig med 24 deltagere. Initiativtageren Susanne Weiss fra Østjysk Lokalafdeling havde lavet et stort forarbejde og mødte usædvanlig imødekommenhed og hjælpsomhed

hos formanden for den østrigske søsterforening Anton Hausknecht og hans kone Ingrid. Turen er beskrevet i Svampe 47 og under „Sidste nyt“ på foreningens hjemmeside. Her findes blandt andet en 500 arters fundliste og 350 billeder fra turen.

Svampe udkom med to numre i 2002 på tilsammen 104 sider og med 25 forskellige artikler og notiser. Bemærkelsesværdige var artiklen af Jan Vesterholt og Mogens Holm om rørhatte med røde rørmundinger og Jan Vesterholts artikel om skørhatte under nåletræer. Artiklerne er veritable minifloraer, som utvivlsomt er med til at fastholde foreningens over 200 udenlandske medlemmer. Et sådant fotografisk udstyr er kun økonomisk muligt for foreningen takket være Jens H. Petersen og Jan Vesterholts store ulønnede redaktionsarbejde som alle medlemmer må være taknemmelige for. Også en tak til Bjørn W. Petersen og de 20-25 trofaste deltagere i sendemødet som klarer kuvertering og frankering af de 1800 forsendelser på et par timer.

Et enestående tilbud til medlemmerne er internet-servicen Mykonyt, hvor Jan Vesterholt hver uge samler indberetninger fra 157 tilsluttede medlemmer og rundsender resultaterne til alle.

4. maj afholdtes et møde i Vejle, hvor repræsentanter for lokalafdelingerne udvekslede erfaringer og udtrykte ønsker over for formanden og bestyrelsen.

Foreningsfolderen er blevet nytrykt i et oplag på 10.000 og vil blive rundsendt til naturcentre og biblioteker.

Efter et par års tilløb har foreningen produceret fem sæt plasticlaminerede udstillingskort med svampenavne og oplysninger om 1000 forskellige arter. Sættene er blevet fordelt med et til Sjællands Lokalafdeling, et til „Pahati“ Fyn, et til Østjysk Lokalafdeling og to til Svampetryk, hvorfra de kan udlånes efter behov.

Fra foreningens fonde er der uddelt 5.000 kr. til Torbjørn Borgen til indsamling af svampe i Grønland samt 11.000 kr. til Tobias Frøslev og Thomas Stjernegaard Jeppesen til svampestudier.

Der planlægges udlandsture til Litauen og England. Første tur bliver Litauen i 2004. Henny Lohse orienterede om sin kontakt med Eva Janson, som har været dansk ambassadør i Litauen. Turen kunne bl.a. indeholde et to-dages ophold i Vilnius. Fra Litauen sælges tonsvis af tørrede svampe til Europa. Når planerne bliver mere konkrete, vil alle blive orienteret nærmere. Den svampemæssigt bedste periode er september.

Det er vedtaget at fremstille en ny foreningsplakat, og Jens H. Petersen arbejder på udformningen.

Bestyrelsen arbejder med festligholdelsen af foreningens 100 års jubilæum i 2005. Foreningens fødselsdag er 1. oktober 1905, hvor der blev afholdt stiftende generalforsamling i Zoologisk Haves restau-

rant. Der overvejes forskellige publikationer som fokuserer på foreningens og/eller den danske mykologis historie. Bestyrelsen ønsker at jubilæet skal være medlemmernes jubilæum og indkalder skøre, sjove, spændende, lærerige og mindeværdige forslag til aktiviteter. Især forslag, der har bundet arbejdskraft i halen, har bestyrelsens lydhørhed. Forslagene må gerne række ud over jubilæumsåret. For at vække appetitten på de mere retrospektive sider af jubilæet sluttede formandsberetningen med en 13-spørgsmåls quiz om foreningens historie.

Formandens beretning blev godkendt.

3. Fremlæggelse af foreningens reviderede årsregnskab

Det detaljerede regnskab for året 2002 blev fremlagt af foreningens kasserer Bjørn W. Pedersen. Foreningens samlede indtægter havde været 254.924 kr., heraf 194.731 kr. i kontingent. De samlede udgifter havde været 215.069 kr., heraf 87.663 kr. til trykning af blad og programmer samt 53.573 kr. i porto. Foreningens aktiver er 452.658 kr. hvoraf værdipapirandelen er øget til 357.368 kr. For foreningens tre fonde udgør indtægter og formue henholdsvis 12.741 kr. og 223.359 kr. (Flora Agaricina Danica Fonden), 7.321 kr. og 135.446 kr. (M.P.Christiansen og Hustrus Mindefond) og 5.949 kr. og 114.822 kr. (Knud Hauerslevs fond).

Foreningens regnskab blev godkendt.

4. Beretning om Svampetryks virksomhed samt fremlæggelse af årsregnskab

Ella Brandt fremlagde Svampetryks regnskab. Årets omsætning havde været noget mindre end for 2001. Årets samlede overskud var 677 kr. Det er meget mindre end sidste års bl.a. på grund af nedbringelse af gæld og investering i software til Mycokey-projektet. Svampetryks samlede aktiver (likvider, tilgodehavender og varebeholdning) udgør 699.522 kr. Gælden til Nordsvamp er ca. 50.000 kr.

Svampetryks regnskab blev godkendt.

5. Fastsættelse af kontingent for 2003

Bestyrelsens forslag om uændret kontingent for dan-

ske medlemmer (110 kr.) og en forhøjelse af kontingentet for udenlandske medlemmer fra 120 kr. til 150 kr. på grund af kreditkortgebyrer og portoforhøjelser blev vedtaget.

6. Behandling af indkomne forslag

Der var ikke indkommet forslag til bindende afstemning.

7. Valg af bestyrelsesmedlemmer

På valg var Preben Graae Sørensen, Steen Elborne og Erik Rald. Alle havde erklæret sig villige til genvalg. Da der ikke indkom andre forslag, erklærede dirigenten de afgående bestyrelsesmedlemmer for genvalgt.

8. Valg af suppleant

På valg var Henny Lohse, som havde erklæret sig villig til genvalg. Da der ikke fremkom andre forslag, erklærede dirigenten hende for genvalgt.

9. Valg af revisor og revisorsuppleant

Som revisor foreslog bestyrelsen genvalg af Birgit Jacobsen, og som revisorsuppleant genvalg af Jørn Olsen. Da der ikke fremkom andre forslag, erklærede dirigenten bestyrelsens forslag for godkendt.

10. Eventuelt

Henning Knudsen oplyste, at et register over nyere indsamlinger af danske svampe i Botanisk Museums svampeherbarium kommer på nettet inden en uge. Listen vil kunne ses via en ny svampeportal fra Københavns Universitet. Så snart portalen er tilgængelig, vil der blive lavet et link fra foreningens hjemmeside. Via denne portal vil man om et halvt år også kunne se svampetavlerne fra Flora Agaricina Danica og fra Flora Danica.

Da der ikke var flere indlæg til eventuelt, erklærede dirigenten generalforsamlingen for afsluttet, og formanden takkede for god ro og orden.

Henning Knudsen
Dirigent

Preben Graae Sørensen
Referent

Forfattervejledning

Manuskripter

Artikler til Svampe kan sendes vedhæftet til en e-mail eller afleveres på cd-rom eller 3,5" diskette fra PC eller Mac. Kommer teksterne fra PC, skal de være lagret som Word eller ren tekst.

Hvis du er i tvivl, så kontakt Jan Vesterholt.

Indlæg til bladet kan naturligvis også afleveres maskinskrevet.

Manuskripter sendes til Jan Vesterholt eller Mogens Holm, på Mac-formatterede disketter dog altid til Jan Vesterholt.

Illustrationer

Fotografier der ønskes bragt i farve, afleveres som film (dias eller negativer) eller som elektroniske billedfiler på cd-rom.

Fotografier til sort/hvid illustration afleveres som dias eller som papirkopi i formater op til A4. Stregtegninger afleveres i dobbelt størrelse, dog maksimalt i A4-format.

Udbredelseskort, diagrammer, tabeller og lignende kan afleveres som skitser der af redaktionen rentegnes på computer.

Ved spørgsmål angående illustrationer, kontakt Jan Vesterholt eller Pia Boisen Hansen.

Navnebrug

Ved dansk svampenavngivning følges navnelisten som er tilgængelig på foreningens hjemmeside: www.mycosoc.dk.

Afleveringsfrister

Stof til forårsnummeret af Svampe skal være redaktionen i hænde senest den 15. november; stof til efterårsnummeret senest den 1. maj.

Indholdsfortegnelse

- 1 Foreningen til Svampekundskabens
Fremmes historie (1) – 1905-1925: „En
sammenslutning af svampevenner“**
Flemming Rune
- 18 Vidste du . . .**
Flemming Rune
- 20 Sæsonens art: Kugleknolet Fluesvamp**
Jens H. Petersen
- 22 Skik følge eller land fly?**
Mauri Johansson
- 23 Vedboende svampe i Jægersborg
Dyrehave**
Morten Christensen & Jacob Heilmann-
Clausen
- 41 Knoldløse knoldslørhatte med
svøbbælter på stokken**
Tobias Guldberg Frøslev & Thomas
Stjernegaard Jeppesen
- 61 Foreningen til Svampekundskabens
Fremme fylder 100 år i 2005 – et
jubilæum der skal fejres**
Flemming Rune
- 62 R.W.G. Dennis 1910 - 2003**
R.A. Maas Geesteranus 1911 - 2003
- 63 Generalforsamling 22. februar 2003**

*History of the Danish Mycological Society (1)
– 1905-1925*

Did you know . . .

Profiles of fungi: Amanita mappa

When in Rome, do as the Romans do

Wood inhabiting fungi in Jægersborg Deer Park

*Phlegmacium species with girdled stipe and no
bulb*

*Celebration of the Danish Mycological Society's
100th anniversary in 2005*

R.W.G. Dennis 1910 - 2003

R.A. Maas Geesteranus 1911 - 2003

General meeting 2003

Omslagsbillede: Pindsvinepigsvampen
(*Hericium erinaceum*), der siden 1998 har
siddet højt oppe på stammen, er endelig
kommet ned! Foto: Jens H. Petersen fra
Ørnereden ved Århus.

ISSN 0106-7451

SVAMPE ⁴⁸/₂₀₀₃

